

KESTÄVÄÄ HYVINVOINTIA KEHITTÄMÄSSÄ 2019

Anu Haapala (toim.)

Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu

Anu Haapala (toim.)

KESTÄVÄÄ HYVINVOINTIA KEHITTÄMÄSSÄ 2019

XAMK KEHITTÄÄ 103

**KAAKKOIS-SUOMEN AMMATTIKORKEAKOULU
MIKKELI 2019**

© Tekijät ja Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu

Kannen kuva: Getty Images

Taitto- ja paino: Grano Oy

ISBN: 978-952-344-229-0 (verkkoversio)

ISSN 2489-3102 (verkkoversio)

julkaisut@xamk.fi

LUKIJALLE

Tämä julkaisu on kolmas Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun (Xamkin) kestävän hyvinvoinnin tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa (TKI) kuvaava artikkelikoelma. Joka toinen vuosi ilmestyvän julkaisun tarkoituksena on tehdä näkyväksi sitä asiantuntijuutta, jonka varaan kestävän hyvinvoinnin TKI-toiminta rakentuu.

Menneiden kuuden vuoden aikana hyvinvointiin liittyvä TKI-toiminta on kasvanut merkittävästi. Siihen kohdistuneen ulkopuolisen rahoituksen määrä on puolitoistakertaistunut, ja TKI-henkilöstön määrä on lähes kaksinkertaistunut. Samalla toiminta on myös systematisoitunut ja kohdentunut entistä tarkemmin valittuihin osaamiskärkiin. Näiden kärkien kautta profiloidumme vaikuttavien hyvinvointipalveluiden, yhdenvertaisten ja osallistavien nuorisopalveluiden, käyttäjäkeskeisten ruokapalveluiden ja vastuullisten matkailupalveluiden kehittäjinä. Keskeiseksi ovat nousseet myös uudet yhteistyön muodot luovien alojen ja digitaalisen talouden asiantuntijoiden kanssa. Tämä on mahdollistanut esimerkiksi uudenlaisten yhteiskehittämisen menetelmien ja digitaalisten sovellusten vahvan hyödyntämisen myös hyvinvointialan, -palveluiden ja -yrittäjyyden kehittämisessä.

Kehittämistoiminnan laajentuessa on tullut entistä tärkeämmäksi taata myös toiminnan laatu ja vaikuttavuus. Siksi olemme vahvistaneet tutkimuksellista kehittämistoimintaa, jolloin tunnistamme tiedostetusti erilaiset teoreettiset orientaatiot ja paradigmat kehittämisprosessien valintojen ja päätösten taustalla. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta tarkoittaa sitä kautta myös systemaattisuutta, toistettavuutta ja toiminnan vaikutusten mitattavuutta.

Kiitos mainiolle asiantuntijajoukolle, joka julkaisun toteuttamiseen on osallistunut. Toivon, että julkaisu tuottaa ajattelun aineksia myös sen lukijoille ja auttaa huomaamaan oman ympäristön hyvinvoinnin kehittämisen haasteita ja myös ratkaisuja niihin uusista ja kestävästä näkökulmista.

Anu Haapala, tutkimusjohtaja, KT

Mikkeli 17.11.2019

KIRJOITTAJAT

TUULEVI ASCHAN, KK, projektipäällikkö, Vaikuttavat hyvinvointipalvelut

JOHANNA HEINONEN, KTM, FM, tutkimuspäällikkö, Vastuulliset matkailupalvelut

ANNA-LIISA HÄNNIKÄINEN-UUTELA, KT, projektipäällikkö, Nuorisoolan tutkimus- ja kehittämiskeskus Juvenia

PIIA-ELINA IKONEN, TtM, projektipäällikkö, Opetuksen hallinto ja kehittäminen

MARKO KANANEN, YTT, tutkija, Nuorisoolan tutkimus- ja kehittämiskeskus Juvenia

MAARIT KARHULA, TM, tutkimuspäällikkö, Vaikuttavat hyvinvointipalvelut

MIIA KARTTUNEN, FT, lehtori, projektipäällikkö, Yhteisten opintojen koulutusyksikkö

MARJUT KASPER, restonomi (ylempi AMK), lehtori, Matkailu-, ravitsemis- ja nuorisoolan koulutusyksikkö

SIRKKA KOMULAINEN, FT, tutkimuspäällikkö, Vaikuttavat hyvinvointipalvelut ja Nuorisoolan tutkimus- ja kehittämiskeskus Juvenia

VILJO KUULUVAINEN, KTM, LitM, TKI-asiantuntija, Active Life Lab

MARJA MOISALA, yhteisöpedagogi, tutkija, Nuorisoolan tutkimus- ja kehittämiskeskus Juvenia

MINNA MÄNNIKKÖ, työterveyshoitaja (ylempi AMK), projektipäällikkö, Vaikuttavat hyvinvointipalvelut

HELI PELTOLA, YtM, tutkimuspäällikkö, Vaikuttavat hyvinvointipalvelut

ARTO PESOLA, LtT, tutkimuspäällikkö, Active Life Lab

TEIJA RAUTIAINEN, restonomi (ylempi AMK), Älykkäät käyttäjäkeskeiset ruokapalvelut

JUSSI RONKAINEN, YTT, tutkimusyksikön johtaja, Nuorisoolan tutkimus- ja kehittämiskeskus Juvenia

LAURA SAAR, jalkaterapeutti (ylempi AMK), lehtori, Kuntoutus- ja terveysalan koulutusyksikkö

HANNELE SAUNDERS, TrT, tutkimuspäällikkö, Vaikuttavat hyvinvointipalvelut

RIITTA TUIKKANEN, ETL, yliopettaja, Matkailu-, ravitsemis- ja nuorisoolan koulutusyksikkö

PEKKA TURKKI, ETT, TKI-asiantuntija, Älykkäät käyttäjäkeskeiset ruokapalvelut

SARI TUUVA-HONGISTO, FT, TKI-asiantuntija, Nuorisoolan tutkimus- ja kehittämiskeskus Juvenia

SISÄLTÖ

LUKIJALLE.....	3
KIRJOITTAJAT.....	4
I TIEDOLLA KEHITTÄMINEN.....	7
Näyttöön perustuvalla toiminnalla laadukkaampaa hoitoa ja lisää hyvinvointia	8
Hannele Saunders	
Kehittävä arviointitieto suunnannäyttäjänä.....	14
Piia-Elina Ikonen	
Kulttuurisella tiedolla ihmisläheisempää kehittämistä	18
Sari Tuuva-Hongisto	
Toisarvoista totuutta – kenen tiedoilla yhteiskuntaa kehitetään?.....	22
Marko Kananen	
II HYVINVOINTIA EDISTÄVIEN TOIMENPITEIDEN VAIKUTTAVUUDEN OSOITTAMINEN.....	27
Monimenetelmällisyys – tietoa toiminnan vaikutuksista ja vaikutusta tuottavista tekijöistä	28
Maarit Karhula	
Hyvinvointipalvelut eivät ole vaikuttavia	34
Arto Pesola ja Viljo Kuuluvainen	
Vaikuttavuuden tuotteistaminen hyvinvointialan yrityksissä	39
Heli Peltola	
Onko voimavarakeskeinen työhyvinvoinnin kehittäminen vaikuttavaa?.....	43
Minna Männikkö	
Pohdintoja palautumisen ja työelämän laadun suhteesta	48
Tuulevi Aschan ja Laura Saar	
Vaikuttavuustutkimuksen valta ja vastuu nuorisotyössä.....	54
Marja Moisala	
III KÄYTTÄJÄKESKEISTEN RUOKA- JA MATKAILU- PALVELUIDEN TUTKIMUKSELLINEN KEHITTÄMINEN.....	60
Ruoka ja ruoan tuotanto tutkimuskohteena	61
Pekka Turkki	
Ruokaympäristö vaikuttaa ruokavalintoihimme	66
Riitta Tuikkanen	

Kehitämme tulevaisuuden ruokapalveluja	71
Teija Rautiainen	
Hackathon yhteiskehittämisen menetelmänä - case "mara häkkää"	76
Marjut Kasper	
Tutkimuksellisella kehittämistoiminnalla vastauksia matkailijoiden muuttuviin odotuksiin	80
Johanna Heinonen	
IV YHDENVERTAISUUS TAVOITTEENA JA MONINAISUUS RIKKAUTENA	85
Yhdenvertaisuus ja paikkariippumattomat nuorten palvelut	86
Jussi Ronkainen ja Marja Moisala	
"Että kaikilla olisi joku, johon tukeutua"	91
Anna-Liisa Hännikäinen-Uutela	
Marginaalin politiikkaa ruohonjuuritasolla	96
Sirkka Komulainen	
Aivotuonnilla kone kuntoon	101
Miia Karttunen	

TIEDOLLA KEHITTÄMINEN

NÄYTTÖÖN PERUSTUVALLA TOIMINNALLA LAADUKKAAMPAA HOITOA JA LISÄÄ HYVINVOINTIA

Hannele Saunders

Näyttöön perustuvan toiminnan nykyistä järjestelmällisempi ja laaja-alaisempi implementointi tuottaa tutkitusti korkealaatuisempaa hoitoa ja parempia hoitotuloksia asiakkaille sekä enemmän hyvinvointia sote-alan ammattilaisille. Mutta miten kauan meillä on varaa vielä pohtia näytön ottamista käyttöön ennen kuin on liian myöhäistä?

NÄYTTÖÖN PERUSTUVA TOIMINTA RATKAISUNA SOTE-HAASTEISIIN

Näyttöön perustuvalla toiminnalla (NPT) sote-alalla tarkoitetaan parhaan saatavilla olevan, tiivistetyn tiedon yhdistämistä sote-alan ammattilaisen oman asiantuntijuuden ja sisäisen tiedon sekä potilaan/asiakkaan omaa hoitoaan koskevien toiveiden ja preferenssien kanssa (Melnik ym. 2014). Kyse on siis järjestelmällisestä, parhaaseen saatavilla olevaan tiivistettyyn tietoon perustuvasta ongelmien ratkaisutavasta, ei mielipiteisiin tai vanhentuneisiin rutiineihin ja -traditioihin pohjautuvasta toimintatavasta potilaiden/asiakkaiden hoitoon liittyvässä päätöksenteossa.

Tiivistetyllä tiedolla tarkoitetaan parhaan saatavilla olevan, useista laadukkaista tutkimuksista kerätyn parhaan tiedon muokkaamista kriittisen arvioinnin ja tietojen yhdistämisen kautta käytännön hoitotyöhön parhaiten soveltuvaan muotoon. Tiivistettyä tietoa ovat esimerkiksi huolellisesti laaditut järjestelmälliset katsaukset, jotka on muokattu hoitotyössä helpommin hyödynnettävään muotoon, kuten näyttöön perustuviksi hoitosuosituksiksi.

Monialaisten sote-ammattilaisten NPT-osaamisvalmiuksilla (ja -osaamisvajeilla) on suuri vaikutus sote-palveluorganisaatioiden keskeisten tulostavoitteiden, kuten hoidon laadun, potilaiden hoitotulosten sekä potilashoidon vaikuttavuuden ja kustannustehokkuuden, saavuttamisessa onnistumiseen (Wallen ym. 2010, Melnik ym. 2018a). Tästä syystä NPT:n implementoinnista onkin tullut globaali megatrendi sote-alan organisaatioissa ympäri maailmaa.

NPT-KOMPETENSSIT KUULUVAT KAIKKIEN SOTE-ALAN AMMATTILAISTEN YDINKOMPETENSSEIHIN

NPT-kompetenssit kuuluvat kaikkien sote-alan ammattilaisten ydinkompetensseihin. Kuitenkaan monialaiset sote-ammattilaiset eivät tutkimusten mukaan järjestelmällisesti toteuta NPT:tä päivittäisessä työssään, vaikka potilaat ja muut sote-palveluiden kuluttajat yleisesti olettavatkin sote-alan ammattilaisten toimivan työssään näyttöön perustuvasti. Monet tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, että suurimmalla osalla monialaisista sote-alan ammattilaisista ei ole riittäviä osaamisvalmiuksia NPT:n toteuttamiseen työssään (Scurlock-Evans ym. 2014).

Siksi onkin keskeistä ensin vahvistaa monialaisten sote-ammattilaisten NPT-osaamista, ennen kuin he kykenevät toteuttamaan NPT:tä ja integroimaan parasta saatavilla olevaa tietoa omaan päivittäiseen työhönsä. Se on myös oleellisen tärkeää sote-organisaatioille, jotta ne kykenisivät tarjoamaan näyttöön perustuvaa, korkealaatuista, vaikuttavaa ja turvallista hoitoa potilaille mahdollisimman kustannustehokkaasti rajallisten resurssien määrittelemässä toimintaympäristössä (Closs & Cheater 1999), mitä sekä terveydenhuoltolaki 1326/2010 että tuleva sote-uudistus edellyttävät. Järjestelmällistä NPT:n implementointia sote-palveluorganisaatioissa ei realistisesti voida odottaa tapahtuvan, ennen kuin terveydenhuollon ammattilaiset kykenevät (ts. omaavat riittävät NPT-kompetenssit) NPT:n järjestelmälliseen toteuttamiseen ja integrointiin omaan päivittäiseen työhönsä.

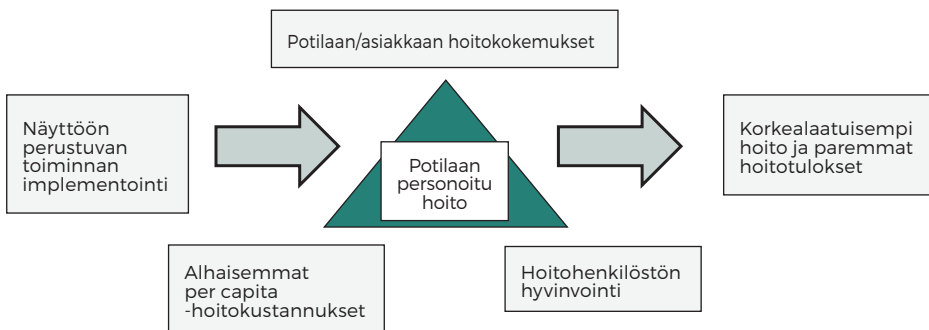
Tästä syystä sote-ammattilaisten NPT-kompetenssien vahvistaminen muodostaa keskeisen avainstrategian sote-alan organisaatioiden laatu-, vaikuttavuus- ja tuottavuustavoitteiden saavuttamiseksi. Erityisesti NPT:n mentoroinnin on useissa tutkimuksissa osoitettu olevan vaikuttava keino sote-alan ammattilaisten NPT:n osaamisen vahvistamisessa ja NPT:n toteuttamisen järjestelmällisessä edistämisessä (Melnik ym. 2010, Roe & Whyte-Marshall 2012, Saunders ym. 2019, Spiva ym. 2017, Melnik ym. 2018a). Kuitenkaan NPT:n mentoointi ei useimmissa suomalaisissa sote-palveluorganisaatioissa ole käytössä monialaisten sote-alan ammattilaisten NPT:n osaamisen vahvistamiseksi ja sitä kautta sote-organisaatioiden laatu-, vaikuttavuus- ja tuottavuustavoitteiden saavuttamiseksi.

Oleellista onkin kysyä, onko meillä todellakin varaa jättää monissa tutkimuksissa vaikuttavaksi osoitettu strategia eli monialaisten sote-alan ammattilaisten NPT:n järjestelmällinen, laaja-alainen ja moniammatillinen toteuttaminen päivittäisessä potilashoidossa hyödyntämättä, jolloin jo nyt monissa sote-alan palveluorganisaatioissa haasteellisiksi osoittautuneet organisaatioiden laadullisten tulostavoitteiden saavuttaminen sekä sote-palveluiden kehittäminen mahdollisimman asiakaslähtöisiksi, käyttäjäystävällisiksi, vaikuttaviksi ja kustannustehokkaiksi vaikeutuvat yhä entisestään.

NPT:N IMPLEMENTOINNILLA LAADUKKAAMPAA HOITOA POTILAILLE JA LISÄÄ HYVINVOINTIA SOTE-AMMATTILAISILLE

Suomalaisen sote-palvelujärjestelmän kestävyuden ja laadukkaiden sote-palveluiden nykyisen tason turvaamisen kannalta erittäin tärkeää onkin monialaisten sote-alan ammattilaisten ja erityisesti hoitajien (jotka muodostavat lukumääräisesti ylivoimaisesti suurimman sote-alan ammattilaisten ryhmän) riittävän määrän ja riittävän osaamisen varmistaminen. Tämän lisäksi tulisi kiinnittää nykyistä huomattavasti enemmän huomiota ja resursseja heidän työtyytyväisyyteensä ja -hyvinvointiinsa sekä varmistaa heidän hoitoalalla pysymisensä ohella se, että alalla pysyvät hoitajat toimivat päivittäisessä työssään mahdollisimman tuloksellisesti ja vaikuttavasti (Melnik ym. 2010, Melnik ym. 2018b). Koska NPT:n järjestelmällinen toteuttaminen päivittäisessä potilashoidossa on tutkimusten mukaan vaikuttava keino saavuttaa nämä tavoitteet (Saunders & Vehviläinen-Julkunen 2017), sote-alan ammattilaisten ja opiskelijoiden NPT-osaamisen vahvistamisen tulisi olla yksi tämän hetken tärkeimmistä prioriteeteista kaikissa suomalaisissa terveydenhuollon palvelu- ja koulutusorganisaatioissa.

Useissa aiemmissa kansainvälisissä tutkimuksissa on osoitettu, että terveydenhuollon ‘nelinkertaisen tavoitteen’ (engl. Quadruple Aim) saavuttaminen eli 1) potilaan/asiakkaan saamien hoitokokemusten parantaminen ja 2) moniammatillisen hoitohenkilöstön hyvinvoinnin edistäminen 3) alhaisemmilla per capita -hoitokustannuksilla 4) hoitohenkilöstön NPT:n toteuttamista vahvistamalla ja edistämällä johtaa korkealaatuiseen hoitoon ja parempiin potilaiden hoitotuloksiin (Bodenheimer & Sinsky 2014, Sikka ym. 2015, Albarqouni ym. 2018, Melnik ym. 2018a, Melnik ym. 2018b). Toisin sanoen moniammatillisen hoitohenkilöstön hyvinvoinnin edistäminen sote-palveluorganisaatioissa NPT:n järjestelmällisen implementoinnin kautta johtaa organisaatioiden laadullisten ja muiden tulostavoitteiden saavuttamisen paranemiseen eli korkealaatuiseen hoitoon ja parempiin potilaiden hoitotuloksiin alhaisemmilla kustannuksilla (esim. sote-ammattilaisten sairauspoissaolojen vähenemisen kautta).

Kuva 1. Terveydenhuollon nelinkertaisen tavoitteen (engl. Quadruple Aim) saavuttaminen sote-organisaatioissa

Toisaalta nopeasti kasvava määrä kansainvälisten tutkimusten tuloksia osoittaa, että hoitotyöntekijöiden fyysinen ja psyykinen huonovointisuus vaikuttaa esimerkiksi heidän tekemiensä lääkevirheiden määrään ja koko työyhteisön koetun hyvinvoinnin tasoon (Melnyk ym. 2018b). Toisin sanoen tutkimusten mukaan paremmin työssään voivat sote-alan ammattilaiset tekevät vähemmän lääkevirheitä ja siten antavat potilaille/asiakkaille laadukkaampaa ja turvallisempaa hoitoa.

Olisikin oleellista, että työhyvinvointi kyettäisiin ymmärtämään huomattavasti laaja-alaisempaan ja kokonaisvaltaisempaan käsitteenä kuin miten Suomessa on perinteisesti työhyvinvoinnista ja sen edistämisestä totuttu ajattelemaan esimerkiksi työssä viihtyvyyden parantamisena ja tyhy-päivien viettämisenä. Lisäksi välittömien ja vaikuttavien toimenpiteiden toteuttaminen sote-palveluorganisaatioissa monialaisten sote-alan ammattilaisten työhyvinvoinnin lisäämiseksi, esimerkiksi NPT:n järjestelmällisen ja laaja-alaisen toteuttamisen ja NPT-organisaatiokulttuurin rakentamisen kautta, olisikin keskeisen tärkeää, jotta monialaiset sote-ammattilaiset kykenisivät antamaan potilaille/asiakkaille korkealaatuisempaa ja vaikuttavampaa hoitoa ja sote-palveluorganisaatiot ylittäisivät parempiin potilaiden hoitotuloksiin alhaisemmilla kustannuksilla. Sote-alan ammattilaiset varmastikin haluavat tehdä parhaansa potilaiden/asiakkaiden hyväksi; miksi emme siis antaisi sote-ammattilaisillemme parhaita mahdollisia edellytyksiä siihen hyödyntämällä kaikkia tutkimuksissa vaikuttaviksi osoitettuja avainstrategioita, ml. NPT:n järjestelmällistä implementointia, suomalaisen sote-palvelujärjestelmän laadun edelleen kehittämiseksi?

LÄHTEET

Albarqouni, L., Hoffmann, T., Straus, S., Olsen, N. R., Young, T., Ilic, D., Shaneyfelt, T., Haynes, R. B., Guyatt, G. & Glasziou, P. 2018. Core competencies in evidence-based practice for health professionals. Consensus statement based on a systematic review and Delphi survey. *JAMA Network Open* 2 (1), e190281.

Bodenheimer, T. & Sinsky, C. 2014. From Triple to Quadruple Aim: Care of the patient requires care of the provider. *Annals of Family Medicine* 12 (6), 575–576.

Closs, S. J. & Cheater, F. M. 1999. Evidence for nursing practice: a clarification of the issues. *Journal of advanced nursing* 30 (1), 10–17.

Melnyk, B. M., Gallagher-Ford, L., Zellefrow, C., Tucker, S., Thomas, B., Sinnott, L. T. & Tan, A. 2018a. The first U.S. study on nurses' evidence-based practice competencies indicates major deficits that threaten healthcare quality, safety, and patient outcomes. *Worldviews on Evidence-Based Nursing* 15 (1), 1–10.

Melnyk, B. M., Arslanian-Engoren, C., Dunbar-Jacob, J., Rice, V. H., Millan, A., Dunbar, S. B., Braun, L. T., Wilbur, J. E., Chyun, D. A., Gawlik, K. & Lewis, L. M. 2018b. A national study links nurses' physical and mental health to medical errors and perceived worksite wellness. *Journal of Occupational and Environmental Medicine* 60 (2), 126–131.

Melnyk, B. M., Gallagher-Ford, L. & Fineout-Overholt, E. 2014. The establishment of evidence-based practice competencies for practicing Registered Nurses and Advanced Practice Nurses in real-world settings: Proficiencies to improve healthcare quality, reliability, patient outcomes, and costs. *Worldviews on Evidence-Based Nursing* 11 (1), 5–15.

Melnyk, B. M., Fineout-Overholt, E., Giggelman, M. & Cruz, R. 2010. Correlates among cognitive beliefs, EBP implementation, organizational culture, cohesion and job satisfaction in evidence-based practice mentors from a community hospital system. *Nursing Outlook* 58 (6), 301–308.

Population structure and ageing. 2018. Eurostat. WWW-dokumentti. Saatavissa: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/population_structure_and_ageing [viitattu 26.9.2019].

Roe, E. A. & Whyte-Marshall, M. 2012. Mentoring for evidence-based practice: a collaborative approach. *Journal for nurses in staff development* 28 (4), 177–181.

Saunders, H., Kvist, T., Gallagher-Ford, L. & Vehviläinen-Julkunen, K. 2019. Practicing healthcare professionals' EBP competencies: Overview of systematic reviews. *Worldviews on Evidence-Based Nursing* 13 (1), 6–14.

Saunders, H. & Vehviläinen-Julkunen, K. 2017. Nurses' evidence-based practice beliefs and the role of evidence-based practice mentors at university hospitals in Finland. *Worldviews on Evidence-Based Nursing* 14 (1), 35–45.

Scurlock-Evans, L., Upton, P. & Upton, D. 2014. Evidence-based practice in physiotherapy: A systematic review of barriers, enablers and interventions. *Physiotherapy* 100, 208–219.

Sikka R., Morath, J. M. & Leape, L. 2015. The Quadruple Aim: Care, health, cost and meaning in work. *BMJ Quality and Safety Online* 0:1–3. <https://qualitysafety.bmj.com/content/qhc/24/10/608.full.pdf>

Spiva, L. A., Hart, P. L., Patrick, S., Waggoner, J., Jackson, C. & Threatt, J. L. 2017. Effectiveness of an evidence-based practice nurse mentor training program. *Worldviews on Evidence-Based Nursing* 14 (3), 183–191.

Wallen, G., Mitchell, S., Melnyk, B., Fineout-Overholt, E., Miller-Davis, C., Yates, J. & Hastings, C. 2010. Implementing evidence-based practice: Effectiveness of a structured multifaceted mentorship programme. *Journal of Advanced Nursing* 66 (12), 2761–2771.

KEHITTÄVÄ ARVIOINTITIETO SUUNNANNÄYTTÄJÄNÄ

Piia-Elina Ikonen

Kehittävän arvioinnin tavoitteisiin kuuluu, että arviointia tehdään prosessiluonteisesti ensisijaisesti kehittämistä varten, ei paremmuusjärjestykseen asettamiseksi. Kehittävyyden tulisi läpäistä kaikki arviointitoiminta oppilaista koulutuspolitiikkaan.

ARVIOINNIN MERKITYS KEHITTÄMISESSÄ

”On olemassa viisi muuttujaa, jotka ovat absoluuttisen kriittisiä, kun puhumme arvioinnin käyttämisestä ja hyödyntämisestä.

Nämä ovat, tärkeysjärjestyksessä: ihmiset, ihmiset, ihmiset, ihmiset ja ihmiset.”

(Patton 2004, 291.)

Kehittämistoiminnassa tarvitaan monitasoista arviointitietoa, ja on hyvä, jos tämä johtaa kriittiseen ajatteluun ja puheen porinaan. Parhaimmillaan arviointitieto ohjaa kehittämistoiminnan tavoitteiden täsmentämisessä, toimenpiteiden kohdistamisessa sekä niiden vaikuttavuuden osoittamisessa. Lisäksi systemaattinen arviointitieto ilmiantaa myös jatkokehittämistarpeita. Atjonen (2013) huomauttaa kuitenkin ajattelutavasta, jossa ainoastaan tavoitteiden saavuttaminen nähdään ratkaisevana arvioinnin näkökulmasta. Käytännössä on kuitenkin havaittu, että ennakoimattomat arviointitiedon nostamat sivuvaikutukset voivat olla alkuperäisiä hanketavoitteita hedelmällisempiä. Nämä sivuvaikutukset ovat kehittämistyössä jopa toivottuja tavoitteita, koska niiden avulla on mahdollista saavuttaa innovaatioita.

Nikula (2018) kirjoittaa hankkeen arviointia tarkastelevassa artikkelissaan, että arviointi nähdään yhä tärkeämpänä osana hankeprosessia ja parhaimmillaan voidaan jopa puhua tutkimuksellisesta otteesta osana arviointitoimintaa. Vaikka kyse ei olisi tieteellisestä tutkimustoiminnasta, voidaan hankkeen arviointitoimenpiteet Nikulan mukaan suunnitella ja toteuttaa yhtä systemaattisesti. Olen samaa mieltä. Hanketyöhön kuuluu oleellisena osana systemaattisesti suunniteltu ja toteutettu arviointiprosessi. Kehittämistoiminta on aina sidoksissa oppimiseen ja oppiminen puolestaan arviointiin. Siksi on tärkeää systemaattisesti suunnitella, miten nämä kietoutuvat yhteiseksi, prosessinomaiseksi kokonaisuudeksi kehittämishankkeessa.

KEHITTÄVÄSTÄ ARVIOINNISTA SANOTTUA

Kehittävän arvioinnin juuret ovat peräisin organisaation kehittämisen lähestymistavoista, joissa korostuvat jatkuvan muutoksen aikaansaaminen sekä erilaisten organisatoristen muutosprosessien jäsentäminen esimerkiksi johtamisen, tiimityöskentelyn, organisaation kulttuurin kehittämisen ja organisaation oppimisen avulla (Patton 2004). Kehittävän arvioinnin tavoitteena on esimerkiksi toimenpiteiden tai organisaation jatkuva kehittyminen. Lähestymistapa olettaa, että organisaatiot ovat jatkuvassa muutoksessa. Arvioinnin tarkoituksena on antaa palautetta siitä, mitä juuri nyt on tapahtumassa, jotta toimintaa voidaan muokata ja suunnata tavoitteellisesti eteenpäin. Arviointiprosessi muodostuu kehittävässä otteessa lopputulosta tärkeämmäksi. (Saari ym. 2008.)

Niemen (2013) mukaan kehittävän arvioinnin määrittelemine ei kuitenkaan ole yksiselitteistä. Sen teoreettisten lähtökohtien katsotaan pohjautuvan kommunikatiivisen eli yhteistyöhön pyrkivän arvioinnin perinteeseen. Kommunikatiivisella arvioinnilla on kolme keskeistä tehtävää: Ensinnäkin arvioinnin tulee paljastaa eli auttaa tunnistamaan käytäntöjä, jotka edistävät

oppimisen mahdollisuutta. Toiseksi arviointi luo yhteistyötä saattamalla eri tahoja toimimaan yhdessä uudistusten aikaansaamiseksi. Lisäksi arviointi auttaa luomaan tulevaisuutta eli arviointi auttaa katsomaan eteenpäin. Kommunikatiivinen arviointi pohjautuu teoreettisesti Jürgen Habermasin kommunikatiivisen toiminnan määrittelyyn ja tiedon intressiin, jonka mukaan ihminen on aktiivinen vaikuttaja ympäristössään. Kuitenkin ihmisen toimintaa ja tulkintoja säätelee kulttuurinen viitekehys, joka luo ilmiöiden tulkintahorisontin. (Niemi 2013.)

Kehittävän arvioinnin tuloksien hyödyntäminen on osa toiminnan kehittämistä. Tämä edellyttää, että hanketoimijoiden on itse osallistuttava arviointiprosessiin ja kehitettävä aktiivisesti ratkaisuja mahdollisiin toiminnan epäkohtiin. Arviointiin tulisi osallistua koko kehittäjäverkoston – myös kohderyhmän edustajien. Viime aikoina on korostettu innovaatioiden syntyminen näkökulmasta kohderyhmän merkitystä ja roolia kehittämisprosessissa. Esimerkiksi hankkeen toteutusvaiheessa hankkeen varsinaiseen kohderyhmään kuuluvat, esimerkiksi opiskelijat, voivat olla tärkeimpiä henkilöitä arvioimaan, onko hanke saavuttanut tai saavuttamassa asettamia tavoitteita (Saari ym. 2008.)

YAMK-OPISKELIJA ARVIOIJANA

Hankkeen arviointiyhteistyötä voi suunnitella ja toteuttaa yhteistyössä YAMK-koulutusten kanssa, esimerkiksi opinnäytetyössä. Opinnäytetyön tulisi liittyä kiinteästi työelämän tutkimiseen ja kehittämiseen. Arviointitutkimuksen suunnittelu ja toteuttaminen hankkeelle mahdollistaa ulkoisen arvioinnin toteutumisen, mikäli hankesuunnitelma ei edellytä ulkoisen arvioinnin ostamista ulkopuoliselta taholta. YAMK-opiskelijan toteuttaman arviointitutkimuksen luotettavuutta toki heikentää se, että arviointityön tilaava hanke ja arviointitutkimuksen tekijä toimivat samassa organisaatiossa – työelämäedustajana ja opiskelijana. Haluaisin kuitenkin korostaa arviointiyhteistyötä oppimisen ja osaamisen vahvistamisen näkökulmista: kehittävän arvioinnin tavoitteena on lisätä tietoa kehittämistoiminnan vaikutuksista ja ymmärrystä hankkeen toimenpiteiden suuntaamisesta sekä vahvistaa YAMK-opiskelijan osaamista arviointitutkimuksen toteuttamisessa.

Nuorisolan tutkimus- ja kehittämiskeskus Juvenian [Uusille urille -hankkeessa](#) (2019–2021, ESR) kehitetään nuorten työelämätaitoja tukevia ohjaus- ja valmennusmenetelmiä Kaakkois-Suomen ammattikorkeakouluun, Ammattiopisto Sami-Eduun sekä Etelä-Savon ammattiopistoon. Lisäksi kehittämissyhteistyötä tehdään Mikkelin seutukirjaston kanssa. Hankkeessa toteutetaan arviointitutkimus nuorisokasvatuksen johtamisen ja kehittämisen YAMK-opiskelijan Maiju Sundmanin opinnäytetyönä. Arviointitutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa hankkeen kehittämistoimista, joita voidaan hyödyntää hankkeen toimenpiteiden suuntaamisessa ja toimintamallien kokoamisessa sekä niiden juurruttamisessa osaksi oppilaitosten toimintaa. Lisäksi arviointitietoa voidaan hyödyntää myös jatkokehittämisessä, esimerkiksi tulevaisuusorientoituneen uraohjauksen näkökulmasta. Tulevaisuusorientoitunut uraohjausta ja uraohjauksellista pedagogiikkaa kehitetään syyskuussa 2019 käynnistyneessä [Ohjaus tulevaisuuden työhön -hankkeessa](#) (2019–2021, OKM).

LÄHTEET

Atjonen, P. 2013. Arvioinnin eettiset periaatteet. Teoksessa: Knubb-Manninen, G., Niemi, H. & Pietiläinen, V. (toim.) 2013. Kansallinen arviointi kohti tulevaisuutta. Koulutuksen arviointineuvoston 10-vuotisjuhla-julkaisu. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 63. Jyväskylä: Koulutuksen arviointineuvosto.

Niemi, H. 2013. Kehittävä arviointi – tulevaisuuden ennakkointia ja pyrkimystä yhteistyöhön. Teoksessa: Knubb-Manninen, G., Niemi, H. & Pietiläinen, V. (toim.) 2013. Kansallinen arviointi kohti tulevaisuutta. Koulutuksen arviointineuvoston 10-vuotisjuhla-julkaisu. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 63. Jyväskylä: Koulutuksen arviointineuvosto.

Nikula, K. 2018. Arviointi hanketoimintaa ohjaavana käytäntönä. Teoksessa: Kirvesniemi, T. & Poikolainen, J. (toim.) Asemointia luovilla aloilla. Kehittämisen ja tutkimuksen rajamailla. Xamk kehittää 51. Kouvola: Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu.

Patton, M. Q. 2004. The roots of Utilization-focused evaluation. Teoksessa: Virtanen, P. 2007. Arviointi. Arviointitiedon luonne, tuottaminen ja hyödyntäminen. Helsinki: Edita Prima Oy.

Saari, E., Hyytinen, K. & Lähteenmäki-Smith, K. 2008. Kehittävä vaikuttavuusarviointi menetelmänä tutkimus- ja kehitystoiminnan suuntaamisessa ja oppimisessa. Research gate publication. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.researchgate.net/publication/236010456_Kehittava_vaikuttavuusarviointi_menetelmana_tutkimus- ja_kehitystoiminnan_suuntaamisessa_ja_oppimisessa [viitattu 16.8.2019].

KULTTUURISELLA TIEDOLLA IHMIS- LÄHEISEMPÄÄ KEHITTÄMISTÄ

Sari Tuuva-Hongisto

Kulttuurisesta ja arkisesta elämästä kumpuavasta tiedosta on tullut valtavirtaa paikallisten ja yhteisöllisten ilmiöiden tutkimuksessa. Etnografisen ja kulttuurisen tiedon anti ja mahdollisuus ovat selvästikin sen kyvyssä tarttua kiinnostaviin ja ajankohtaisiin prosesseihin sekä tarjota niihin ihmisläheistä näkökulmaa. Nuorisotutkimuksessa sekä nuoriin liittyvässä kehittämistoiminnassa on tärkeä ymmärtää nuorten arkea ja elämänpiiriä.

TARVE YMMÄRTÄÄ IHMISTEN AJATUKSIA JA TOIMINTAA

Elämyksillä ja kulttuurilla on yhä vahvempi merkitys arjessamme. Erityisesti elämystalouden keskustelut ovat nostaneet esiin tarpeen ymmärtää paremmin sitä, kuinka ihmiset ajattelevat, tuntevat ja toimivat. Tämä tarve on lisännyt myös etnografisen ja antropologisen ymmärryksen merkitystä.

Kansainvälisessä ja osin myös suomalaisessa innovaatioajattelussa on puhuttu murroksesta ja kulttuurisesta käänteestä. Innovaatiotoiminnan kapea-alaisuutta on pyritty laajentamaan muun muassa tarkastelemalla kuluttajia sekä käyttäjälähtöisyyttä, joka rikkoo ajatuksen innovaatiotoiminnan yksisuuntaisuudesta ja pyrkii luomaan dialogia käyttäjien, kuluttajien ja kansalaisten kanssa. (Ruckenstein 2010.) Tämän dialogin taustalla on kiinnostus arjen ja ihmisten toiminnan merkityksestä.

KULTTUURISET KÄSIKIRJOITUKSET

Mika Pantzar (2000, 18) kertoo kirjassaan *Tulevaisuuden koti* tarinan avaruuden valloittamisesta. Tarinan mukaan Yhdysvaltain avaruushallinto totesi 1940-luvun lopussa, että avaruusteknologian tarpeellisuuden perustelemiseksi ja rahoituksen saamiseksi kansalaisille piti tarjota utopia avaruuden valloittamisesta. NASA alkoi tehdä yhteistyötä Walt Disneyn kanssa. Disneyn taiteilijat tekivät mielikuvituksesta totta tuottamalla kuvallista materiaalia muun muassa vieraista planeetoista ja avaruuslennoista. Myöhemmin yksi avaruusohjelman keskeisistä henkilöistä muisteli sitä suurta vaikutusta, joka Disneyn esityksillä ja erilaisilla kuvitteellisilla hahmotuksilla oli rahoituksesta päättäviin kongressiedustajiin ja myös hankkeen suunnittelijoihin. Hanke seurasi luotua käsikirjoitusta.

Tämänkaltaiset ymmärrettäväksi tekemiset ovat tuttuja erityisesti viime vuosien elämystalouden keskusteluista. Menestystuotteet ovat myös kulttuurisia tuotteita. Menestykseen vaikuttavat yksilöllisten mieltymysten lisäksi laaja-alaiset kulttuuriset tulkinnat ja kytkennät. Tuotteet eivät astu ihmisten elämään sellaisenaan, vaan niiden tarinat, brändit ja symboliarvo, eli ympärillä oleva kulttuuri, ovat yhä keskeisemmässä osassa. (Pantzar 2000, 20.)

Kulttuurinen tieto, ihmisten arkiset tulkinnat ja merkitykset sekä käytännöt ovat kuitenkin helposti hahmottomia ja vaikeasti ilmaistavia. Innovaatiotutkija von Hippel (2005) puhuu ”tahmeasta informaatiosta” (*sticky information*). Sekä käyttäjien että tuottajien tieto on tilannekohtaista ja vaikeasti ilmaistavaa. Tämän vuoksi käyttäjien tieto tarpeista ja tuottajien tieto osaamisesta eivät kohtaa ja ovat vaikeasti hallittavia ja hahmotettavia. Tarpeet ja halut eivät välttämättä seuraa suoraviivaisia syy-seuraussuhteita vaan ovat vuorovaikutuksellisia ja verkostomaisia.

Pantzarin (2000,124) mukaan usein edelläkävijäkuluttajat määrittävät tuotteiden omaksumisen prosesseja ja osallistuvat tarpeiden keksimiseen. Uutuuksien omaksuminen ja helppokäyttöisyys vaativat sekä kulttuurista huomioimista että käyttäjän ja käytön huomioimista tuotteiden suunnittelussa ja markkinoinnissa. Pantzarin mukaan erilaisten toimijoiden, valistajien ja mainostajien esittämiä oikeanlaisen kulutuksen käsikirjoituksia voi kutsua skripteiksi. Skriptit, kulttuuriset käsikirjoitukset, pohjautuvat kulttuuristen tekstien ja kulttuurisen näkökulman tulkintaan. Kulttuuriset käsikirjoitukset ovat väline tämän kulttuurisen kääntämisen hahmottamiseen. Kulttuuriset käsikirjoitukset voivat metodisena välineenä avata soveltavan etnografian hyödyntämistä. (ks. myös Tuuva-Hongisto 2018.)

MILLAISTA MERKITYSTÄ PAIKALLISELLA JA IHMISLÄHTÖISELLÄ TIEDOLLA ON?

Etnografialle on olennaista kyky tarttua kysymyksiin, jotka ovat häiritseviä, hankalia ja jäävät katveeseen. Etnografia pyrkii tavoittamaan olennaista juuri siitä tavanomaisesta ja vaikeasti ilmaistavasta, tahmeasta informaatioista. Tavoitteena on saavuttaa syvälle kulttuuristen merkitysten tasolle menevää tietoa.

Etnografinen tieto kumpuaa usein arjesta sekä paikallisista käytännöistä. Paikallisen tiedon merkitys syntyy siitä, että ”paikallinen perspektiivi on avain ymmärtää yhteisöjen selviytymistä yhä kansainvälisemmässä maailmassa, sillä tavat, joilla valtio tai muu laajempi organisaatio luo luottamusta ja varmuutta, näyttäytyvät paikallisella tasolla”. (Fingerroos ym. 2018, 15.) Paikallisen ja yleisen, arkisen ja kuvitellun yhdistämisen mahdollisuus tuo näkyväksi arkisia käytäntöjä ja kehittämisen mahdollisuuksia.

Millaisia ovat kulttuurisen ja etnografisen tiedon hyödyntämisen mahdollisuudet kehittämistoinnissa? Kulttuurista tietoa on runsaasti käsitelty innovaatioiden omaksumisen taustalla, mutta kulttuurista tietoa voi hyödyntää myös kehittämishankkeiden suunnittelussa ja toteuttamisessa. Ymmärrys omaksumisen prosesseista sekä kulttuuristen käsikirjoitusten mukaisista tulkinnoista voi lisätä hankkeiden vaikuttavuutta ja yhteiskunnallista merkitystä.

LÄHTEET

Fingerroos, O., Lillbroända-Annala, S., Koskihaara, N. & Lundgren, M. 2018. Yhteiskuntaetnologia – arkinen mutta kriittinen katse maailmaan. Teoksessa Fingerroos, O., Lillbroända-Annala, S., Koskihaara, N. & Lundgren, M. (toim.): Yhteiskuntaetnologia. Helsinki: SKS, 7–26.

von Hippel, E. 2005. Democratizing Innovation. Cambridge, Massachusetts, London: The MIT Press.

Pantzar, M. 2010. Tulevaisuuden koti. Arjen tarpeita keksimässä. Helsinki: Otava.

Ruckenstein, Minna 2010: Kohti ihmislähtöistä innovaatioympäristöä. Tieteessä tapahtuu 1, 37–38.

Tuuva-Hongisto, S. 2018. Ekologisuuden kulttuuriset käsikirjoitukset ja puurakentaminen. Teoksessa Hämeenaho, P., Suopajarvi, T. & Ylipulli, J (toim.): Soveltava kulttuurintutkimus. Helsinki: SKS, 202–222.

TOISARVOISTA TOTUUTTA - KENEN TIEDOILLA YHTEIS- KUNTA KEHITETÄÄN?

Marko Kananen

Yhteiskunnan monimuotoistuessa ja samalla eriarvoistuessa on syytä pohtia millaiset, ja ennen kaikkea kenen näkemykset hyväksytään tiedoksi, jonka pohjalta suomalaista yhteiskuntaa kehitetään. Tässä kirjoituksessa pohditaan tiedon yhteiskunnallista eriarvoistumista ja sen vaikutuksia tutkimukselliseen kehittämiseen sekä etsitään keinoja vaihtoehtoisten tietovarantojen entistä parempaan hyödyntämiseen.

ONKO TIETO PUOLUEETONTA?

Jo muinaiset kreikkalaiset pitivät tietoa hyvinvoivan yhteiskunnan kivijalkana. Sokrateen mukaan “on vain yksi hyvä asia, tieto, ja yksi paha asia, tietämättömyys.” Myös Suomessa tiedon yhteiskunnallista roolia on korostettu aina ylimmän valtiovallan taholta asti. Esimerkiksi Juha Sipilän hallitus asetti yhdeksi tavoitteekseen tutkimustiedon laaja-alaisen ja systemaattisen hyödyntämisen omassa päätöksenteossään. Hallituksen kunta- ja uudistusministerinä toimineen Anu Vehviläisen mukaan koko suomalaisen yhteiskunnan menestystarinan taustalla on järkkymätön usko tiedon voimaan.

Tiedon yhteiskunnallisen roolin korostumisen myötä tiedolla johtamisesta on tullut yksi kuluneen vuosikymmenen muotitermeistä. Yleisesti tiedolla johtamisella viitataan prosesseihin ja käytäntöihin, joiden avulla tietoa kerätään, jalostetaan ja hyödynnetään päätöksenteossa. Tiedolla johtamisessa päätöksenteon perustan muodostavat siis tilannetta tai ilmiötä kuvaavat objektiiviset faktat ja niiden rationaalinen arviointi.

Tiedon roolin korostuminen yhteiskunnallista päätöksentekoa koskevassa puheessa on herättänyt kuitenkin myös kritiikkiä. Esimerkiksi professori Pertti Alasuutarin (2014) mukaan tietoon vetoaminen on aiheuttanut poliittisten kysymysten epäpoliittisointumista. Päätösten ei nähdä enää pohjautuvan ideologioihin tai arvovalintoihin, vaan objektiivisesti mitattavissa ja esitettävissä oleviin faktoihin. Tieteen ja tiedon auktoriteettiin vetoamalla poliittinen päätöksenteko esitetään kansakunnan kokonaisuutena palvelevaksi objektiiviseksi toiminnaksi.

TIETO JA TOTUUDEN JÄLKEINEN AIKA

Tiedon objektiivisuutta ja yleisyyttä korostavan tiedolla johtamisen vastavoimaksi ovat nousseet erilaiset tiedon subjektiivisuutta korostavat näkökulmat. Esimerkiksi Francis Fukuyama (2018) on puhunut identiteettipolitiikan aikakaudesta, jonka taustalla on eri ihmisryhmien kokemukset siitä, ettei heitä huomioida yhteiskunnallisessa tiedontuotannossa tai päätöksenteossa. Objektiivisten ja kansakunnan oletettua kokonaisuutena palvelevien faktojen sijaan identiteettipolitiikassa korostuvat siis yksilöiden ja ryhmien subjektiiviset kokemukset ja pyrkimys tulla aiempaa selvemmin kuulluksi ja tunnustetuksi.

Henkilökohtaisen tieto- ja kokemusmaailman korostamisen myötä identiteettipolitiikka kytkeytyy osaltaan myös totuuden jälkeistä aikaa koskevaan keskusteluun. Totuudenjälkeisyydellä tarkoitetaan yleisesti olosuhteita, joissa tunteisiin ja henkilökohtaisiin vakaumuksiin vetoaminen vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen enemmän kuin objektiiviset faktat. Suomalaisena esimerkkinä totuuden jälkeisestä ajasta voidaan käyttää vaikkapa MV-lehden kaltaisia vaihtohtomediaita, joiden sanoma perustuu henkilökohtaisten kokemusten, uskomusten ja pelkojen vahvistamiselle.

Tiedon yhteiskunnallista roolia koskevan keskustelun ytimessä näyttäisivät siis olevan tiedon objektiivisuutta ja epäpoliittisuutta korostava tiedolla johtaminen ja toisaalta tiedon subjektiivisuutta ja poliittisuutta korostavat identiteettipoliittiset näkökulmat. Mutta mikä on tieteellisen tiedontuotannon rooli tässä kahtiajakautuneessa tiedon kentässä? Onko tieteellinen tieto objektiivista ja mikä on tieteen ja totuuden jälkeisen ajan välinen suhde? Seuraavassa tätä tarkastellaan erityisesti nuorisoalan näkökulmasta.

TIETEELLINEN TIETO ON VALINTOJA JA TULKINTOJA

Vaikka tutkitulla tiedolla ja perustelemattomalla mielipiteellä ei olekaan samanarvoista roolia, on ajatukseen tieteellisen tiedon objektiivisuudesta suhtauduttava varauksella. Tieteellisen tiedon tuottaminen tapahtuu inhimillisen toiminnan piirissä, jolloin siihen sisältyy väistämättä myös tulkintoja ja valintoja. Esimerkiksi nuorisoalalla tutkijoiden nuoriin kohdistama katse on aina valikoiva. Tutkimuksessa käsiteltävien nuorten ja nuoruuden ilmiöiden valintaan vaikuttavat niin tutkijan omat intressit, poliittinen ilmapiiri, rahoittajan toiveet kuin tutkimusaineiston saatavuus. Yhteiskunnan valtavrassa olevista ilmiöistä tietoa on helpompi saada, kun taas marginaalisempien ja latautuneimpien ilmiöiden kohdalla tutkijaa voi kohdata syvä hiljaisuus.

Tiedon keräämisen lisäksi keskeinen valinta liittyy myös tutkijan tekemiin tulkintoihin. Esimerkiksi Gayatri Spivakin (1988) mukaan tutkimuksen tuottama tieto ei ole viatonta tai objektiivista, vaan se edustaa aina jossain määrin sen tuottaneen tutkijan intressejä ja näkemyksiä. Spivak pitääkin huolestuttavana sitä, kuinka vaivattomasti tutkijat puhuvat toisten puolesta ja kuinka ongelmatomasti he nostavat itsensä asiantuntijan asemaan tutkimuksen kohteen sijaan. Kysymys on keskeinen myös nuorisotutkimuksen alalla, jossa nuoret ovat kautta aikojen kokeneet äänensä ja asiantuntemuksensa jäävän aikuisten jalkoihin.

Myös tuotetun tiedon levittämiseen liittyy monia haasteita. Kaikille tutkimuksille ei riitä samanlaista huomiota tiede- ja mediamaailmassa, vaan monet tutkimukset jäävät vaille ansaitsemaansa huomiota. Esimerkiksi Piper ja Welldome (2017) ovat kirjoittaneet akateemisen maailman ”tiedollisesta epätasa-arvosta”, jonka myötä tiettyjen näkökulmien, tutkimusperinteiden ja tutkijoiden nähdään olevan yliedustettuina tieteellisissä julkaisuissa ja tätä kautta myös yhteiskunnallisessa keskustelussa. Tämän epätasa-arvon myötä erilaisia näkökulmia edustavien ja erilaisista taustoista tulevien tutkijoiden on huomattavasti vaikeampaa saada ääntänsä kuuluville.

TIETEELLINEN TIETO ON VAIN YKSI TIEDON MUOTO

Tieteelliseen tiedontuotantoon liittyy siis aina valintoja ja rajauksia, joiden ulkopuolelle jää väistämättäkin paljon tietoa ja kokemusmaailman ilmiöitä. Tämän vuoksi tieteellistä tietoa ei tule pitää koko totuutena, vaan se tulee nähdä tietystä näkökulmasta ja tietyin valinnoin

ja tulkinnoin tuotettuna osatotuutena. Näiden tieteellisen tiedon osatotuuksien lisäksi on olemassa kuitenkin monia muita tulkintoja ja totuuksia, jotka voivat olla ihmisille paljon olennaisempia. Tutkimustiedon rajautuneisuudesta johtuen onkin tärkeää, että tiede ja tieteentekijät pyrkivät entistä parempaan vuoropuheluun muiden eri tietämisen muotojen ja tapojen kanssa.

Nuorisoalalla yhtenä ratkaisuna on nostettu esiin erilaisia osallistavia tutkimus- ja tiedontuottamismenetelmiä, joissa nuorten rooli kasvaa pelkästä tiedonantajasta tiedontuottajaksi ja joissa merkityksiä etsitään tutkijan ja tutkittavien välisen yhteistyön kautta. Myös kokemusasiantuntijuutta on pyritty hyödyntämään entistä merkittävämmiin niin hankevalmistelussa kuin ohjausryhmätoiminnassa. Tämän lisäksi perinteisten tiedonkeruumenetelmien rinnalle on noussut monia uusia menetelmiä. Esimerkiksi multisensorinen tai -modaalinen lähestymistapa mahdollistaa puheen ja tekstin lisäksi myös liikkeen tai äänien analysoimisen.

Tieteellinen tutkimus ei voi tarjota yksiselitteistä ja objektiivista vastausta siihen, millainen maailma on ja kuinka siitä voitaisiin tehdä entistä parempi paikka. Tieteellisen tiedon tuottamia lukuja, johtopäätöksiä ja havaintoja on pystyttävä tulkitsemaan kriittisesti ja avarakatseisesti, ja niiden pohjalta on uskallettava tehdä tiettyihin arvoihin pohjautuvia valintoja ja päätöksiä. Vaikka Sokrateen näkemykseen tiedon ylivertaisuudesta tietämättömyyteen nähden onkin helppo yhtyä, on kuitenkin syytä huomioida, ettei suomalaisenkaan yhteiskunnan menestys perustu pelkkään tietoon vaan myös eri arvojen, näkökulmien ja ideologioiden väliseen vuoropuheluun ja sen pohjalta tehtyihin valintoihin.

LÄHTEET

Alasuutari, P. & Qadir, A. 2014. Epistemic governance: an approach to the politics of policy-making. *European Journal of Cultural and Political Sociology*, 1(1), 67-84.

Fukuyama, F. 2018. Against Identity Politics. The New Tribalism and the Crisis of Democracy. *Foreign Affairs*, 90-114.

Piper, A. & Welldome, C. 2017. How the Academic Elite Reproduces Itself. *The Chronicle of Higher Education*.

Spivak, G.C. 1988. Can the subaltern speak? Teoksessa Morris, R. (toim.) *Can the subaltern speak? Reflections on the history of an idea*. New York: Columbia university press, 21–78.

**HYVINVOINTIA EDISTÄVIEN
TOIMENPITEIDEN
VAIKUTTAVUUDEN OSOITTAMINEN**

MONIMENETELMÄLLISYYS - TIETOA TOIMINNAN VAIKUTUKSISTA JA VAIKUTUSTA TUOTTAVISTA TEKIJÖISTÄ

Maarit Karhula

Monimenetelmällinen tutkimus mahdollistaa monimutkaisten sosiaalisen todellisuuden ongelmien ymmärtämisen ja ratkaisemisen. Henkilön oman toiminnan ja ryhmän tai laajemmin organisaation toiminnan vaikutusten ja vaikutusta tuottavien tekijöiden arvioinnissa on tarpeen yhdistää määrällistä ja laadullisen tietoa.

ARJEN TOIMINNAN ONGELMAT OVAT USEIN PIRULLISIA

Ihmisen arjen toimintaan on vaikuttamassa toimijan lisäksi toimintaympäristö sekä käsillä oleva toiminta. Tuttu ja yksinkertaiseltakin tuntuva arjen toiminta on tosiasiasa monimut-

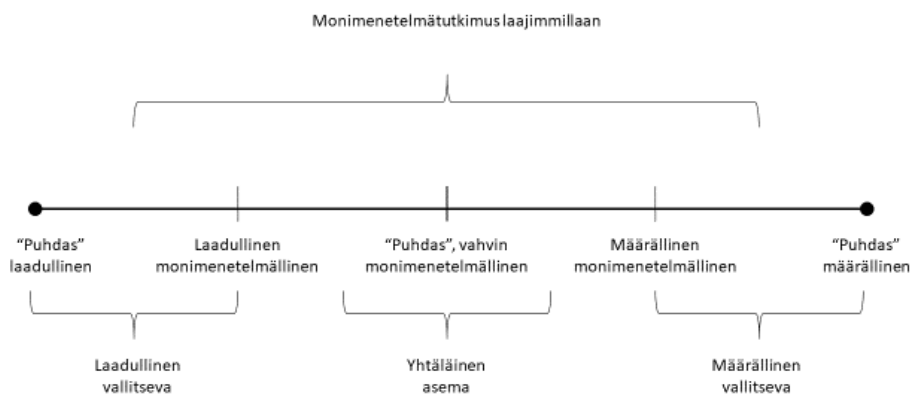
kaista sisältäen monia vaikuttavia tekijöitä ja niiden välisiä yhteyksiä. Toimintaympäristöt muodostuvat fyysisten tekijöiden lisäksi muun muassa kulttuurisista ja sosiaalisista tekijöistä, jotka myös vaihtelevat tilannetekijöistä riippuen. (Fisher & Martarella 2019.) Koska yksittäisen ihmisen toiminta on riippuvaista monista tekijöistä, väistämättä myös ihmisen toimintaa muuttamaan pyrkivät interventiot, kuten vaikeahoitoista diabetesta sairastavan henkilön terveyttä edistävät toimet tai aivoverenkiertohäiriöön sairastuneen moniammatillinen kuntoutus, muodostuvat kompleksisiksi. Mitä lähempänä interventio on todellista arjen toimintaa ja kontekstia, sitä monimutkaisempaa se on.

Arjen toiminnan ja siihen vaikuttamisen tutkimisessa ja kehittämisessä ollaankin usein ns. pirullisten ongelmien (wicked problems) äärellä. Tyypillistä tämänkaltaisille pirullisille ongelmille on niiden vuorovaikutteisuus useiden systeemien kanssa, sosiaalisiin ja organisatorisiin suhteisiin liittyvät epävarmuustekijät sekä ratkaisut, joita useinkaan ei voi määritellä täysin oikeiksi tai vääriksi vaan mieluummin paremmiksi tai huonommiksi kuin toiset ratkaisut (Rittel & Webber 1973). Kuinka siis yksittäisen sote-ammattilaisen tai palveluita suunnittelevan ja järjestävän tahon tulisi ratkaista esimerkiksi seuraavanlaisia arjen elämän tukemiseen liittyviä haasteita: Miten pitää toivoa yllä ja samalla antaa realistista tietoa etenevää sairautta sairastavalle? Miten ratkaista erityislapsiperheen riittävä, yksilöllisen tuen saanti saatavilla olevien palveluiden ja tukimuotojen avulla? Kuinka ohjata omaishoitajaa hoidettavan läheisen mahdollisimman hyvään ja samalla omatoimisuutta tukevaan hoivaan ilman että omaishoitaja uupuu?

Yksittäisen ihmisen toiminnan ohella sosiaali- ja terveysalan haasteet laajemminkin voi nähdä monimutkaisina ja samalla pirullisina ratkaistavina (vrt. Thomas ym. 2018). Eriytyisenä haasteena Sitran selvityksessä ”Kesy, sotkuinen vai pirullinen ongelma?” nostettiin esille ratkaistavien ongelmien luonne tiedon käytön näkökulmasta. Ratkaistavat ongelmat luokitellaan selvityksessä 1) kesyihin, jotka voidaan ratkaista, 2) sotkuisiin, joita voidaan selkiyttää sekä 3) pirullisiin, jotka on kohdattava. Jotta päätöksenteko olisi onnistunutta, ongelmien ymmärtämiseen tulisi panostaa ja lähestymistapojen tulisi soveltua yhteen kulloinkin kohteena olevan ongelman luonteeseen. (Raisio ym. 2018.)

MONIMUTKAISTEN ONGELMIEN RATKAISEMISEKSI TARVITAAN MONIMENETELMÄLLISYYTTÄ

Ratkaistavien asioiden monimutkaisuuden huomioiminen on siis ensisijaisen tärkeää tutkittaessa ja kehittäessä monimutkaista arjen toimintaa. Tällöin monimenetelmällisyys voi olla soveltuva lähestymistapa. Monimenetelmällisyyttä kuvataan kolmanneksi tutkimusparadigmaksi määrällisen ja laadullisen tutkimusparadigman rinnalla. Monimenetelmällisyydellä voidaan tarkoittaa erilaisten laadullisten, erilaisten määrällisten tai laadullisten ja määrällisten aineistojen yhdistämistä samaan tutkimusongelmaan vastaamiseksi (kuva 2).

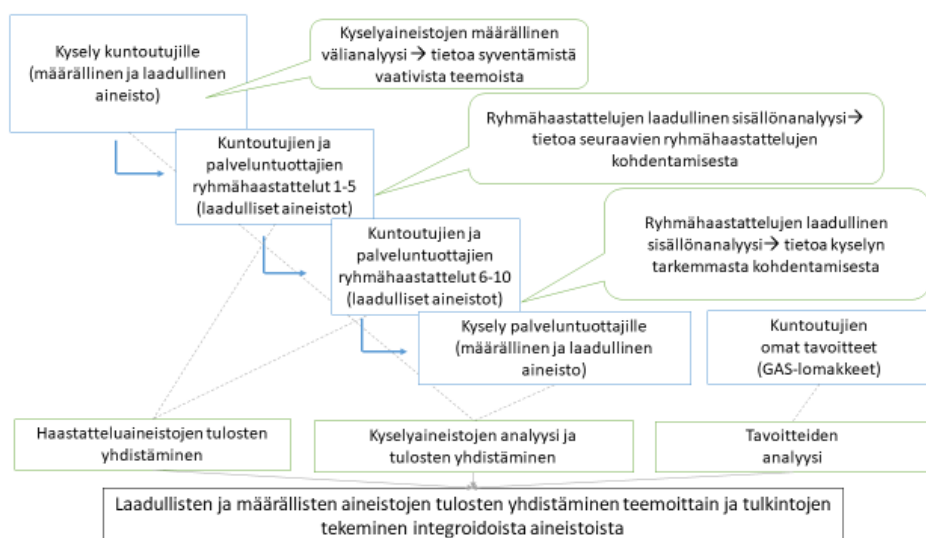
Kuva 2. Kolme tutkimusparadigmaa (laadullinen, määrällinen ja monimenetelmällinen) ja monimenetelmätutkimuksen variaatiomahdollisuudet (Sormunen ym. 2013)

Monimenetelmällisyydellä tarkoitetaan tässä tutkimuksen lähestymistapaa, jossa kerätään laadullista ja määrällistä aineistoa ja nämä eri aineistot tai niistä tehdyt tulkinnot yhdistetään paremman ymmärryksen saamiseksi tutkittavasta ilmiöstä. Monimenetelmällisyys tuo lisähyötyä erityisesti silloin, kun tarkoituksena on tuottaa käytännöllistä ja monipuolista tietoa. Monimenetelmällisyys sallii perustellusti myös uudenlaiset, innovatiiviset tiedonkeruun yhdistelmät, mikä on ominaista myös hoitotyön, terveyden edistämisen ja kuntoutuksen arkityössä. Monimenetelmällisen tutkimuksen käyttö on perusteltua erityisesti silloin, kun on tarpeen a) vahvistaa eri menetelmillä kerättyjen tietojen avulla tuloksia, b) selventää yhdellä menetelmällä saatuja tuloksia, c) kehittää yhdellä menetelmällä saatujen tietojen perusteella toista menetelmää, d) tuoda esille ristiriitaisuuksia tai erilaisia näkökulmia sekä e) käyttää eri vaiheissa erilaisia menetelmiä. (Sormunen ym. 2013.)

Monimenetelmällisyyden soveltuvuus on arvioitava tapauskohtaisesti. Tosin Creswell & Plano Clark (2018, 8) ovat esittäneet yleispäteväksi ohjeeksi, että monimenetelmällinen tutkimus sopii tilanteisiin, joissa ongelmaan vastaamiseksi yksi tiedonlähde on riittämätön. Monimenetelmällisyyden on nähty soveltuvan terveystieteelliseen tutkimukseen, kun on tarve selvittää, millaisia terveysongelmia on ja miten terveyden edistäminen toteutuu arjessa (Sormunen ym. 2013).

Usein monimenetelmällisyys toteutuu myös moninäkökulmaisena tutkimuksena. Esimerkkinä laajasta tutkimushankkeesta, jossa valittiin monimenetelmällinen ja moninäkökulmainen lähestymistapa kaikkiin sen osatutkimuksiin, on Kelan järjestämän kuntoutuksen muutoksia selvittävä Muutos-hanke. Erityisesti haluttiin selvittää, miten asiakas on kokenut saamansa kuntoutuspalvelut, mutta myös tuottaa tietoa kuntoutuspalveluista niitä tuottavien ammattilaisten ja organisaatioiden näkökulmista. (Seppänen-Järvelä 2018.)

Monimenetelmällisyys toteutuu parhaimmillaan niin, että se ohjaa kaikkia tutkimuksen vaiheita. Kun tutkimuskysymyksen ratkaisemisen havaitaan vaativan määrällistä ja laadullista tietoa, on tietoa kerättävä eri menetelmin, sitä on analysoitava monimenetelmällisesti ja myös tulkinnoissa on hyödynnettävä monimenetelmällisen aineistoa. Monimenetelmällisen aineistonkeruun prosessia ja siihen nivoutuvaa analyysiä havainnollistetaan kuvassa 3, joka pohjautuu Muutos-hankkeen osatutkimuksena toteutettuun tuki- ja liikuntaelinsairauskurssien implementoitututkimukseen. Tutkimuksessa tuotettiin moninäkökulmaista tietoa Kelan järjestämien tules-kuntoutuskurssien toteutuksesta ja toimivuudesta, asiakaslähtöisyydestä ja kuntoutujan roolista sekä kuntoutujien kokemuksista kuntoutuksen vaikutuksista arkeen (Karhula ym. 2019).

Kuva 3. Monimenetelmällinen aineistonkeruu ja aineistojen analyysi integroiden

Kuvassa 3 näkyy, miten monimenetelmälliselle tutkimukselle tyypillisellä tavalla määrällinen ja laadullinen aineistonkeruu vuorottelevat ja vaikuttavat toisiinsa. Samalla tavoin myös analyysivaiheessa aineistoja integroitiin ja tulkinnasta muodostui näin vahvempi kuin yksittäisistä aineistoista tehdystä tulkinnoista olisi muodostunut. (vrt. Creswell 2009, 208–216.)

MONIMENETELMÄLLISELLÄ TUTKIMUSOTTEELLA JÄMÄKKYYTTÄ AMMATTIKORKEAKOULUJEN KEHITTÄMISTYÖHÖN

Monimenetelmällinen lähestymistapa soveltuu monissa tapauksissa ammattikorkeakouluissa toteutettavan tutkimuksen ja tutkimuksellisen kehittämisen lähtökohdaksi. Ammattikorkeakoulujen tutkimus on useimmiten luonteeltaan soveltavaa, ja se on kiinteästi yhteydessä

käytännön työelämään. Hyvinvointialan tutkimuksessa ja kehittämisessä pyrkimyksenä on usein ratkaista konkreettinen terveyteen ja hyvinvointiin liittyvä ongelma, on se sitten yksilön, yhteisön tai organisaation tasolla.

Tärkeänä tehtävänä ammattikorkeakouluissa on myös tuottaa tietoa erilaisten terveyttä ja hyvinvointia tukevien toimintamallien vaikuttavuudesta. Jotta vaikuttavia toimintamalleja on mahdollista implementoida käytäntöön, on tunnistettava, mitkä tekijät joko estävät tai edistävät toimintamallin toteuttamista. Samoin on tunnistettava, miten nämä tekijät ovat yhteyksissä ja vaikuttavat toisiinsa. Monimutkaisten vaikutusmekanismien tunnistamisessa monimenetelmällisyys lähestymistapana on erittäin perusteltu valinta. Tarvitaan määrällistä ja laadullista tietoa ja näiden yhdistämistä, jotta vaikutusmekanismeista syntyy selkeä kuva. Kun vaikuttavaksi tutkitun toimintamallin musta laatikko on purettu, on toimintamallin toteutus tietoisempaa ja se on myös mahdollista siirtää eri konteksteihin.

Tutkimuksellisessa kehittämistyössä korostuu vielä tutkimusta enemmän konkreettisten ratkaisujen ja toimintamallien tuottaminen. Usein kehittämishankkeissa kerätään laajastikin tietoa kehitettävästä ilmiöstä ja siihen vaikuttavista asioista. Tiedonkeruun menetelmät ovat sekä määrällisiä että laadullisia. Haasteena saattaa kuitenkin olla se, että kerätyt tiedot voivat jäädä irrallisiksi, tietyssä kehittämisen vaiheessa hyödynnettäviksi tai että eri menetelmillä kerättyä tietoa ei osata tai ymmärretä yhdistää toisiinsa. Joskus saattaa jopa käydä niin, että tietoa kerätään, mutta sitä ei käytetä systemaattisesti kehittämistyössä eikä myöskään raportoida niin, että tietoa voisi käyttää myös kehittämishankkeen jälkeen. Tutkimuksellisen lähestymistavan avaaminen ja perustelut valinnalle voisivat ratkaista näitä haasteita.

Monissa tapauksissa luonteva ja perusteltu valinta ammattikorkeakouluissa toteutettavan tutkimuksen ja tutkimuksellisen kehittämistyön lähestymistavaksi olisi monimenetelmällisyys. On kuitenkin muistettava, että monimenetelmällisyys ei ole itseisarvo vaan sen valinta tulisi pystyä perustelevaan ja sen käyttö tulisi hallita, jotta se tuottaisi lisäarvoa. Seppänen-Järvelä ym. (2019) nostavat artikkelissaan keskustelun keskiöön eri aineistojen yhdistämisen. He korostavat, että kerättävien aineistojen ja menetelmien tarkoitus tietyssä tutkimuksessa tulisi avata. Samoin tulisi kuvata, miten eri aineistot konkreettisesti liitetään yhteen ja miksi yhdistäminen tehdään juuri valitulla tavoin. Erityistä huomiota on tarpeen kiinnittää siihen, että eri menetelmillä saadut tulokset on yhdistetty tasapainoisesti ja että raportti on ymmärrettävä eri menetelmiin perehtyneille lukijoille. Nämä kaikki osa-alueet vaativat tutkimuksen tai tutkimuksellisen kehittämistyön tekijältä määrällisen ja laadullisen tutkimuksen metodiosaamisen lisäksi monimenetelmällisen tutkimuksen metodologian hallintaa.

LÄHTEET

Creswell, J.W. 2009. Research design. Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches. Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc.

Creswell, J.W. & Plano Clark, V.L. 2018. Designing and conducting mixed methods research. 3. painos. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, Inc.

Fisher, A.G. & Martarella, A. 2019. Powerful practice: A model for authentic occupational therapy. Fort Collins: Center for Innovative OT Solutions, Inc.

Karhula, M., Heiskanen, T. & Seppänen-Järvelä, R. 2019. Kelan tuki- ja liikuntaelinsairauksien kuntoutus. Kuntoutujien ja kuntoutuksen palveluntuottajien kokemuksia. Sosiaali- ja terveysturvan raportteja 16. Helsinki: Kela.

Raisio, H., Jalonen, H. & Uusikylä, P. 2018. Kesä, sotkuinen vai pirullinen ongelma? Tiedon käyttö yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Sitran selvityksiä 139. Helsinki: Sitra.

Rittel, H.W.J. & Webber, M.M. 1973. Dilemmas in a General Theory of Planning. Policy Sciences 4, 155–169.

Seppänen-Järvelä, R., Åkerblad, L. & Haapakoski, K. 2019. Monimenetelmällisen tutkimuksen integroivat strategia. Yhteiskuntapolitiikka 84, 332–339.

Seppänen-Järvelä, R. 2018. Monimenetelmällisyydestä on moneksi. Teoksessa Seppänen-Järvelä, R. (toim.) Monimenetelmällisyys kuntoutuksen tutkimuksessa. Havaintoja ja kokemuksia Muutos-hankkeen tutkimuksista. Työpapereita 144. Helsinki: Kela, 6–10.

Sormunen, M., Saaranen, T., Tossavainen, K. & Turunen, H. 2013. Monimenetelmätutkimus terveystieteissä. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 50, 312–321.

Thomas, W., Hujala, A., Laulainen, S. & McMurray, R. (toim.) 2018. The Management of Wicked Problems in Health and Social Care. New York: Routledge.

HYVINVOINTIPALVELUT EIVÄT OLE VAIKUTTAVIA

Arto Pesola ja Viljo Kuuluvainen

Hyvinvoinnin edistäminen ja terveyserojen kaventaminen edellyttävät vaikuttavien hyvinvointipalvelujen tarjoamista niitä eniten tarvitseville kohderyhmille. Vastaavasti palveluiden vaikuttavuuden kehittäminen on edellytys hyvinvointipalveluita tarjoavien yritysten elinvoimaisuudelle ja kasvuedellytyksille. Väestön ikääntymisen myötä ennalta ehkäisevien hyvinvointipalveluiden tarve korostuu väestön hyvinvoinnin ylläpitämisessä ja edistämisessä. Sairauksien ennaltaehkäisy keventää sosiaali- ja terveyspalveluiden tarvetta. Tämä kuitenkin edellyttää, että ennalta ehkäisevän toiminnan merkitys ja vaikuttavuus kyetään perustelemaan nykyistä paremmin. Tässä artikkelissa käsittelemme kriittisesti vaikuttavuuden mittaamisen menetelmiä.

MIKSI HYVINVOINTIPALVELUT EIVÄT OLE VAIKUTTAVIA?

Hyvinvointipalvelut ovat vastikkeellisia palveluja, joiden tavoitteena on lisätä kohderyhmän hyvinvointia ja ennaltaehkäistä hyvinvoinnin heikkenemistä. Hyvinvointipalveluiden alle voidaan lukea laaja joukko erilaisia julkisia ja yksityisiä palveluita, kuten peruskoulutus, kirjastopalvelut, terveydenhuolto, personal trainer -palvelut tai esimerkiksi yrityksen tarjoama lisäkoulutus. Hyvinvointipalveluiden vaikuttavuus voidaan määritellä ja mitata usealla eri tavalla (Kuuluvainen 2019). Hyvinvointipalveluiden vaikuttavuuteen voidaan lukea kaikki ne vaikutukset, joita tietyn palvelun käyttö tuottaa yksilön hyvinvoinnille tai laajemmin yhteisölle. Jotta vaikuttavuus voidaan mitata, täytyy hyvinvoinnin muutoksen mittariksi valita muuttuja, johon tutkittavalla hyvinvointipalvelulla on oletettavasti vaikutusta ja joka on riittävän herkkä havaitsemaan hyvinvoinnissa tapahtuvia muutoksia. Luotettavin asetelma mitata vaikuttavuutta on verrata haluttua muutosta ajan suhteen palvelun käyttäjillä vertailuryhmään. Hyvinvointipalvelun kustannusvaikuttavuudessa yhtälöön otetaan mukaan palvelun toteuttamiseksi käytettävät resurssit sekä siitä saatavat hyvinvointi- ja/tai rahalliset hyödyt.

Hyvinvointipalveluiden vaikuttavuutta käsittelevän tutkimuskirjallisuuden mukaan voidaan tehdä päätelmä, että hyvinvointipalvelut eivät ole vaikuttavia. Tämä johtuu sekä siitä, että palveluiden vaikuttavuutta ei ole tutkittu sekä siitä, että vaikuttavuuden mittaaminen on menetelmällisesti haastavaa. Palvelua ei voi kutsua vaikuttavaksi, jos vaikuttavuutta ei ole todennettu luotettavin menetelmin.

Työpaikalla toteutettavien hyvinvointiohjelmien kustannusvaikuttavuutta on tutkittu paljon. On arvioitu, että työpaikan hyvinvointiohjelmat laskevat terveydenhuollon kustannuksia keskimäärin 3,3 dollaria ja tuottavuuden menetyksen kustannuksia keskimäärin 2,7 dollaria yhtä kulutettua dollaria kohti (Baicker ym. 2010). Keskimäärin työhyvinvointiohjelmien on arvioitu tuottavan 1,4–4,6 dollarin säästöt yhtä kulutettua dollaria kohti (Soler ym. 2010; van Dongen ym. 2011). Arvioitujen työhyvinvointiohjelmien sisällöt ovat koostuneet omaseurannasta, lisäkoulutuksesta, käyttäytymisinterventioista, liikuntainterventioista, ympäristön muuttamisesta ja/tai insentiiveistä hyvinvoinnin edistämiseksi. Tällaisten ohjelmien on havaittu tuottavan hyötyjä etenkin ensimmäisen vuoden aikana (Soler ym. 2010; van Dongen ym. 2011).

Tutkimusten kriittinen tarkastelu kuitenkin osoittaa, miten paljon käytettävät menetelmät ja asetelma vaikuttavat todettuun tulokseen. Kustannusvaikuttavuuden on todettu olevan hyvä tutkimuksissa, joissa osallistuvia henkilöitä ei ole satunnaistettu eri palveluiden käyttäjiksi (van Dongen ym. 2011). Sen sijaan tutkimuksissa, joissa henkilöt on satunnaistettu, palveluiden on todettu tuottavan pienemmät säästöt kuin niihin on kulutettu rahaa (van Dongen ym. 2011). Syy tälle epäsuhdalle tutkimusasetelmien tulosten välillä on se, että ei-satunnaistetuissa tutkimuksissa palveluiden käyttäjiksi on saanut tulla kuka tahansa tutkimusjoukkoon soveltuva henkilö. Palveluiden käyttäjäryhmään omasta halustaan osal-

listuvat saattavat olla kiinnostuneempia omasta hyvinvoinnistaan, aloittamassa muutenkin elämäntaparemonttia tai olla yleisesti alttiimpia osallistumaan hyvinvoinnin edistämistoimenpiteisiin. Sen sijaan kontrolliryhmään jäävät henkilöt saattavat jo lähtökohtaisesti olla vähemmän kiinnostuneita omasta hyvinvoinnistaan tai siihen panostamisesta. Seurauksena interventio- ja kontrolliryhmä eivät ole vertailtavia, ja palvelun vaikuttavuus yliarvioidaan vertailtavien ryhmien erilaisuuden vuoksi.

MENETELMÄT VAIKUTTAVAT TULOSTEN LUOTETTAVUUTEEN

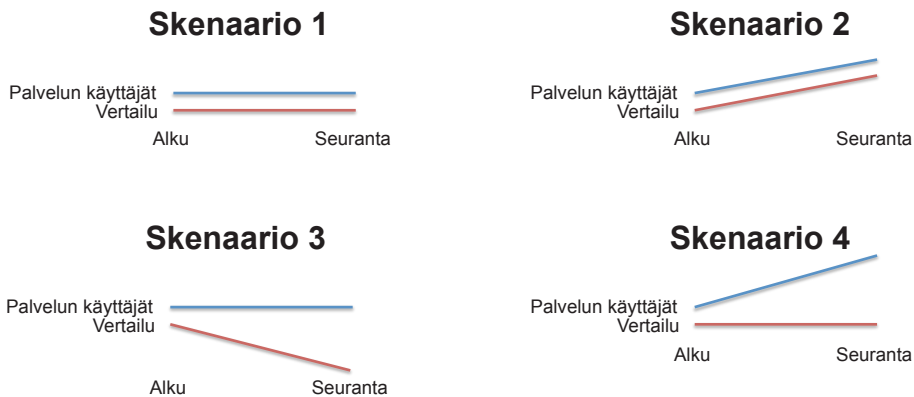
Muita palvelun vaikuttavuuden yliarviointiin johtavia tekijöitä on paljon. Palveluiden vaikuttavuuden subjektiivinen arviointi voi vääristää tulosta. Esimerkiksi paljon rahaa palveluun käyttävä ihminen on altis arvioimaan palvelun tuottaman hyödyn suureksi, koska hän ei halua myöntää menettäneensä rahojaan. Subjektiivisia arviointimenetelmiä käytettäessä on erityisen tärkeää verrata tuloksia johonkin toiseen ryhmään, jonka tuloksissa on todennäköisesti sama harha. Näin ryhmien tulosten vertaaminen ajan suhteen kertoo muutoksesta, johon harha ei vaikuta. Joskus palvelun vaikuttavuus voi olla seurausta muista kuin palveluun käyttöön liittyvistä tekijöistä. Voi olla, että asiakas on aloittanut liikuntaohjelman myös omalla ajallaan työpaikan ohjelman lisäksi. Näin hänen hyvinvointinsa olisi parantunut myös ilman palvelun käyttöä. Tutkimus on erityisen altis tällaisille epäsuorille vaikutuksille, jos osallistujia ei ole satunnaistettu.

Jotkut tekijät voivat myös johtaa palvelun vaikuttavuuden aliarviointiin. Palvelut eivät välttämättä saavuta oikeita kohderyhmiä, jolloin palvelu saatetaan kohdentaa ihmisille, jotka eivät palvelua tarvitse tai saa siitä mitattavaa hyötyä. Esimerkiksi verensokerin säätelyn parantamiseksi suunnitellut toimenpiteet eivät toimi henkilöille, joiden verensokeritasot ovat jo erinomaisella tasolla. Toimenpiteet voivat kyllä lisätä liikunta-aktiivisuutta, mutta ne eivät vaikuta asiaan, jonka parantamiseksi ohjelma on suunniteltu ja jonka perusteella sen vaikuttavuus määritellään. Lisäksi palveluun osallistumista voidaan kompensoida jollain muulla epäterveellisellä toiminnalla. Esimerkiksi liikuntaohjelmaan osallistumisen jälkeen henkilö voi oikeuttaa itselleen normaalia epäterveellisemmän ruuan syömisen. Tässä tilanteessa on tärkeää tunnistaa, mikä vaikutus palvelulla itsellään on tähän kompensoivaan vaikutukseen. Jos kompensointi on systemaattista ja seurausta palvelun käytöstä, on se osa palvelun vaikuttavuutta.

On myös tärkeää huomata, että vaikka palvelut eivät olisi kustannusvaikuttavia tutkittavalla aikajänteellä, voidaan niillä saavuttaa useita terveys- ja muita hyötyjä. Näiden kaikkien hyötyjen huomiointi on käytännössä mahdotonta, mikä johtaa kokonaisvaikutusten aliarviointiin.

Kuvassa 4 on kuvattu erilaisia skenaarioita vaikuttavuuden määrittelystä. Skenaariossa 1 eivät palvelun käyttäjät eikä vertailuryhmä saavuta muutoksia hyvinvoinnissaan. Palvelu ei myöskään ole vaikuttavaa suhteessa vertailupalveluun. Skenaariossa 2 molempien ryh-

mien hyvinvointi paranee yhtä paljon, jolloin ryhmien välillä ei ole eroa. Palvelu ei ole vaikuttavaa suhteessa vertailupalveluun. Skenaariossa 3 palvelun käyttäjien hyvinvointi ei muutu, mutta vertailuryhmän hyvinvointi huononee. Palvelu on vaikuttavaa suhteessa vertailupalveluun, koska se ehkäisee hyvinvoinnin heikkenemisen. Skenaariossa 4 palvelun käyttäjien hyvinvointi paranee, mutta vertailuryhmässä ei tapahdu muutoksia. Palvelu on vaikuttavaa. Skenaarioiden 2 ja 3 vaikuttavuus olisi arvioitu väärin ilman vertailuryhmää.

Kuva 4. Eri skenaarioita vaikuttavuuden määrittelystä

MITEN PALVELUIDEN VAIKUTTAVUUS VOIDAAN MÄÄRITTÄÄ LUOTETTAVASTI, MUTTA RIITTÄVÄN PIENIN RESURSSIN?

Palveluiden vaikuttavuuden mittaaminen luotettavilla tutkimusmenetelmillä vaatii paljon resursseja eikä ole usein mahdollista. Vaikuttavuuden mittaaminen kevyemmälläkin menetelmällä on kuitenkin mahdollista ja järkevää. Ymmärrys palveluiden vaikuttavuudesta edellyttää palvelun oletettujen vaikutusten tunnistamisen ja oikeiden mittareiden määrittelyn. Näiden asioiden huolellinen määrittely auttaa palvelun tuotteistamisessa ja oletettujen vaikutusten kommunikoinnissa asiakkaalle. Lisäksi tuotteistus auttaa karsimaan palvelusta turhat rönsyt pois. Voi olla, että tarkasti määritely vaikuttavuus pystytään saavuttamaan pienemmillä resursseilla ja tehokkaammin kuin kaiken kattavan vaikeasti määrittelyn palvelun vaikuttavuus.

Myös asiakastyytyväisyys on helposti parempi tarkkaan määritellyssä palvelussa. Määrittely ja seurattu vaikuttavuus sitouttaa työntekijöitä toimimaan vaikuttavuutta edistävästi, lisää luottamusta yritystä kohtaan, lisää yrityksen arvoa, on selkeä kilpailuetu asiakkaan suuntaan ja sitouttaa asiakasta palveluiden käyttöön. Järjestelmällisesti kerätty vaikuttavuustieto auttaa kohdentamaan resursseja ja kehittämään palveluita tietoon perustuen. Hyvinvointipalvelut ovat vaikuttavia, kun niiden vaikuttavuus on todennettu luotettavin ja läpinäkyvin menetelmin.

LÄHTEET

Baicker, K., Cutler, D. & Song, Z. 2010. Workplace Wellness Programs Can Generate Savings. *Health Affairs* 29 (2), 304–311. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://doi.org/10.1377/hlthaff.2009.0626> [viitattu 16.8.2019].

Kuuluvainen, V. 2019. Onko hyvinvointipalveluilla vaikutusta? Terveyttä ja euroja vaikuttavuutta kehittämällä. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.theseus.fi/handle/10024/165943> [viitattu 16.8.2019].

Soler, R. E., Leeks, K. D., Razi, S., Hopkins, D. P., Griffith, M., Aten, A., ... Task Force on Community Preventive Services. 2010. A Systematic Review of Selected Interventions for Worksite Health Promotion. *American Journal of Preventive Medicine* 38 (2), S237–S262. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2009.10.030> [viitattu 16.8.2019].

van Dongen, J. M., Proper, K. I., van Wier, M. F., van der Beek, A. J., Bongers, P. M., van Mechelen, W. & van Tulder, M. W. 2011. Systematic review on the financial return of worksite health promotion programmes aimed at improving nutrition and/or increasing physical activity. *Obesity Reviews* 12 (12), 1031–1049. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://doi.org/10.1111/j.1467-789X.2011.00925.x> [viitattu 16.8.2019].

VAIKUTTAVUUDEN TUOTTEISTAMINEN HYVINVOINTIALAN YRITYKSISSÄ

Heli Peltola

Vaikuttavuuden mittaaminen on tulevaisuudessa yhä vahvempi kilpailutekijä palveluntuottajille. Hyvinvointialalla tämä on entistä suuremmissa roolissa, sillä sosiaali- ja terveystalujen järjestäjää kiinnostavat yhä enemmän palveluntuottajan tuotteistamat palvelut, joissa vaikutus ja vaikuttavuus voidaan todentaa mittaamalla. Palveluntuottajan onkin opeteltava mittamaan palveluidensa ja toimintansa yhteiskunnallista vaikuttavuutta niin toiminnan kuin taloudellisenkin vaikuttavuuden kautta.

VAIKUTTAVUUSTIETO SOSIAALI- JA TERVEYS- PALVELUJEN JÄRJESTÄMISTÄ OHJAAMASSA

Vaikuttavuudesta käsitteenä on monta tulkintaa ja käsitystä niin meillä Suomessa kuin muuallakin maailmassa. Suomessa on vaikuttavuudesta keskusteltu jo kauan, mutta edellisen hallituksen valmistellessa sote-uudistusta nousi vaikuttavuuskeskustelu vahvemmin esille etenkin yhteiskunnallisen vaikuttavuuden ja kustannusvaikuttavuuden osalta. Vaikuttavuuden vieminen käytäntöön on kuitenkin ollut hidasta, ja käytännön hyviä esimerkkejä on toistaiseksi vielä vähän saatavilla. Vaikuttavuustietoa ei osata riittävästi hyödyntää Suomen sosiaali- ja terveystalujen järjestelmässä, vaikka vaikuttavuuden mittaamiseksi olisi jo olemassa hyvät mahdollisuudet esimerkiksi datan keräämisen ja saatavilla olevan tiedon näkökulmasta. (Pitkänen ym. 2018, 4.)

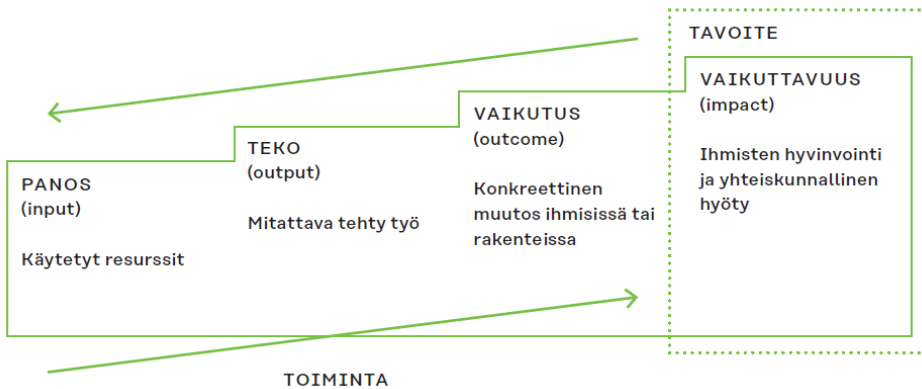
Sosiaali- ja terveystalujen järjestäjätaho on yleensä kuvannut palveluprosessit ja -polut, mutta vaikuttavuuspolun kuvaaminen ja avaaminen puuttuu, ja palvelujen vaikutuksista ja vaikuttavuudesta on saatavilla vain vähän tietoa. Vaikuttavuuden arvioinnilla voidaan kuitenkin hankkia tietoa tuotetun palvelun tuloksista ja parantaa saadun tiedon avulla palveluiden laatua ja tuloksellisuutta myös taloudellisesta näkökulmasta. (Kettunen 2017, 3.) Tarvitaan useita erilaisia mittareita eri tarkoituksiin, kuten esimerkiksi laadun arviointiin tai palveluntuottajakorvausten ja palvelusetelien arvon määrittämiseen. Samoin järjestäjä, olkoon se maakunta tai kunta, tarvitsee tietoa palvelujen vaikuttavuudesta. Myös loppukäyttäjääsiakas tarvitsee tietoa palvelun hinnan lisäksi myös tarvitsemansa palvelun vaikuttavuudesta

voidakseen vertailla ja valita sopivan palveluntuottajan. (Linna ym. 2018, 4.)

TULEVAISUUDEN MARKKINAT VAIKUTTAVILLA PALVELUILLA

Hyvinvointipalveluja tarjoavan palveluntuottajan asema markkinoilla vahvistuu, mikäli tuottajan palvelut on tuotteistettu vaikuttavuuden avulla. Tähän tarvitaan osaamista ja vaikuttavuuspolun kuvaamisen lisäksi soveltuvia mittareita. Vaikuttavuuspolun kuvaaminen on tärkeä työkalu vaikuttavuuden mallintamisessa, ja samalla se hyödyttää koko yrityksen liikeidean kirkastumista sekä palveluiden tuotteistamista ja hinnoittelua sekä vahvistaa koko yrityksen toimintaa.

Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra on viime vuosina kouluttanut yrityksiä ja järjestöjä kuvaamaan omia palvelupolkujaan Boot Camp Vaikuttavuuskiihdyttämöissä. Sitra lähestyy ”Vaikuttavuuden askelmerkit” -julkaisussaan vaikuttavuutta Suomessa yleisesti käytössä olevan vaikutusketjun kautta, jota on helppo hyödyntää oman toiminnan kuvaamiseen. Vaikutusketju kuvataan kansainvälisesti iooi-menetelmänä (input - panos, output - tuotos, outcome - vaikutus ja impact - vaikuttavuus). (Pitkänen ym. 2018, 5.)

Kuva 5. Vaikutusketju (Heliskoski ym. 2018)

VAIKUTTAVUUDELLA LAATUA

Sosiaali- ja terveyspalveluja järjestetään julkisen oman tuotannon lisäksi ostopalveluina tai palveluseleleillä. Näissä molemmissa palveluiden järjestämistavoissa voidaan määritellä korvausperusteisiin laatu- ja/tai vaikuttavuuspalkkioita. Sopivien vaikuttavuusmittareiden tunnistaminen ja löytäminen on vielä haasteellista, sillä niitä on saatavilla vain vähän. Mittareita tarvitaan myös eri tarkoituksiin, kuten päätöksenteon tueksi mm. valinnanvapautta tukemaan ja palveluseleitä käytettäessä. Asiakkaiden tulisi saada helposti tietoa palveluiden vaikuttavuudesta valitessaan sopivaa palveluntuottajaa.

Haasteena on palveluiden sirpaleisuus, sillä palvelut tuottaa usein eri palveluntuottaja, ja yksittäisen asiakkaan koko palveluketjun tulisi olla sujuvuuden lisäksi vaikuttava. Asiakkaan tulisi ymmärtää palveluketjun toiminta ja sen vaikuttavuus kokonaisuudessaan, vaikka toki yksittäinen mittaus vaikuttavuudesta on myös tärkeää asiakkaalle tämän tehdessä valintoja. (Linna ym. 2018, 4.)

VAIKUTTAVUUDELLA TULOSTA

Yrityksen vaikuttavuustieto ja -osaaminen antaa palveluiden ja asiakkuuksien kehittämisen lisäksi työkaluja johtamisen tueksi. Sopivien mittareiden valinta on tärkeää, sillä tulevaisuudessa yhä enemmän palveluiden järjestäjätaho maksaa luotettavasti mitatuista vaikutuksista ja vaikuttavuudesta suoritteiden sijaan. Tämä vaatii myös palveluntuottajalta uudenlaista osaamista mm. palveluiden ja tuotteiden kustannusten laskemiseksi pystyäkseen tuottamaan palveluja kannattavasti. Palveluiden vaikuttavuusketjua avaamalla pystytään avaamaan myös panoksen ja mittareiden lisäksi tarvittavia resursseja ja kustannuksia kuvassa 6 olevan vaikuttavuusketjun esimerkin mukaisesti.

Kuva 6. Vaikuttavuusajattelun logiikkaketju (Lukkarinen ym. 2017)

Vaikuttavuuspolkua ja sen mittareita työstettäessä olisi hyvä huomioida samalla laadun mittaaminen, joka kohdistetaan yleensä lyhyen aikavälin tuloksiin, kun taas vaikuttavuutta mitattaessa on tärkeää tarkastella pitkän aikavälin muutoksia mitattavassa kohderyhmässä. (Lukkarinen ym. 2017, 6.)

LÄHTEET

Heliskoski, J., Humala, H., Kopola, R., Tonteri, A. & Tykkyläinen, S. 2018. Vaikuttavuuden askelmerkit, Sitran selvityksiä 130. Helsinki: Sitra.

Kettunen, P. 2017. Vaikuttavuuden arviointi sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa. Turun kaupunki. Kaupunkitutkimusohjelma, tutkimusraportteja 2/2017. Turku: Turun kaupungin konsernihallinto.

Lukkarinen, H., Vaissi, E. & Konttinen, L. 2017. Ehdotus sote-tietopakettien laatu-, vaikuttavuus- ja uudistamiskykymittareista. Sitra työpaperi 14.12.2017. Helsinki: Sitra.

Linna, M., Hörhammer, I., Silander, K., Mikkola, T., Koivuranta, P. & Tyni, T. 2018. Hoidon vaikuttavuuden ja sote-palveluiden käytön alueellinen vertaileminen. Vaikuttavuus ja rahoitus -projektin julkaisu nro 9. Helsinki: Kuntaliitto.

Pitkänen, L., Haavisto, I., Vähäviita, P., Torkki, P., Leskelä, R.-L. & Komssi, V. 2018. Vaikuttavuus sotessa suoritteista tuloksiin. Helsinki: Nordic Healthcare Group.

ONKO VOIMAVARAKESKEINEN TYÖHYVINVOINNIN KEHITTÄMINEN VAIKUTTAVAA?

Minna Männikkö

Työhyvinvoinnin kehittäminen organisaatioissa on perinteisesti ollut tarttumista epäkohtiin sekä puuttumista erilaisiin riskeihin ja haittoihin työolosuhteissa. Onneksemme viimeisen vuosikymmenen aikana on ollut nähtävissä muutos ongelmalähtöisestä kehittämisestä myönteisiä voimavaroja korostavan kehittämisen suuntaan. Yleinen onnellisuuskeskustelu on ollut omiaan vahvistamaan tätä ajattelutapaa.

VOIMAVARAKESKEINEN TYÖHYVINVOINTI

Työhyvinvointia on aikaisemmin tarkasteltu lähinnä stressin ja uupumuksen kautta. Niiden puuttumisen on ajateltu merkitsevän hyvinvointia. Näin tarkasteltuna ei työstä, sen merkityksestä tai vaikutuksista hyvinvoinnille voi saada kovin hyvää kokonaiskuvausta. Työhyvinvointia ei ole mielekäästi kuvata sairaus- tai ongelma-keskeisesti siitäkään syystä, että valtaosa työtä tekevistä pärjää ja voi hyvin työssään. Viime aikoina on nostettu esiin entistä enemmän ns. positiivisen psykologian näkökulmaa, jonka piiriin myös voimavarakeskeinen työhyvinvointi kuuluu.

Voimavarakeskeisessä työhyvinvointimallissa keskitytään työntekijän ja työyhteisön vahvuuksiin. Tämän mallin taustalla oleva positiivinen psykologia korostaa yksilön sisäisiä voimavaroja sekä olosuhteita ja ympäristöä, jossa itseään ja omia vahvuuksiaan on mahdollista toteuttaa. Marja-Liisa Mankan (2015, 105–107) voimavaralähtöisessä työhyvinvointimallissa tarkastellaan hyvinvointia kokonaisvaltaisesti, sillä siinä yhdistetään tietoa ja näkemyksiä niin psykologian kuin hallinto-, kasvatus-, talous- ja terveystieteiden sekä johtamisen aloilta.

Kuva 7. Työhyvinvointiin vaikuttavat tekijät (Manka ym. 2010, 8)

Työhyvinvointi on moniulotteinen kokonaisuus, joten kehittämistyössä sen kokonaisvaltainen tarkastelu on tarpeen. Organisaation, työyhteisön, työn, johtamisen ja yksilön muodostaman kokonaisuuden lisäksi myös esimerkiksi asiakkaat, yhteistyökumppanit ja ympäröivä yhteiskuntakin asettavat omia reunaehtoja menestyksellisesti toimivalle hyvälle työpaikalle, jossa työntekijä voi hyvin.

VOIMAVARAKESKEINEN TYÖHYVINVOINNIN KEHITTÄMINEN

Voimavarakeskeisessä työhyvinvoinnin kehittämisessä liikkeelle lähdetään työyhteisön ja yksilöiden vahvuuksista ja nykytilan kartoituksesta. Kartoituksessa tulee huomioida työn voimavarat (mm. johtaminen, organisaation rakenne, muutokset, työyhteisön tuki) ja yksilön voimavarat (mm. itseluottamus, optimismi, sitkeys), työhön liittyvät kokemukset ja asenteet (mm. työn ilo ja imu, työn merkityksellisyys) sekä tulokset niin yksilön kuin organisaation näkökulmasta. Onnistumisen kokemukset ja hyvät toimintatavat eri osa-alueilla käydään läpi, minkä myötä työntekijä ja työyhteisö saavat vahvistusta työhyvinvoinnilleen.

Työhön liittyvät haasteet ja ongelmakohdat tunnistetaan voimavaroihin peilaten ja niihin etsitään ja kokeillaan erilaisia yksilö- ja yhteisökohtaisia muutos- ja ratkaisumalleja. Työhyvinvoinnin kehittämiseen on useita erilaisia tapoja ja painotuksia. Oleellista onkin valita kehittämismenetelmät vastaamaan työyhteisöstä esiin nousseisiin tarpeisiin. Voimavarakeskeisessä työhyvinvoinnin kehittämisessä hyödynnetään usein osallistavia ja tutkivan kehittämisen menetelmiä.

Voimavaralähtöinen kehittäminen tapahtuu joko työn vaatimuksia ja kuormitustekijöitä vähentämällä tai kohtuullistamalla taikka vaihtoehtoisesti yksilön ja työyhteisön voimavaroja vahvistamalla. Yhteistoimintaa ja työn tekemisen tapoja pyritään kehittämään niin, että työssä viihtyminen ja jaksaminen sekä työstä innostuminen mahdollistuvat ja lisääntyvät. Voimavarakeskeinen työhyvinvoinnin kehittäminen johtaa parhaimmillaan positiivisuuden kierteseen ja työn imuun.

POSITIIVISUUDEN KIERRE JA TYÖN IMU

Työyhteisön hyvinvoinnin positiivista kierrettä on mahdollista ja kannattavaa vahvistaa panostamalla erityisesti työntekijöihin. Mitä useampi yksilö työyhteisössä kokee itsensä hyvinvoivaksi, sitä enemmän lisääntyy myös muiden hyvinvointi. Positiivisuus tarttuu, mutta on tärkeää muistaa, että niin tekee myös negatiivisuus. Työyhteisöissä voidaan yhdessä vaalia ja luoda positiivista ja yhteisöllistä kulttuuria.

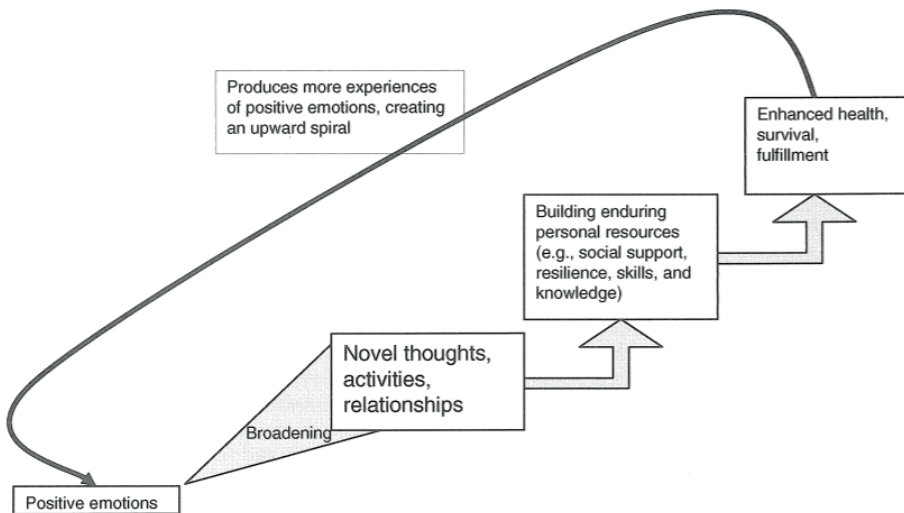
Vaikka esimiesten ja johdon vastuulla on asettaa rajat ja määritellä millaista käyttäytymistä organisaatiossa sallitaan, se harvoin yksinään riittää pitämään yllä hyvää ilmapiiriä. Huonoihin käyttäytymismalleihin ei kannata suostua, vaan pyrkiä niin yksilönä kuin yhteisönäkin muuttamaan vallitsevaa kulttuuria parempaan suuntaan ja näin vahvistamaan ja ylläpitämään positiivista kierrettä.

Työyhteisön hyvinvointia voidaan kasvattaa myös vahvistamalla yksilöiden hyvinvointia ja onnellisuutta tunnistamalla ja käyttämällä hyväksi ihmisissä jo olevia vahvuuksia ja luonteenpiirteitä. Joissakin tehtävissä yksilön vahvuuksia on mahdollista hyödyntää paljonkin, mutta ei kaikissa. Mikäli vahvuuksiaan ei ole mahdollista työtehtävässään käyttää, työhyvinvoinnin kannalta on tärkeää lisätä työn merkityksellisyyden kokemusta. Valtaosa työntekijöistä haluaa, niin työssään kuin elämässään, olla aloitteellisia ja tavoitteellisia sekä saada aikaan hyvää ja laadukasta tulosta. Useimmille on tärkeää kokea onnistumisia ja jakaa niitä muiden kanssa hyödyntäen omaa osaamistaan ja kokemuksiaan.

Voimavarakeskeisen työhyvinvointimallin mukaisesti voidaan nähdä, että työn vaatimusten ja omien voimavarojen sekä tuen ja hallinnan ollessa tasapainossa työntekijä pystyy positiivisella lähestymistavalla vähentämään negatiivisten tekijöiden vaikutuksia. Positiivisen kierteen syntymisen ja ylläpidon kannalta työntekijän on hyvä tunnistaa asiat, joihin itse voi vaikuttaa ja joihin ei voi. Yksilön ja yhteisön hyvinvointia lisää se, jos pystytään löytämään keinoja sopeutua niihin asioihin, joihin ei voi vaikuttaa. (Manka 2016, 68–74.)

Positiiviseen kierteseen ja voimavarakeskeiseen työhyvinvointimalliin sopii myös Barbara Fredricksonin kehittämä laajenna ja vahvista -teoria (engl. broaden-and-build theory). Siinä korostuu myönteisten tunteiden merkitys henkilökohtaisessa hyvinvoinnissa. Teoriassa korostetaan myönteisten tunteiden merkitystä voimavarojen vahvistumisessa ja esitetään,

että myönteiset tunteet saavat aikaan kasvavan voimavaraspiraalin. Myönteiset tunteet eivät ainoastaan kerro hyvinvoinnista, vaan ne myös tuottavat kokonaisvaltaista hyvinvointia ja ennustavat parempaa hyvinvointia myös jatkossa. (Fredrickson & Cohn 2008.)

Kuva 8. Positiivisten tunteiden laajennettu teoria (Fredrickson & Cohn 2008)

Työn imun käsite on ollut käytössä 2000-luvulla, ja sen taustalla on niin ikään positiivisen psykologian tutkimus. Kun työntekijä työskentelee myönteisessä tunne- ja motivaatiotilassa, puhutaan työn imusta. Tähän positiiviseen tunnetilaan liittyy kolme ulottuvuutta: tarmokkuus, omistautuminen ja uppoutuminen. Työterveyslaitoksen mukaan työn imua edistävät

- tehtävään liittyvät voimavarat (palkitsevuus, kehittävyys ja monipuolisuus)
- työn järjestämiseen liittyvät voimavarat (vaikutusmahdollisuudet omaan työhön, työroolin ja tavoitteiden selkeys sekä työaikojen joustavuus)
- työyhteisön vuorovaikutukseen liittyvät voimavarat (esimiehen ja työyhteisön tuki, oikeudenmukaisuus ja johtamisen selkeät käytännöt, arkinen huomaavaisuus, ystävällisyys, palaute ja arvostus sekä muiden kokema työn imu)
- organisaatioon liittyvät voimavarat (työn varmuus, innovatiiviset toimintatavat, työpaikan ilmapiiri, työn ja muun elämän yhteensovittamista tukevat asenteet ja käytännöt).

Työn imussa työskentelevä sietää helpommin vastoinkäymisiä, hän haluaa antaa parastaan ja on sitoutunut työhönsä. Kuten myönteisyys, myös työn imu on tarttuvaa, joten siitä hyötyvät niin työyhteisö kuin organisaatiokin. Sillä on myös havaittu olevan yhteyttä työn ulkopuoliseen hyvään elämään, mm. parisuhteeseen ja vanhemmuuteen. Työn imua voi vahvistaa esimerkiksi työtä ”tuunaamalla” eli muokkaamalla omaa työtään itselleen sopivammaksi ja mielekkäämmäksi.

LÄHTEET

Fredrickson, B. L. & Cohn, M. A. 2008. Positive Emotions. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://peplab.web.unc.edu/files/2018/11/fredricksoncohn2008.pdf> [viitattu 19.9.2019].

Manka, M.-L. 2015. Stressikirja, mistä virtaa? Helsinki: Talentum.

Manka, M.-L. 2016. Työhyvinvointi. Helsinki: Talentum.

Manka, M.-L., Hakala, I., Nuutinen, S. & Harju, R. 2010. Työn iloa ja imua – työhyvinvoinnin ratkaisuja pientyöpaikoille. Tampere: Tutkimus- ja koulutuskeskus Synergos Tampereen yliopisto.

Työterveyslaitos s.a. Työn imu. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.ttl.fi/tyon-tekija/tyon-imu/> [viitattu 19.9.2019].

POHDINTOJA PALAUTUMISEN JA TYÖELÄMÄN LAADUN SUHTEESTA

Tuulevi Aschan ja Laura Saar

QWL-indeksiin kytkeytyvillä itsearvostus- ja motivaatiotekijöillä näyttäisi olevan yhteys palautumiseen ja työssä jaksamiseen. Työpäivän aikaista palautumista, stressiä, unen laatua sekä fyysistä aktiivisuutta seurattiin Tiedosta-hankkeessa Firstbeat-mittauksilla.

HENKILÖSTÖTUOTTAVUUS JA PALAUTUMINEN - RISTIRIIDATONTA?

”Lyhyin yöunin ja silmät ristissä uutta ideomaan? Tiukat työpäivät painavat hartioita, mutta ei auta - organisaatiouudistusta pitää laittaa käyntiin ja samalla innovoida työpaikalle uudenlaisia asiakastyön tapoja. Tokkopa tuota taukojakaan malittaa pitää.”

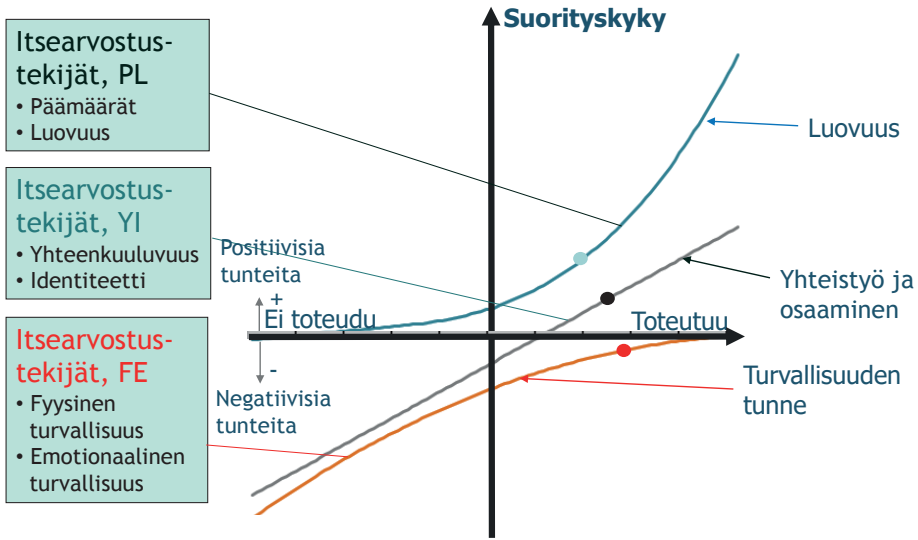
Edellä mainitut ajatukset ovat käytännön työelämässä kuultuja tokaisuja. Ne kuvaavat hyvin sitä ristiriitaa, joka henkilöstötuottavuus-odotusten ja toisaalta palautumisen välille helposti syntyy. Omaa jaksamista venytetään samalla kun pitäisi uusiutua ja uudistaa ja samalla asiat nähdään helposti vastakkaisina. Työelämän laadun indeksiä (QWL) hyödynnettiin Tiedosta – työhyvinvointia ja tuottavuutta -hankkeen kohdeorganisaatioissa 2017–2019. Seurannassa käytettiin Vibecatch-kyselyä.

SELKEYTTÄ JA SÄHLÄYSTÄ, PALAUTUMISTA JA ALIPALAUTUMISTA

Työhyvinvointi rakentuu yksilöön, ryhmähenkeen, työhön, esimiestyöhön ja organisaatioon liittyvistä tekijöistä (Ojala & Ahonen 2005, 34). Työhyvinvointi-termin rinnalla tai sen tilalla pitää puhua myös työelämän laadusta, joka painottaa työn organisointia ja osallistavaa johtamistapaa (Kesti 2014). Henkilöstötuottavuudella taas tarkoitetaan henkilöstövoimavarojen ja organisaation taloudellisen kilpailukyyn yhteyttä. Kun henkilöstötuottavuutta ja kilpailukykyä kehitetään, edistetään esimiestyötä ja johtamista sekä vahvistetaan työntekijöiden osaamista. (Kesti & Syväjärvi 2014.) Työhyvinvoinnin ja tuottavuuden välistä yhteyttä selittää ja suorituskyky mittarina palvelee Kestin (2016) mukaan työelämän laadun indeksi. Se kertoo, mikä osa työn ääressä vietetystä ajasta on aidosti tehollista työaikaa. Korkea työelämän laatu merkitsee vähemmän turhaa työtä ja sähläystä, mikä parantaa tehokkuutta. Hyvinvoiva, motivoitunut henkilöstö saa aikaan enemmän liikevaihtoa ja euroissa mitattavaa tulosta.

Työelämän laadun tekijöitä eli itsearvostustekijöitä ovat fyysinen ja emotionaalinen turvallisuus (FE), päämäärät ja luovuus (PL) sekä yhteenkuuluvuus ja identiteetti (YI). Panostamalla fyysisen ja emotionaaliseen turvallisuuteen työpahoinvointia voidaan välttää, mutta työelämän laadun ja suorituskyvyn nostamiseen tarvitaan panostamista työn imun ja luovuuden kokemuksen edistämiseen. Esimiesten tulisikin tukea sekä työpahoinvoinnin välttämistä että työn imun lisäämistä edistävät toimet. (Kesti 2014, 86-87, 164.)

Kuva 9. Itsearvostustekijät vaikuttavat työelämän laatuun ja sitä kautta henkilöstötuottavuuteen. Jos turvallisuuden tunne puuttuu, muutkaan tekijät eivät toteudu. (Kesti 2014.)

Keskeistä on tunnistaa aidosti motivoivat ja motivaatioon liittyvät asiat. Marko Kestin kehittämä, Herzbergin (2004) motivaatioteoriaan perustuva henkilöstötuottavuusmalli, henkilöstövoimavarojen tuotantofunktio huomioi nämä inhimilliset olot. Työn motivaatiotekijät luovat työntekijässä myönteisyyttä sekä edistävät hyvää asennetta. Työpa-hoinvointi nakertaa suorituskykyä, mutta vain sitä välttämällä ei synny tehokkuutta. Kun työkuorma pysyy kohtuullisena, tehokkuutta edistää työn imu. Yksittäisten työntekijöiden tunteeseen työkuormasta sekä tulkintaan työssä eteen tulevista tilanteista vaikuttavat osal-taan esimerkiksi työntekijän oma väsymys ja vireys sekä tunne työyhteisön turvallisuudesta ja toimivuudesta (Kesti 2014). Tällä taas on yhteyksiä palautumiseen.

PALAUTUMISEN YHTEYKSIÄ ITSEARVOSTUSTEKIJÖIHIN

Firstbeat-mittauksia hankkeessa tehtiin lähes sadalle henkilölle, yhteensä yhdessätoista eri asiakasorganisaatiossa sekä yhdelle mikroyrittäjryhmälle. Mittausten jälkeen on pidetty organisaatiokohtainen purkukeskustelu tuloksista, minkä jälkeen raportti on käyty vielä henkilökohtaisesti läpi. Keskusteluissa on noussut esiin asioita, jotka ovat toistuneet useaan otteeseen useiden eri kohdeorganisaatioiden henkilöstön kanssa. Olisikin mielenkiintoista tutkia tarkemmin asioiden yhteyksiä esimerkiksi työpaikkakulttuuriin.

Yhtenä kiinnostavana asiana nousi osaaminen. Jos henkilö tekee työtä, jota kukaan muu ei tee tai jota kukaan muu ei pysty tekemään, se tuo tunnistettua turvallisuudentunnetta.

Kuinka monella onkaan sellaista osaamista, jota ei itse osaa arvostaa? Kuinka vuorovai-
kutteisella ja dialogisella käytöksellä ja toimintatavoilla voisi vahvistaa työyhteisön sisällä
palautetta osaamisesta, jota henkilö ei ehkä itse näe? Tällä on yhteys QWL-indeksin FE-te-
kijään eli fyysiseen ja emotionaaliseen turvallisuuteen. Tuo turvallisuuden tunne taas on
työelämän laadun kivijalka.

Valitettavan usein työpäivän aikaisessa palautumisessa on puutteita. Usein kuuli sanottavan,
että ei taukoja voi pitää, koska töitä on niin paljon tai on niin kiire. Kiireeseen ja työmää-
rään vetoaminen tuntuu olevan enemmän naisten kuin miesten haaste. Miesten kohdalla
on ehkä kyse enemmän opitusta tavasta. Kun keho ja mieli on opetettu vetämään työpäivä
läpi ilman taukoja, on vaikea lähteä muuttamaan omaa toimintatapaa. Näläntunnekaan
ei päivän aikana häiritse, vaan vasta työpäivän päätteeksi huomataan, että nyt ahdistaa
ja heikottaa. Havaintojemme mukaan haasteet työpäivän rytmittämisessä näkyvät myös
muun elämänhallinnan haasteina. Vapaa-ajallakin omasta hyvinvoinnista huolehtiminen
saattaa olla pielessä ja näkyä esimerkiksi vaikeutena organisoida liikuntaa tai ravintoon
liittyviä asioita.

Monesti näyttäytyi, että paljon tekevät ja paljon aikaan saavat huolehtivat riittävästä unesta
ja käyvät säännöllisesti ajoissa nukkumaan. Säännöllinen liikkuminen ja fyysisestä kun-
nosta huolehtiminen kuului päivärutiineihin ja sille löytyi aikaa. Tähän elämäntapaan ei
liity liiallista kännykän räpläämistä eikä sohvalta makoilun maratoneja. Itsensä johtaminen
toimii ja omaan hyvinvointiin halutaan panostaa. Vahva tahtotila tässä tukee myös sitä, että
hyvinvointiin myös jaksetaan panostaa. Voikin pohtia, mitkä valinnat toimintaa ohjaavat
ja mitkä arvot valintojen takana ovat. Uskomme, että jokaisella on aikaa pitää lounastauko
ja käydä illalla lenkillä, jos siihen aitoa halua löytyy.

STRESSI SYÖ UNET JA UNENPUUTE TEHOT

Liikunta parantaa myös unen laatua. Terveys-suositusten mukainen liikunta nopeuttaa
nukahtamista ja lisää syvän unen määrää. (Liikunta 2006; Unettomuus 2018.) Liikunnan
yhteys palautumiseen näkyi myös Firstbeat-analyseissa. Paljon liikkuvat usein myös huoleh-
tivat ravinnostaan suositusten mukaisesti. Liikunta vaikuttaa aivojen nälän ja kylläisyyden
tunnetta säätelevään hypotalamukseen. Tasainen verensokeri tukee työssä jaksamista ja
keskittymiskykyä.

Työperäinen stressi on yleinen työikäisten unihäiriöiden syy. Jos nukkuminen kärsii, eivät
voimavarat riitä liikkumiseen ja säännöllinen ruokailu helposti unohtuu. Tässä tarvitaan
muutoksia sekä omiin toimintatapoihin että asioiden organisointiin työyhteisössä. Hoi-
tamattomana tila johtaa oravapyörään, jossa työilmapiiri rasittaa henkilökohtaista hyvin-
vointia ja oma huono olo näkyy työpaikalla. Kaikki edellä mainitut asiat ovat yhteydessä
siihen, kuinka sosiaalisesti toimimme suhteessa muihin ihmisiin tai vaikka työyhteisön

ongelmatilanteisiin. Väsymys ja palautumisen puute näkyy yleensä käytöksessä, joka voi joko heikentää tai rakentaa turvallisuuden tunnetta tai yhteenkuuluvuutta työpaikalla.

Yöunta häiritsevinä tekijöinä osallistujat tunnistavat sosiaalisen median, eritoten Facebookin, käytön. Sininen valo häiritsee melatoniinin tuotantoa ja unen laatua. Enemmän oltiin kuitenkin huolissaan ajasta, jota surffailu yöunelta vie. Kännykän selailun myötä ajantaju heikkenee, ja nopeasta vilkaisusta saattoi tulla kahden kolmen tunnin selailutuokio.

Myös työpaikan koko ja työn luonne vaikuttavat taukojen toteuttamiseen. Kauppaa pitävän yksinyrittäjän voi olla vaikea järjestää itselleen laadukas lounastauko. Liikkeen ovia on mahdotonta sulkea ruokailun ajaksi, ja asiakkaat liikkuvatkin juuri lounasaikaan. Suuremmissa organisaatioissa, isommilla työnantajilla, on paljon merkitystä sillä, minkälaista asennetta taukoihin ja taukokulttuuriin esimiehet välittävät eteenpäin: mikä on ok ja hyväksyttyä? Keskusteluissa on havaittu myös se, että kun taukokulttuuri ja etenkin taukokuoneen kulttuuri on kerran syntynyt, sitä tuntuu olevan hyvin vaikea muuttaa. Toimintaa todennäköisesti kuvaavat jotkin kirjoittamattomat säännöt. Tärkeää olisi yhdessä sopia, saako häiritä työasioilla tauon aikana. Hyvä taukokulttuuri luo yhteenkuuluvuuden tunnetta ja voi laskea työntekijöiden välisiä raja-aitoja. Tämä liittyy QWL-indeksiin YI-tekijään eli yhteenkuuluvuuteen ja identiteettiin.

Havaintojemme perusteella työelämän laadun mittaamisen ja työpäivän aikaisen palautumisen yhteyksiä tulisikin tutkia tarkemmin. Varsinaista tutkittua tietoa tästä on vähän, jos ollenkaan.

LÄHTEET

Herzberg, F., Mausner, B. & Snyderman Bloch, B. 2004. The motivation to work. New Brunswick: Transaction publishers.

Kesti, M. 2014. Henkilöstövoimavarat tuottaviksi. Helsinki: FINVA kustannus.

Kesti, M. 2016. Työelämän laatu lisää tuottavuutta ja vähentää työkyvyttömyysriskiä. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://markokesti.wordpress.com/2016/08/24/tyoelaman-laatu-lisaa-tuottavuutta-ja-vahentaa-tyokyvyttomyysriskia/> [viitattu 25.9.2019].

Kesti, M. & Syväjärvi, A. 2014. Henkilöstötuottavuuden analysointi henkilöstövoimavarojen tuotantofunktiolla. Teoksessa M. Virkajärvi (toim.) 2014. Työelämän tutkimuspäivät 2013: Työn tulevaisuus. Tampere, Tampereen yliopisto, 100-113.

Liikunta. 2016. Käypä hoito -suositus. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin ja Käypä hoito -johtoryhmän asettama työryhmä. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.kaypahoito.fi/hoi50075> [viitattu 11.9.2019].

Otala, L. & Ahonen, G. 2005. Työhyvinvointi tuloksentekijänä. Helsinki: WSOYpro.

Sarkkinen, M. 2017. Kahdeksan kysymystä siitä, miten työstä palautuu. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.ttl.fi/tyopiste/kahdeksan-kysymysta-siita-miten-tyosta-palautuu/> [viitattu 11.9.2019].

Unettomuus. 2018. Käypä hoito -suositus. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin ja Suomen Unitutkimusseura ry:n asettama työryhmä. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.kaypahoito.fi/hoi50067> [viitattu 11.9.2019].

VAIKUTTAVUUSTUTKIMUKSEN VALTA JA VASTUU NUORISOTYÖSSÄ

Marja Moisala

Vaikuttavuustutkimuksen avulla voidaan osoittaa työmuodon vahvuudet ja heikkoudet. Tulokset luovat kehittämistoiminnan perustan ja osoittavat sille suunnan. Säästöpainneiden alla vaikuttavuuden tutkimuksesta haetaan lisäksi perusteluja työmuodon olemassaololle. Eikö tehottomat toimenpiteet olisi syytä lopettaa?

ETSIVÄ NUORISOTYÖ SYRJÄYTYMISEN EHKÄISEMISESSÄ

Nuorten syrjäytyminen on ollut yhteiskunnallisen keskustelun keskiössä useamman vuoden ajan. Etsivä nuorisotyö on yksi nuorisotyön toimintamuodoista, jonka tehtäväksi on asetettu nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Etsivän nuorisotyön volyyymi alkoi kasvaa vuonna 2012 voimaan tulleen Lapsi- ja nuorisopoliitikan kehittämisohjelman myötä. Nuorisopoliittisessa asiakirjassa etsivän nuorisotyön resursointi ja toiminnan laajentaminen nimettiin yhdeksi toimenpiteeksi nuorten työllisyysasteen parantamiseksi ja syrjäytymisen vähentämiseksi.

Tänä päivänä työmuodon tavoitteita määrittää vuonna 2016 voimaan astunut nuorisolaki (1285/2016), jonka mukaan etsivän nuorisotyön tehtävänä on tavoittaa tuen tarpeessa oleva nuori. Nuori tulee auttaa sellaisten palvelujen ja tuen piiriin, jotka edistävät muun muassa nuoren pääsyä koulutukseen ja työmarkkinoille. Samaan aikaan keskustelu palveluiden vaikuttavuudesta on koventunut. Rinteen hallituksen ”Osallistava ja osaava Suomi”-ohjelmassa (2019) yhtenä keinona nuorten syrjäytymisen vähentämiseksi ”varmistetaan nuorten palveluiden vaikuttavuus, mittarit, arviointi ja tutkimus.” Palveluiden vaikuttavuuden todentamiselle on kysyntää, koska yhteiset resurssit halutaan suunnata niihin toimintoihin, joiden positiiviset vaikutukset ihmisten hyvinvointiin on dokumentoitu.

Etsivä nuorisotyö on saanut osansa vaikuttavuuden osoittamisen paineista ja työn dokumentoinnin kasvavista vaateista. Työmuodolle osoitettuja resursseja tulee pystyä perustelemaan työmuodon olemassa olon turvaamiseksi. Etsivän nuorisotyön vaikuttavuuden osoittaminen ei ole kuitenkaan täysin ongelmatonta, eikä varsinkaan yksinkertaista.

ETSIVÄN NUORISOTYÖN VAIKUTTAVUUDEN MITTAAMISEN HAASTEET

Vaikuttavuuden käsite on koettu vaikeasti jäsentäväksi ja sen avaaminen kuljettaa tutkijan tiedon ja tietoperustan ytimeen. Vaikuttavuuden tutkiminen vaatii tarkasteltavan työmuodon teorian, tutkimuksen ja käytännön jäsentämistä sekä käytettävien käsitteiden uutta pohtimista. (Pohjola 2012.) Etsivän nuorisotyön kohdalla ensimmäisen haasteen muodostaa teoriapohjan kapeus. Erilaiset paikalliset tarpeet ovat muovanneet etsivän nuorisotyön tekemisen tavat moninaisiksi. Ainoan työmuodosta kertovan kattavan aineiston muodostaa etsivän nuorisotyön rekisteriaineisto, joka luo kokonaiskuvan työmuodon piirissä olevista nuorista ja heille annetusta tuesta.

Etsivän nuorisotyön rekisteriaineisto on arvokas, mutta se ei yksistään pysty vastaamaan työmuodon vaikuttavuuden kysymyksiin. Haasteen muodostaa vaikuttavuuden osoittamisen vaatima aikajänne. Työmuodon vaikutuksia on mahdollista havaita jo prosessin aikana, mutta vaikuttavuuden tarkastelu vaatii useamman vuoden seuranta-aineiston. Nuoren tiedot hajautuvat useisiin eri rekistereihin, joten periaatteen tasolla rekisteriaineistojen yhdistäminen on yksi keino rakentaa kokonaiskuvaa nuoren elämänsästä. Nuorisolaki (1285/2016) painottaa työmuodon vapaaehtoisuutta ja prosessi perustuu ensisijaisesti nuoren

itsensä antamiin tietoihin. Etsivän nuorisotyön piirissä olevan nuoren tunnistetietoja ei kerätä, joten yhdistäminen muihin rekisteriaineistoihin on mahdotonta.

Rekisteriaineistot tarjoavat tutkijalle laajan aineiston, joka samalla merkittävästi ohjaa tutkimuskysymysten asettelua. Etsivän nuorisotyön rekisteriaineistossa tavoitettujen nuorten määrä on yksi helposti numeroiksi taipuva työn onnistumisen mitta. Määrittämättä on kuitenkin vielä, kuinka monta nuorta etsivä nuorisotyö voi tavoittaa tietyllä resurssilla, jotta työ on vaikuttavaa? Rekisteriaineisto tekee myös näkyväksi nuorten instituutioiden väliset siirtymät prosessin aikana, mutta jättää piiloon työn muut tavoitteet. Nuorisolain (1285/2016) mukaan etsivän nuorisotyön tulee edistää koulutukseen ja työhön pääsyn lisäksi nuoren kasvua, itsenäistymistä, osallisuutta yhteiskuntaan ja elämänhallintaa.

Etsivän nuorisotyön asiakaskunta rakentuu yhteiskunnan marginaalissa olevista nuorista. Usko palvelujärjestelmään on saattanut romuttua jo useita kertoja nuoren elämän aikana ennen etsivän nuorisotyön kanssa työskentelyä. Vaikuttavuuden mittaamisen tapa tulee löytää nuorisotyön ideologiaa kunnioittaen. Kymmeniä kysymyksiä sisältävä lomake ei ole työvälteenä se toimivin, kun nuoren kanssa on rakennettava uudestaan luottamus yhteiskuntaa kohtaan. Nuorisotyön vahvuutena on vapaaehtoisuus ja valtasensitiivisyys. Nuoren tietojen kirjaamisen pakko ennen luottamussuhteen rakentumista voi pahimmassa tapauksessa karkottaa nuoren etsivän ulottumattomiin.

VAIKUTTAVUUDEN OSOITTAMISEN VALTA JA VASTUU

Mittaamisen vaikeus ei tarkoita sitä, että mitään ei voisi mitata. Tutkijan vastuu aineiston laadusta ja tulosten oikeasta tulkinnasta on kuitenkin suuri, jos niiden perusteella tehdään poliittisia ratkaisuja ammattialan tulevaisuuden suunnista. Vaikuttavuutta osoittavien mittareiden määrittäminen ohjaa ammattialan kehittymistä erityisesti silloin, kun ne ovat rahoituksen perusta. Etsivä nuorisotyö voi saada rekistereiden perusteella hyviä tuloksia siirtämällä nuoria mahdollisimman tehokkaasti esimerkiksi koulutukseen. Koulutukseen siirtäminen ei kuitenkaan ole ratkaisu, jos nuori ei ole siinä terveydentilassa, että hän pysyy koulutuksessa. Samalla toimintaperiaatteella muut palveluiden järjestäjät saattavat pyrkiä täyttämään omia tulosodotuksiaan siirtämällä nuoria etsivään nuorisotyöhön.

Institutionaaliset kategorisoinnit ja valtion taloudenkäytön perusteluihin muotoillut tutkimuskysymykset eri palvelujen vaikuttavuudesta voivat saada todellisuuden näyttämään turhan mustavalkoiselta. Vaikuttavuus syntyy prosessissa ja eri toimijoiden yhteisvaikutuksessa. Nuorisotyö voi olla nuorelle merkityksellistä, vaikka se ei välittömästi johtaisi tarkastellulla aikavälillä työpaikkaan tai koulutukseen. Vaikuttavuuden näkymättömyys ei myöskään ole välttämättä palvelun heikkoutta, vaan siihen voivat vaikuttaa muut yhteiskunnalliset tekijät, kuten työ- ja koulutuspaikkojen puute tai liian hidas pääsy mielenterveyspalveluihin.

Etsivän nuorisotyön tulevaisuuden kannalta perustavanlaatuisen kysymyksen muodostaa, kenellä on valta määrittää etsivän nuorisotyön haluttu vaikuttavuus? Sopiiko etsivän nuorisotyön eetokseen moraalisen järjestyksen rakentaminen työllisyyden ja koulutuksen kautta? Voiko etsivän nuorisotyön ideologiaan kuuluvan vapaaehtoisuuden ja nuorislähtöisyyden säilyttää, jos työn tuloksellisuuden mittarit ovat tarkasti ennalta määrättyjä? Vaikuttavuuden mittaamiseen liittyvät kysymykset palautuvat perustavanlaatuisen arvokeskusteluun vallitsevista ihmiskäsityksistä ja kulttuurisista normeista.

JÄÄKÖ NUOREN OMA TAVOITE TULOSTAVOITTEEN JALKOIHIN?

Suhde nuoren ja nuorisotyöntekijän välillä ei ole kasvoton tuottaja-asiakas-vaihtosuhde, vaan se perustuu luottamukseen ja molemminpuoliseen vuorovaikutukseen. Nuori nähdään itsessään arvokkaana, eikä nuorisotyössä mukana olevia nuoria arvoteta henkilökohtaisten suoritusten tai ominaisuuksien perusteella. Ongelmat eivät toimi nuorisotyön perustana. Nuorella on itsemääräämisoikeus, jolloin hän voi päättää lähtökohtaisesti itse toimintaan osallistumisesta ja sen päämääristä. (Nieminen 2007.) Etsivä nuorisotyöntekijän rooli on auttaa nuorta löytämään oman elämän tavoitteet ja motivoida nuorta kulkemaan niitä kohti. On ilmeistä, että törmäämme perustavanlaatuisen arvostiriitaan, jos nuori määrittää prosessin varsinaiset tavoitteet ja valtion hallinto ammattialan tulostavoitteet.

Voiko etsivän nuorisotyön vaikuttavuus olla mitä tahansa, minkä nuori itse määrittää prosessin tavoitteeksi? Jonkinlaiset raamit ja yhteinen näky työn tavoitteista kiistämättä tarvitaan, jotta työmuodon vaikuttavuuden mittaaminen on käytännössä mahdollista. Etsivän nuorisotyön vaikuttavuuden mittarina toimiva tavoite tulee löytää nuorisotyön ideologiaa kunnioittaen. Haasteen asettaa nuorisotyön arvoperustan relatiivisuus. Nuorisotyön yhdenmukaisten kasvatustavoitteiden ja toimintasääntöjen ammentamiseksi ei ole olemassa yleispätevää arvoperustaa. Vaikka yhteisestä arvoperustasta päästäisiinkin sopimukseen, ne ovat usein niin abstrakteja ja moniselitteisiä, etteivät ne lopulta ohjaa käytännön toimintaa. (Nieminen 2007.)

Etsivän nuorisotyön vaikuttavuustutkimuksen mittareiden asettamisen vaikeus kertoo työmuodon ja koko nuorisotyön tehtävän epäselkeydestä. Ammattialan vahvuudeksi voi katsoa ilman professiota toimimisen, jolloin se voi mukautua nopeasti nuorten muuttuvaan maailmaan ja erilaisiin paikallisiin tarpeisiin. Jonkin näköinen selkäranka ammattialan määrittelylle kuitenkin tarvitaan, jotta sen olemassa oloa on mahdollista perustella niin itselle kuin muille. Etsivän nuorisotyön vaikuttavuutta on haastavaa tehdä näkyväksi, jos työn tavoite on pirstaleiksi hajonnut. Nämä raamit eivät määriy ilman pitkäjänteistä ammattialan perustutkimusta, johon myös kehittämistyön on mahdollista tulevaisuudessa nojata.

LÄHTEET

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012-2015. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:6. Saatavissa: <https://minedu.fi/documents/1410845/4274093/lanu-ke-2012-2015.pdf/cc6a20db-0874-45a9-ae38-3f3bacc5cc25> [viitattu 20.9.2019].

Nieminen, J. 2007. Vastavoiman hahmo – Nuorisotyön yleiset tehtävät, oppimisympäristöt ja eetos. Teoksessa Hoikkala, T. & Sell, A. (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 76. 21–43.

Nuorisolaki 1285/2016. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285#Pidp446032544> [viitattu 20.9.2019].

Osallistava ja osaava Suomi - sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Pääministeri Antti Rinteen hallituksen ohjelma 6.6.2019. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:23. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161662/Osallistava_ja_osaava_Suomi_2019_WEB.pdf [viitattu 21.9.2019]

Pohjola, A. 2012. Tutkimukseen perustuva vaikuttavuus. Teoksessa Pohjola, A., Kempainen, T. & Väyrynen, S. (toim.) Sosiaalityön vaikuttavuus. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

14F
168

14.1"
169

14.2"
170

14.3"
171

14.4"
172

STOP

111F
132

166

167

168

169

170

171

172

173

174

175

176

177

178

179

180

181

182

183

184

185

186

187

188

189

190

191

192

193

194

195

196

197

198

199

200

201

202

203

204

205

206

207

208

209

210

211

212

213

214

215

216

217

218

219

220

221

222

223

224

225

226

227

228

229

230

231

232

233

234

235

236

237

238

239

240

241

242

243

244

245

246

247

248

249

250

251

252

253

254

255

256

257

258

259

260

261

262

263

264

**KÄYTTÄJÄKESKEISTEN RUOKA-
JA MATKAILUPALVELUIDEN
TUTKIMUKSELLINEN
KEHITTÄMINEN**

RUOKA JA RUOAN TUOTANTO TUTKIMUSKOHTENA

Pekka Turkki

Ruoan ja sen tuotannon tutkimus on moniparadigmaista. Se ponnistaa positivistisesta tieteenkäsityksestä, mutta soveltaa myös hermeneuttisia menetelmiä.

MONITIETEISYYS JA MONIALAISUUS

Ruoan tieteellisellä tutkimuksella on juurensa luonnontieteissä, kuten kemiassa, fysiikassa ja matematiikassa ja biologiassa sekä niitä soveltavissa biokemiassa, mikrobiologiassa, insinööritieteissä. Tieteenalaa yleisesti kuvaavaksi nimeksi on vakiintunut elintarviketiede (food science), jolla tarkoitetaan useita luonnontieteitä soveltavaa tieteenalaa, joka tutkii elintarvikkeiden tuotantoa, valmistusta, turvallisuutta ja käyttöä.

Elintarviketieteen tutkimus on erikoistumisalasta riippuen linkittynyt ruokaan liittyviin muihin sellaisiin luonnontieteisiin pohjautuviin tieteisiin kuin kotieläintiede, kasvinviljelytiede, biotekniikka tai insinööritieteet. Alalla on lisäksi omat kauas ulottuvat tutkimusperinteensä tuotepohjaisessa tutkimuksessa, kuten maitoteknologiassa ja lihatieteessä ja -teknologiassa. Ravitsemustiede, joka tutkii ruoka-aineiden välisiä suhteita ja ruoan vaikutusta ihmisen terveyteen, luetaan usein kuuluvaksi elintarviketieteisiin, toisinaan taas terveystieteisiin.

KAKSI TIETEENKÄSITYSTÄ SULASSA SOVUSSA

Taustastaan johtuen elintarviketiede on luonteeltaan moniparadigmaista, eli elintarviketieteen tutkimus voi pitää sisällään useita erilaisia tutkimusotteita. Dzurecin ja Dzurecin (1992) mukaan elintarviketieteessä on vallitsevana kaksi pääasiallista tieteenkäsitystä: positivismi ja postpositivismi.

Luonnontieteellisen perustansa vuoksi suurin osa elintarviketieteessä tehtävästä tutkimuksesta pohjautuu positivistiseen tieteenkäsitykseen. Siinä perusajatuksena on, että inhimillinen tieto rajoittuu aistikokemukseen ja tähän kokemukseen perustuviin yleistyksiin eli ”luonnonlakeihin”. Oletuksena on, että tutkittavana on tosiasioita, jotka ovat kontrolloituja ja objektiivisia ja siten tutkijasta riippumattomia. Menetelmät perustuvat todennäköisyyskäsitteeseen ja suuriin tietoaisteihin.

Suurten aineistojen tarve on elintarviketutkimukselle tyypillistä, koska tutkittavana on biologinen materiaali, jonka ominaisuuksiin sisältyy aina enemmän tai vähemmän vaihtelua, ja luotettavan tuloksen saamiseksi tarvitaan useita näytteitä. Tieteellisissä tutkimuksissa tarvitaan aina tilastotieteellinen analyysi tuloksen luotettavuuden arviointiin.

Elintarviketieteessä on meneillään valtava määrä elintarvikeraaka-aineiden perustutkimusta sellaisten erilaisten ilmiöiden ymmärtämiseksi, joilla ei välttämättä ole suoraa käytännön sovellusta. Soveltavaa raaka-aineisiin ja tuotteisiin liittyvää tutkimusta tehdään pääasiassa ruokateollisuuden tarpeisiin. Se voi liittyä laadunohjaukseen, tuotekehitykseen tai tuoteturvallisuuteen. Kuten perustutkimuksessakin, tutkimusmenetelmät perustuvat kemiallisiin, mikrobiologisiin ja fysikaalisiin mittauksiin. Suurin osa kemiallisista ja fysikaalisista mittauksista voidaan tehdä automaattisilla laitteilla.

Huolimatta mittalaitteiden kehittymisestä on aistein tapahtuva laadunarviointi säilyttänyt tutkimusmenetelmänä tärkeän asemansa. Perinteisessä aistinvaraisessa tutkimuksessa koulutettu raati arvioi elintarvikkeiden makua, hajua, ulkonäköä ja rakennetta tuottaen elintarvikenäytteitä koskevia tunnuslukuja, kuten mikä tahansa laboratorion mittalaite (Tuorila & Appelbye 2005). Tämän kaltainen tutkimusmenetelmä on rinnastettavissa edellä mainittuihin eksakteihin luonnontieteitä hyödyntäviin menetelmiin.

Positivistiseen leiriin kuuluu myös ruoan tuotannon prosesseja tutkiva suuntaus, elintarvikkeiden prosessiteknikka (food processing technology tai food engineering). Tässä tutkimusotteessa ruoan tuotanto ymmärretään prosessointina, jossa erilaisten käsittelyjen yhdistelmänä saadaan aikaan tarkoituksellisia muutoksia raaka-aineisiin. Käsittelyt on luokiteltu erityyppisiin yksikköoperaatioihin, joilla kullakin on spesifinen, tunnistettava ja ennustettava vaikutus ruoka-aineeseen. Esimerkiksi jauhaminen, suodatus, lämmönsiirto, kuivaus, pastörinti ja fermentointi ovat yksikköoperaatioita. Yksikköoperaatiot muodostavat yhdessä prosessin, ja niiden yhdistelmä ja järjestys määräävät lopullisen tuotteen luonteen (Fellows 2002.)

Toinen vallitseva tieteenkäsitys elintarviketieteessä on postpositivismi. Tässä suuntauksessa perusolettamus on, että todellisuus on paremminkin suhteellista eikä pysyvistä faktoista muodostunut. Faktojen sijaan tutkitaan mielipiteitä ja tulkintoja, jolloin käsitys tiedosta on mukautuva ja subjektiivinen. Postpositiiviset menetelmät perustuvat kerronnalliseen kuvailuun, ja tutkimuksessa käytettävät tietoaineistot ovat kompleksisia, koska ne ovat peräisin pienistä ryhmistä tai yksittäisistä henkilöistä. Postpositiivinen tieteenkäsitys soveltuu hyvin sellaisiin tutkimustyyppeihin, joissa tutkitaan henkilökohtaisten, sosiaalisten ja kulttuuristen ilmiöiden vaikutuksia ruoan hyväksyttävyyteen.

Postpositivistista suuntausta edustaa aistinvaraisen arvioinnin menetelmiin kuuluva hyväk-

syttävyystudkimus, jossa arviointiin osallistuvat henkilöt ovat tavallisia kuluttajia. Kiinnostus kohdistuu silloin eri kuluttajaryhmien mieltymyksiin tai muihin vasteisiin, ja mittauksiin liittyy usein kuluttajaryhmien taustan ja ajattelutapojen tarkastelua (Tuorila ja Appelbye 2005). Oma lajinsa ovat ruokaan liittyvät markkinatutkimukset, joissa osallistujat ilmaisevat mielipiteensä ilman aistinvaraista arviointia. Tämän kaltaisilla mieltymystutkimuksia hyödynnetään erityisesti ruokatuotteiden kehittämisessä ja markkinoinnissa.

UUSHUMANISTINEN SYSTEEMIANALYYSI TUOTANTOJÄRJESTELMIEN TUTKIMISEEN

Tutkittaessa laajempia ruoantuotannon kokonaisuuksia tuotanto-organisaatioissa fokus ei ole niinkään yksittäisissä työvaiheissa tai yksikköoperaatioissa, vaan usein kokonaisuuden toiminnan tehokkuudessa ja kannattavuudessa. Yksittäisissä ruokatehtaissa tutkimus voi kohdentua esimerkiksi asiakaspalveluun, kapasiteetin käyttöön tai varastoihin. Tuotantoa tarkastellaan usein yhtä tuotantoyksikköä laajemminkin kontekstissa: ruokaketjun käsite kuvaa kuluttajalle päättyvää maatalouden, teollisuuden, tukku- ja vähittäiskaupan ja ruokapalvelujen muodostamaa tarjontaketjua.

Tällaiseen tutkimukseen on käytettävissä useita liiketaloustieteessä, erityisesti teollisuustaloudessa, käytettyjä tutkimusotteita. Näistä toiset ovat positivismiin suuntautuneita (matemaattiset mallit ja riippuvuussuhteet) toiset taas hermeneuttisesti painottuneita (tutkijan ja tutkimuskohteen vuorovaikutus sekä tulkinnat tutkimuskohteesta). Systeemianalyysi sopii käytettäväksi analyysi- ja synteessimenetelmänä useiden teollisuustalouden tutkimusotteiden yhteydessä (Olkkonen 1994.)

Systeemiajattelussa tuotantokokonaisuus (systeemi) muodostuu joukosta toistensa kanssa vuorovaikutuksessa olevista työvaiheista tai prosesseista (elementeistä). Systeemiajattelua on kritisoitu ajautumisesta liiaksi matemaattiseen mallintamiseen, jossa tutkijat ovat menettäneet yhteyden todelliseen toimintaan ja oikeiden ongelmien sijaan ratkotaan rajattuja vähemmän tärkeitä ongelmia. Erityisesti biologista raaka-ainetta käsittelevässä ja paljolti ihmistyövoimaa hyödyntävässä ruoantuotannossa systeemianalyysin tulee olla lähtökohdiltaan hermeneuttista. Se tarkoittaa, että tutkijalla (systeemianalyytikolla) tulee olla elintarviketieteellinen tietämys, jotta hän ymmärtää tutkimuskohteen raaka-aineen ominaisuuksia ja teknologiaa ja jotta hän kykenee vuorovaikutukseen palautetta antavien ammattihenkilöiden kanssa sekä tulkitsemaan saamaansa palautetta.

Seppälä (1983) suositteli systeemianalyysiin metodia, jota hän nimitti uushumanistiseksi systeemianalyysiksi: ”Systeemianalyytikko menee haastattelemaan näitä henkilöitä. Hän kuuntelee heitä ja yrittää itse oppia sitä käytännöllistä tietoa, jota näillä henkilöillä on. Sitä hän muuntaa tämän käytännöllisen tiedon konkreettiseksi tiedoksi käyttäen apunaan tieteellistä pohjakoulutustaan. Hän varmistaa tulkintojensa oikeellisuuden keskustelemalla

asianomaisten ihmisten kanssa. Tämän jälkeen systeemianalyttikko laatii esityksen johtajille ja organisaation muulle henkilökunnalle koskien tätä ongelmaa ja käyttäen hyväksi saamaansa käytännöllistä tietoa ja luomaansa teoreettista tietoa. Ongelman ratkaisu löydetään yhteisissä keskusteluissa, joissa systeemianalyttikon ideoilla saattaa olla merkittävä luovaa ongelmanratkaisua parantava vaikutus.”

Uushumanistisen systeemianalyysin metodi sopii hyvin ruoka-alan tuotantojärjestelmien tutkimukseen ja kehittämiseen sekä metodiksi laajemminkin esimerkiksi ammattikorkeakoulujen soveltavalle tutkimukselle.

MITÄ ON RUOKAPALVELUJEN TUTKIMUS?

Edellä käsitellyt tutkimusotteet ja -menetelmät ovat käytössä pääasiassa ruokateollisuuden tuotteiden ja tuotantomenetelmien tutkimuksessa ja kehittämisessä. Ruokapalvelualalta puuttuu oma tutkimusperinne, vaikka Suomessakin ala on merkittävä ja tarjoaa vuosittain runsaat 800 miljoonaa ateriaa.

Ruokapalvelut koostuvat kahdesta selvästi erilaisesta toiminnosta: asiakaspalvelusta (front office) ja ruoan valmistuksesta (back office). Edellinen koostuu palvelusta, johon kuuluu sekä aineettomia että aineellisia (ateria) elementtejä, ja jälkimmäinen aineellisten aterioiden tai niiden osien valmistuksesta. Vaikka ruokapalvelujen tutkimukselle on esitetty sen edellä mainituille osa-alueille yhteistä lähestymistapaa (Rodgers 2011) ja esitetty ideoita niitä yhdistävistä tutkimuksellisista tekijöistä (Turkki 2015), edellyttää kumpikin toiminto eri tieteenaloilta peräisin olevia hyvin erilaisia tutkimusotteita.

Ruokapalvelujen tutkimustyö on suurelta osalta keskittynyt sen aineettomaan palvelutoiminnan puoleen. Siinä tutkimus liittyy läheisesti asiakkaaseen ja asiakaskäyttäytymistä ravintolassa ohjaaviin taiteellisiin tai sosiaalisiin käsitteisiin. Tutkimukseen liittyvät tieteenalat ovat moninaisia, kuten etnologia, sosiologia, antropologia, liiketaloustiede, ravitsemustiede, kotitaloustiede ja kansanterveystiede. Ruokapalvelujen tutkimuksen tätä puolta ovat kuvanneet tarkemmin Gustafsson (2004) ja Gustafsson ym. (2006).

Ruoan valmistukseen sisältyy ammattikeittiössä samoja vaiheita kuin ruokatehtaissa. Kummankin valmistusteknologiat ovat lähestyneet toisiaan ammattikeittiöiden tehokkuusvaatimusten ja yksikkökoon kasvaessa ja teollisuuden pyrkiessä järjestämään tuotantoansa valmiiden, nopeasti ja helposti valmistettavien ateriakonseptien suuntaan. Epäilemättä ammattikeittiössä valmistettavaa ruokaa, sen tuotantoa ja tuotannon ohjausta voitaisiin tutkia edellä käsitellyillä samoilla otteilla ja menetelmillä kuin teollisessa valmistuksessa. Ammattikeittiöiden ruoanvalmistuksen tutkimus on kuitenkin kiinnostanut vain harvoja elintarviketieteellisen taustan omaavia tutkijoita.

LÄHTEET

Dzurec, D. & Dzurec, L. 1992. Philosophical paradigms framing food science research. *Trends in Food Science & Technology* 3, 78–80.

Fellows, P. 2002. *Food Processing Technology: Principles and Practices*. Cambridge: Woodhead Publishing Ltd.

Gustafsson, I. 2004. Culinary art and meal science – a new scientific research discipline. *Food Service Technology* 4, 9–20.

Gustafsson, I., Öström, A., Johansson, J. & Mossberg, L. 2006. The five aspects meal model: a tool for developing meal services in restaurants. *Journal of Food Service* 17, 84–93.

Olkkonen, T. 1994. *Johdatus teollisuustalouden tutkimustyöhön*. Espoo: Teknillinen korkeakoulu, tuotantotalouden laitos.

Rodgers, S. 2011. Food service research: An integrated approach. *International Journal of Hospitality Management* 30, 477–483.

Seppälä, Y. 1983. *Uushumanistinen systeemianalyysi*. Helsinki: Gaudeamus.

Tuorila, H. & Appelby, U. 2005. *Elintarvikkeiden aistinvaraiset tutkimusmenetelmät*. Helsinki: Yliopistopaino.

Turkki, P. 2015. *Palvelujen toiminnanohjaus pintaa syvemmältä*. Teoksessa: Haapala, A. (toim.) *Kestävää hyvinvointia kehittämässä*. Mikkelin ammattikorkeakoulu. D: Vapaa-muotoisia julkaisuja – Free form publications 65: 113–122.

RUOKAYMPÄRISTÖ VAIKUTTAA RUOKAVALINTOIHIMME

Riitta Tuikkanen

Ruokavalinnoillamme on suuri kansanterveydellinen ja kansantaloudellinen merkitys, ja siksi Suomessa etsitään kuumeisesti keinoja, joilla ihmisiä voidaan ohjata syömään terveellisesti. Lopulliset ruokavalinnat teemme itse, mutta yhteiskunnan eri toimijat pystyvät tukemaan ihmisten hyvinvointia muokkaamalla ruokaympäristöä terveellisempiä ruokavalintoja mahdollistavaksi ja niihin kannustavaksi.

MITÄ RUOKAYMPÄRISTÖLLÄ TARKOITETAAN?

Tutkimuskirjallisuudessa on kuvattu monin tavoin ruokaympäristöjä. Ekologiset terveellisen syömisen viitekehykset (esim. Story ym. 2008) korostavat, että kuluttajan ruokavalintapäätöksiin vaikuttavat erilaiset ympäristötekijät. Ruokaympäristö voidaan jakaa sosiaaliseen ja fyysiseen ympäristöön tai makro- ja mikroympäristöön.

Sosiaalinen ympäristö muodostuu vuorovaikutuksesta eri ihmisten, kuten ystävien, perheen sekä muiden ihmiselle tärkeiden yhteisöjen jäsenten kanssa. Muut ihmiset ovat mallina syömisen tavoille; yhteisöt luovat syömiselle sosiaalisia normeja, syömisen esteitä ja tukea. Fyysisen ruokaympäristön muodostavat erilaiset paikat, kuten torit, kyläkeskukset, kaupat, työpaikat ja koulut, joissa ihmiset liikkuvat. Fyysinen ympäristö vaikuttaa siihen, millaista ruokaa on tarjolla sekä millaisia ruoankäytön esteitä ja mahdollisuuksia ympäristössä on. (Story ym. 2008.) Ruokaympäristö vaikuttaa ihmisen ruokavalintoihin siis joko myönteisesti tai kielteisesti.

Makrotason ruokaympäristö sisältää yhteiskunnan tason sosiaaliset normit, ruoan markkinoinnin ja tuotannon sekä poliittisten päättäjien toimet. Mikrotason ruokaympäristöön ihminen on suoraan yhteydessä ja voi jopa omalla toiminnallaan vaikuttaa siihen. (Story ym. 2008.)

SUOMALAINEN RUOKAYMPÄRISTÖ

Suomessa on määritelty kansallinen ruokaympäristömalli (Erkkola ym. 2019). Ruokaympäristön ja sen osatekijöiden tunnistaminen ja määrittely auttavat ymmärtämään suomalaisen ruokaympäristön dynamiikkaa ja hahmottamaan sitä, miten se voisi tukea suomalaisten terveellisiä ruokavalintoja. Mitä selkeämpi yhteinen tavoite eri toimijoilla on, sitä paremmin voidaan tehdä tarkoituksenmukaisia ohjauskeinovalintoja ja kehittää indikaattoreita, joiden avulla tavoitteiden saavuttamista voidaan seurata. (Erkkola ym. 2019, 7.)

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan hankkeessa määritellyssä Suomalaisen ruokaympäristön viitekehityksessä on havainnollistettu viisi eri osatekijää: ruokaympäristön toimijat, ohjauskeinot, vaikutusmekanismit, fyysinen ja sosiaalinen ympäristö sekä kuluttajan päätöksenteko.

Ruokaympäristön ohjauskeinoilla tarkoitetaan niitä konkreettisia tapoja, joilla voidaan ohjata kuluttajia terveellisempiin ruokavalintoihin kuten keinot, jotka madaltavat kynnystä tehdä terveellisempiä valintoja. Ohjauskeinojen vaikutusmekanismeja ovat saavutettavuus, saatavuus, edullisuus, hyväksyttävyys ja houkuttelevuus.

SUOMALAISESSA RUOKAYMPÄRISTÖSSÄ RUOKAPALVELUILLA TÄRKEÄ ROOLI

Suomalainen ruokaympäristö poikkeaa monista muista Euroopan maista siinä, että meillä ruokapalvelut tavoittavat kansalaiset vauvasta vaariin. Laajasti eri kohderyhmille tarjolla olevat ruokapalvelut, erityisesti palvelujen saatavuus ja saavutettavuus, ovat nousemassa yhdeksi keskeiseksi tekijäksi, kun mietitään, miten suomalaisten ruokavaliota voidaan muuttaa terveellisemmäksi ja ekologisesti kestävämmäksi. (Erkkola ym. 2019, 111.)

Pitkien matkojen Suomessa, taajamien ulkopuolella, yhdelläkin ruokapaikalla voi olla merkittävä vaikutus terveellisempien ruokavalintojen saavutettavuuden lisäämisessä. FinRavinto 2017 -tutkimuksen (Valsta ym. 2018) mukaan Suomessa on kehitettävää ruokapalveluiden saatavuudessa ja saavutettavuudessa. Joukkoruokailun laajentaminen matalapalkkaisille työntekijäryhmille sekä myös työelämän ulkopuolella oleville (mm. työttömät ja eläkeläiset) tukee väestöryhmien välisten terveyserojen kaventamista.

Myös uusi hallitusohjelma nimeää julkiset ruokapalvelut keskeiseksi tekijäksi ruokajärjestelmän kestävyuden parantamisessa ja asettaa tavoitteeksi kotimaisten kasvipäristöjen tuotteiden ja kalan osuuden lisäämistä ravitsemussuosittelujen ja vähähiilisyystavoitteiden mukaisesti (Neuvottelutulos hallitusohjelmasta 3.6.2019). Samat tavoitteet tukevat myös terveellistä syömistä.

OHJAUSKEINOJA YHDISTELEMÄLLÄ LISÄÄ VAIKUTTAVUUTTA

Suomalaisen ruokaympäristön määrittelyn yhteydessä tehdyn kirjallisuuskatsauksen mukaan ruokaympäristössä toteutettujen yksittäisten ohjauskeinojen vaikuttavuus ihmisten ruokavalintoihin jäi usein vähäiseksi ja vaikuttavimpia tuloksia saatiin eri ohjauskeinojen yhdistelmillä (Erkkola ym. 2019, 56).

Suomessa eri ohjauskeinojen yhdistelmiä on ansiokkaasti sovellettu esimerkiksi kouluruokailussa. Peruskoulun oppilasruokailun kehittämistä on ohjattu standardeilla ja säännöksillä, kuten kouluruokailusuositukset, sekä taloudellisilla instrumenteilla, kuten koulumaitotuki. Lisäksi kotitalousopetus ja terveystieteiden opetus tukevat koululaisten terveellistä syömistä.

Ruokapalveluissa terveellisen ruoan saatavuuden ja saavutettavuuden lisäksi ohjauskeinoina voidaan käyttää esimerkiksi terveellisiä ruokavalintoja tukevaa tuotesijoittelua ja viestintää. Terveellisiä ruokavalintoja tukevan viestinnän kehittämiseksi ruokapalveluissa valtioneuvoston raportissa ehdotetaan ruokapalveluhenkilöstölle koulutusta ruokakasvatuksen periaatteista ja käytännöistä sekä erilaisista tuoppaustekniikoista (nudging) (Erkkola ym. 2019, 124).

RUOKAYMPÄRISTÖTUTKIMUSTA TARVITAAN LISÄÄ

Ruokaympäristöviitekehys lisää eri toimijoiden yhteistä ymmärrystä kohderyhmän syömiseen vaikuttavista tekijöistä ja eri toimijoiden ymmärrystä omasta roolistaan hyvän syömisestä tukemisessa. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulussa tehdyissä kehittämishankkeissa ruokaympäristöviitekehystä on hyödynnetty tehtaissa työskentelevien miesten työaikaisen ruokailun kehittämisessä ja kotona asuvien ikäihmisten ruokaan ja syömiseen liittyvien palvelujen kehittämisessä.

Tehdas on työvuoron aikana suljettu ruokaympäristö, jonka palvelutarjonta vaikuttaa työntekijän syömiseen. Ruokakäyttäytymiseen tehdastyövuoron aikana vaikuttaa kuitenkin eletty elämä, joka on muodostanut käsityksen siitä, millainen ruoka työaikana on itselle hyväksi. Syömiseen vaikuttaa myös sosiaalinen ympäristö, kuten työkaverit ja läheiset kotona ja lähiyhteisöissä. Ikääntyessä ruokaympäristö voi kapeutua liikkumisen huonontuessa tai läheisten ihmisten kuoltua. Yksinäisyys vaikuttaa syömiseen, vaikka terveellistä ruokaa tuotaisiin kotiin saakka.

Suomalaisiin ruokaympäristöihin liittyy monia ominaispiirteitä, jotka osaltaan määrittävät erilaisten ohjauskeinojen vaikuttavuutta kuluttajien valintoihin ja edelleen heidän terveyteensä. Siksi menetelmällisesti laadukkaalle ja eri kulttuuriympäristöissä toteutetulle lisätutkimukselle on edelleen tarve. (Erkkola ym. 2019.)

Ruokaympäristön ohjauskeinojen vaikuttavuutta ruokavalintoihin mitataan tavallisesti ruoankäyttökyselyillä ja ruokaostoksia koskevilla kyselyillä sekä ruoka- ja ostospäiväkirjoilla. Tulevaisuudessa mahdollisuus käyttää kaupparyhmittymiltä saatavia myymäläkohtaisia myyntitietoja ja yksilö- tai kotitalouskohtaisia ostotietoja tuo monenlaisia etuja verrattuna perinteisiin kyselyaineistoihin, jotka perustuvat henkilön muistitietoon ja itsedokumentointiin.

Ihmisen aktiivisen toiminnan ympäristöjä (an active-space), joissa hän säännöllisesti liikkuu, ja niihin liittyviä ruokaympäristöjä sekä niiden vaikutuksia ihmisten ruokailuun pitäisi tutkia nykyistä enemmän (Clary ym. 2017). GPS-laitteet ja muu digitaalinen teknologia mahdollistavat uudenlaisen tiedonkeräämisen ihmisen liikkeistä omassa ruokaympäristössään ja datan yhdistämisen ostotietoihin. Ruokaympäristön vaikutuksista lisätietoa toisi myös tutkimus siitä, miten eri alueiden ruokaympäristöt muuttuvat, miten yksilöiden sosiaalinen ja alueellinen dynamiikka muuttuu ajan myötä ja miten iän karttuminen vaikuttaa ruokaympäristöön.

LÄHTEET

Clary, C., Matthews, S. A. & Kestens, Y. 2017. Between exposure, access and use: Reconsidering foodscape influences on dietary behaviours. *Health & Place* 44, 1–7.

Erkkola, M., Fogelholm, M., Kontinen, H., Laamanen, J.-P., Mäenpää, E., Nikula, H., Nevalainen, J., Pirttilä, J., Uusitalo, L. & Saarijärvi, H. 2019. Ruokaympäristön osatekijät ja ohjauskeinot. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019: 51. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Neuvottelutulos hallitusohjelmasta 3.6.2019. Osallistava ja osaava Suomi. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/13883062/Neuvottelutulos%20hallitusohjelmasta%203.6.2019.pdf/e60d2023-3596-dae0-05db-d36c96e629fa> [viitattu 16.8.2019].

Story, M., Kaphingst, K. M., Robinson-O'Brien, R. & Glanz, K. 2008. Creating healthy food and eating environments: policy and environmental approaches. *Annu. Rev. Public Health* 29, 253–272.

Valsta, L., Kaartinen, N., Tapanainen, H., Männistö, S. & Sääksjärvi, K. (toim.). 2018. Ravitsemus Suomessa - FinRavinto 2017 -tutkimus. THL Raportti 12/2018. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

KEHITÄMME TULEVAISUUDEN RUOKAPALVELUJA

Teija Rautiainen

Yritysten nykyisten kehittämistarpeiden lisäksi on tarpeen kartoittaa tulevaisuuden, vielä piilossa olevia, haasteita ja mahdollisuuksia. Sidosryhmäyhteistyö ja aktiivinen vuoropuhelu sekä tutkimuksellisen kehittämistoiminnan hyödyntäminen luovat vakaan pohjan kehittämislle.

TUTKIMUSTA JA KEHITTÄMISTÄ TARVITAAN UUDISTUMISEEN

Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa jotain uutta systemaattisten toimintatapojen, tiedon lisäämisen ja tiedon käyttämisen avulla. Tieteellisen tutkimuksen tarkoituksena on lisätä tietoa ja ymmärtää syvällisemmin tutkittavaa asiaa. Suomessa ruokapalvelujen toimintaan liittyvä tutkimus keskittyy kansanterveyden edistämiseen, erityisesti aterioiden ravitsemuksellisen laadun varmistamiseen ja ihmisten ruokakäyttäytymiseen. Viime vuosien aikana tutkimuksen ja kehittämisen kohteeksi on noussut ruokapalvelujen vaikutus ympäristöön ja ilmastoon. Esimerkiksi ruokahävikin vähentämisestä julkisissa ruokapalveluissa tehdään useita tutkimus- ja kehittämishankkeita.

Kehittäminen määritellään uutta luovaksi toiminnaksi, jossa haetaan uusien tuotteita, palveluja ja toimintakonsepteja, jalkautetaan tutkimustoiminnan tuloksia ja maksimoidaan niiden vaikutuksia. Ammattikorkeakoulujen soveltava tutkimus tähtää käytännön sovellustusten, uusien menetelmien ja keinojen luomiseen. Systemaattisessa työ- ja elinkeinoelämän kehittämisessä yhdistetään tutkimuksen ja käytännön kokemuksen kautta saatua tietoa alueellisella, kansallisella ja kansainvälisellä tasolla (Arene 2017; Tilastokeskus 2019.) Kehittämisenä on siis suunta ja tavoite; lähtökohtaisesti tiedossa on se, mitä halutaan saavuttaa, ja käsitys niistä keinoista, joilla se on mahdollista.

Ammattikorkeakoululla on lakisäätäinen aluekehittämisen tehtävä. Yritysten ja organisaatioiden tunnistamat ongelmat ja kehittämistarpeet ovat hyvä lähtökohta. Ruokatoimialaan kohdistuu paljon ulkoisia muutostarpeita, kuten vaihtuvat ruokatrendit, lainsäädäntö ja asiakaskäyttäytymisen muutokset. Yksi tärkeä osa TKI-toimintaa onkin viestintä, tiedotus ja koulutus alueen ammattilaisille toimialaan liittyvistä muutoksista.

Tutkimuksella ja kehittämisellä tuotettavan uuden tiedon merkitys on ruokapalveluille, kuten muillekin toimialoille, keskeistä. Tulevaisuuden ratkaisuja, sovelluksia ja teknologioita sekä liiketoimintamahdollisuuksia syntyy osana tutkimus- ja kehittämishankkeita yritysten, erehdysten, kokeilujen, pilotointien ja tutkimuksen kautta.

Sananlaskun mukaan jaettu ilo on kaksinkertainen ilo. Sitä mukailleen: jaettu riski on puolikas riski. Kehittämishankkeet, joihin yritykset ja organisaatiot omalla panoksellaan osallistuvat, pienentävät uuden asian kokeilemiseen tai läpiviemiseen liittyvää taloudellista ja toiminnallista riskiä. Vaikka kokeillut tuotteet tai palvelut eivät sellaisenaan siirry heti käytäntöön, ne voivat avata uusia liiketoimintamahdollisuuksia myöhemmin.

VAIKUTUKSET NÄKYVIIN TUTKIMUKSELLISELLA KEHITTÄMISELLÄ

Tutkimuksellinen kehittämistoiminta on nimensä mukaisesti tutkimuksen ja kehittämisen välimaastoa, joka osallistaa toimijoita ja tuottaa tietoa. Tiedontuotanto koskee kehittämistoimintaa, sen onnistumisen haasteita ja edellytyksiä sekä lyhyen ja pitkän aikavalin mitattavaa tai muuten todennettavaa vaikuttavuutta. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta nostaa kehittämisen ongelmat, tulokset ja johtopäätökset yksittäistapausta yleisemmälle tasolle, jolloin niiden merkitystä voidaan arvioida ja tietoa levittää laajemmin. (Toikko & Rantanen 2009.)

Ruokapalveluprosessien, siis työn tekemisen käytäntöjen, kehittäminen edellyttää tietoa nykytilanteesta, muutostavoitteen asettamista, sopivien kehittämismenetelmien valintaa ja käyttöä sekä tukea muutoksen tekemiseen työyhteisössä. Muutoksen tukeminen työyhteisössä, henkilöstön osallistaminen muutokseen sekä riittävä tuki ja ohjaus ovat osoittautuneet keinoiksi tehdä pysyviä muutoksia. Usein ulkopuolisen asiantuntijan mukanaolo kehittämistyössä lisää myös motivaatiota osallistua tekemiseen. Muutosten vaikutusten todentamisen mittarit vaihtelevat hankkeen tavoitteiden mukaisesti. Niitä on voitu todentaa erilaisilla talouteen, työhyvinvointiin tai -prosessiin liittyvillä mittareilla (ks. esim. Laitinen 2017).

YHTEISTYÖTÄ, MONIAMMATILLISUUTTA JA UUSIA AVAUKSIA

Kehittämistyössä tutkimus, kehittäminen ja käytäntö kulkevat käsi kädessä. Konkreettisen tekemisen kautta edistetään tärkeitä asioita. Tutkimus- ja kehittämishankkeilla tuupataan, mahdollistetaan ja tuetaan sekä yhdistetään tutkimustietoa sellaiseen muotoon, että yritykset ja organisaatiot hyötyvät. Omasta tekemisestä tulee myös oppia. Sitä varten tarvitaan systemaattisesti kerättyä, mittareihin perustuvaa tietoa kehittämisen onnistumisesta, vaikutuksista ja vaikuttavuudesta.

Yhteinen kehittämiskohde tai tunnistettu tarve kokoaa yhteen usein moniammatillisen tiimin, ammattilaisia, opiskelijoita, opettajia ja projektihenkilöstöä. Näissä tilanteissa ammatillinen osaaminen, uudet näkökulmat ja käytännön tiedon jakaminen luovat vakaan pohjan tiedon ja osaamisen siirtämiselle, vuoropuhelulle ja aidolle dialogille, johon muuten ei olisi aikaa tai mahdollisuutta.

Keskeinen voimavara ja kehittämistyön yksi edellytys on yhteistyö restonomikoulutuksen kanssa. Tutkimuksen, kehittämisen ja koulutuksen integrointi tarjoaa hyötyjä kaikille osapuolille. Hankkeet tuovat opetukseen työelämän kehittämisaihoita, joita opiskelijat vievät eteenpäin projektiopintojen, opinnäytetöiden ja harjoittelujen kautta. Opiskelijaryhmien osallistuminen mahdollistaa myös sellaisten kehittämismenetelmien kokeilun, joissa iso osallistujamäärä tuo lisäarvoa tekemiselle. Restonomikoulutus tukee tutkimus- ja kehittämistoimintaa ja monipuolistaa yhteistyötä yritysten kanssa.

TULEVAISUUTEEN VARAUTUMINEN - ENNAKOINTIA JA TUTKIMUSTA

Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun Älykkäät käyttäjakeskeiset ruokapalvelut -osaamiskärki tutkii ja kehittää tulevaisuuden ruokapalveluja. Tavoitteena on ruokapalveluprosessien parantaminen, erityisesti teknologiaa, digitaalisia ratkaisuja ja dataa hyödyntämällä. Lisäksi tutkimus asiakkaan ruokailukokemuksesta ja ruokavalinnoista luo pohjaa hyvinvointia tukevien ruokapalvelujen kehittämiseksi. Näiden teemojen nostaminen kärkeen on pitkäjänteisen työn tulosta, josta missä olemme jo hyviä ja voimme kehittyä vielä paremmiksi.

Teknologiaan, dataan ja digitaalisuuteen liittyvät ratkaisut kehittyvät jatkuvasti ja nopealla tahdilla. Asiakkaat arvostavat digitaalisten palvelujen, kuten online-tilausten, käyttömahdollisuuksia. Robotiikka, ruoan 3D-tulostaminen ja automaattoratkaisut vaikuttavat ruokapalvelujen tulevaisuuden toimintaan, vaikka ruoka-annoksia tuotetaan vielä pääosin perinteisillä valmistusmenetelmillä. Teknisten ratkaisujen lisäksi toimialarajat ja syömisen ajat ja paikat muuttuvat. Ehkä tulevaisuuden tärkein kysymys onkin, missä ja kuka ruokapalveluja tuottaa.

Aktiivinen, rohkea ja vuorovaikutteinen keskustelu sidosryhmien kanssa on avainasemassa alueen tai toimialan kehittämiseksi. Tunnistettujen kehittämistarpeiden lisäksi ammattikorkeakoulun tehtävänä on katsoa pidemmälle tulevaisuuteen, jotta tulevaisuuden haasteisiin ja mahdollisuuksiin voidaan varautua jo ennakolta. Tulevaisuuden tutkimuksen menetelmien avulla luodaan vaihtoehtoisia tulevaisuuksia ja arvioidaan niiden todennäköisyyttä ja toivottavuutta. Nykyhetkestä irti oleva tulevaisuuden skenaario auttaa päätöksenteossa: millaisen tulevaisuuden haluamme, ja miten se on mahdollista saavuttaa? Tulevaisuus ei ole ennustettavissa, mutta se ei myöskään ole ennalta määrätty. Voimme vaikuttaa tulevaisuuteen omilla teoilla ja valinnoilla. (Rubin 2004.) Tämä on hyvä muistaa, kun kehitämme tulevaisuuden ruokapalveluja.

LÄHTEET

Arene ry. 2017. Innovaatioita, kehittämistoimintaa ja tutkimusta. Kaikki kirjaimet käytössä ammattikorkeakoulujen TKI-toiminnassa. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://www.arene.fi/julkaisut/raportit/tki-rake-selvitys/> [viitattu 24.9.2019].

Laitinen, M.-L. 2017. Mittaamalla näkyväksi. Firstbeat-hyvinvointianalyysi. Keittiötyöntekijät Mikkeli ja Pieksämäki. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.xamk.fi/tutkimus-ja-kehitys/tuottava-tehokas-ammattikeittio/> [viitattu 27.9.2019].

Rubin, A. 2004. Tulevaisuudentutkimus tiedonalana. Topi – tulevaisuudentutkimuksen oppimateriaali. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://tulevaisuus.fi/perusteet/tulevaisuudentutkimus-tiedonalana> [viitattu 8.8.2019].

Silvennoinen, K., Hartikainen, H., Katajajuuri, J.-M., Nisonen, D., Pietiläinen, O. & Timonen, K. 2019. WASTESTIMATOR. Ruokahävikin päivitettyt mittaustulokset ja ruokahävikin seurantatyökalun kehittäminen: kotitalouden ja ravitsemispalvelut. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://jukuri.luke.fi/handle/10024/544072> [viitattu 30.9.2019].

Silvennoinen, K., Nisonen, S. & Pietiläinen, O. 2019. Food waste case study and monitoring developing in Finnish food services. Waste Management 97, 97–104. Saatavissa: <https://doi.org/10.1016/j.wasman.2019.07.028> [viitattu 1.10.2019].

Tilastokeskus. 2019. Tutkimus- ja kehittämistoiminta. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.stat.fi/meta/kas/t_ktoiminta.html [viitattu 16.9.2019].

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta: näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/100802> [viitattu 1.10.2019].

HACKATHON YHTEISKEHITTÄMISEN MENETELMÄNÄ – CASE ”MARA HÄKKÄÄ”

Marjut Kasper

Matkailu ja ravitsemisala (mara) on merkittävä ja kasvava toimiala Suomessa. Ala työllistää hyvin, ja voidaan puhua alueittain jopa työvoimapulasta. Kotimaan matkailun rinnalla myös Suomeen suuntautuva matkailu on ollut kasvussa. Visit Finlandin (2019) mukaan kansainvälisten matkailijoiden yöpymiset lisääntyivät edellisvuodesta 4,8 prosenttia kesäkuussa 2019. Alan kasvunäkymiin on varauduttava sekä koulutuksessa että alan yrityksissä. Kasvun myötä tarpeet digitalisaation, palvelujen ja tuotteiden kehittämiseksi lisääntyvät. Moni pk-yritys tarvitsee tukea osaamisen kehittämiseen, minkä vuoksi yhteistyö alan oppilaitosten kanssa on tärkeää. On tarve erilaisille toimintamalleille, jotta koulutus ja yritykset voivat ideoida ja rakentaa toimivampia ratkaisuja yhdessä. Hackathon toimintamallina vastaa tähän tarpeeseen.

MATKAILUALAN YRITYKSILLÄ HALU KEHITTÄÄ TOIMINTAANSA

Työ- ja elinkeinoministeriön Pk-toimialabarometrin (2018) mukaan matkailu- ja majoitusalan yleiset näkymät ovat koko maata ja muita aloja myönteisemmät. Yrityksillä on tarve ja halu kehittää toimintaansa. Matkailu- ja ravitsemisalalla suurimmat kehittämiskohteet liittyvät markkinointiin ja myyntiin, henkilöstön kehittämiseen ja kouluttamiseen sekä yhteistyön rakentamiseen. Alalla korostuvat erityisesti digitaalinen markkinointi, digitaalisten työkalujen käyttöönotto, kuten verkkokauppa, sekä muut asiakaskokemusta parantavat palvelut. Pk-toimialabarometrin (2018) mukaan mara-alan yritykset suunnittelevat muita vertailutoimialoja enemmän verkkokaupan ja digitaalisten alustojen käyttöönottoa.

Nopeatempoisella matkailu- ja ravitsemisalalla aika on yrittäjän arjessa usein kortilla. Työ on usein niin hektistä, että kehittämistyö jää vähälle tai sitä ei tehdä lainkaan. Palveluja voidaan kehittää myös intensiivisillä toimintatavoilla, mikä sopii hyvin matkailu- ja ravitsemisalalle. Perusteltuja syitä yhteiskehittämiseksi on siis olemassa.

RESTONOMIKOULUTUS ALAN KEHITTÄMISTÄ TUKEMASSA

Oppilaitosten ja työelämän yhteistyön merkitys ja yhteistyön kasvattaminen on ollut vahvasti esillä korkeakoulujen käytännön opetuksessa. Alan kasvun, asiakkaiden ostokäyttäytymisen ja vaatimustason myötä myös työelämän osaamistarpeet ovat muutoksen kourissa. Tässä muutoksessa pysyminen edellyttää alan koulutuksen ja työelämän välistä vuoropuhelua yhä enemmän. Restonomikoulutuksessa on kyse jatkuvasta oppimisesta ja ajan hermoilla pysymisestä. Työelämään liittyviä projekteja tehdään oppilaitoksissa paljon, ja monet niistä ovatkin integroituneet opetukseen. Ammattikorkeakoulujen yhtenä päätehtävänä on tukea työelämää. Siksi onkin tärkeää pysyä ajan tasalla alalla tapahtuvista ilmiöistä ja muuttuvista tarpeista.

HACKATHON TOIMINTAMALLINA

Hackathonilla tarkoitetaan intensiivistä kehittämistapahtumaa kokeilukulttuurin hengessä. Eri alojen opiskelijat ratkovat yritysten antamia toimeksiantoja ennalta rajatussa ajassa. Hackathonit kestävät yleensä 24–48 tuntia. Näin tiiviissä työrupeamassa myös erehtyminen ja virheet ovat sallittuja. Hackathonilla tarkoitetaan siis kokeilemista, tekemällä oppimista ja verkostoitumista. Kehittämistyö toteutuu pääasiassa tapahtuman puitteissa, mutta se antaa opiskelijoille myös mahdollisuuksia jatkotyöskentelyyn esimerkiksi opinnäytetöiden, työharjoittelun tai uuden projektitehtävän muodossa. Näistä jatkomahdollisuuksista on hyvä keskustella etukäteen toimeksiantajan kanssa ja selvittää, mihin voidaan sitoutua. Hackathon toimii oppimisympäristönä, jossa opiskelija ja osaaminen on otettu huomioon. Opiskelijalle hackathonin kaltaiset erilaiset oppimisympäristöt antavat mahdollisuuden erilaiseen oppimiseen perinteisemmän luento-opetuksen rinnalle.

Syksyllä 2018 samanaikaisesti Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun Mikkelin kampuksella, Lahden ammattikorkeakoulun tiloissa ja onlineyhteydellä muihin restonomikoulutusta tarjoaviin ammattikorkeakouluihin järjestetyn Mara Häkkää -tapahtuman tavoitteena oli pohtia alalle uusia digitaalisista mahdollisuuksista ja kokeilla konkreettisia ratkaisuja. Tapahtumassa oli mukana mara-alan yrityksiä, joilta opiskelijaryhmät saivat toimeksiannot. Tapahtuman lopuksi opiskelijat esittelivät tuotokset yrityksille myyntipuheen muodossa.

Monialaisissa kokeiluprojekteissa toteutukseen osallistuu vähintään kahden eri koulutuksen opiskelijoita. Yhdistävänä yläkäsitteenä hackathoneissa on digitaalisuus, minkä vuoksi erityisesti yhteistyö ICT-taitoja opiskelevien opiskelijoiden kanssa on tärkeää. Monialaisessa tiimissä opiskelijan oma osaaminen ja vahvuudet tukevat toisiaan.

MITÄ OPITTIIN HACKATHONIN JÄRJESTÄMISESTÄ?

Hackathon soveltuu parhaiten nopeaan digipalveluiden kehittämiseen. Opiskelijoiden osaamisesta riippuen voidaan päästä teknisesti tuotettuihin prototyyppihin asti. Tapahtumaa voi järjestää kahdessa tai kolmessa osassa sisältäen ryhmäytymisen ja oppimisympäristöön tutustumisen ennakolta. Kolmivaiheinen järjestelmä koettiin Mara Häkkää -tapahtumassa hyvänä sitouttavana tekijänä kokonaisuuden kannalta. Aikaa tapahtumassa varsinaiseen suunnitteluun eli ”häkkäämiseen” kannattaa jättää asiantuntijavierailujen lisäksi. On hyvä pyrkiä säilyttämään rento ilmapiiri, sillä luova ajattelu tarvitsee myös tilaa. Olemassa olevia työkaluja, kuten palvelumuotoilun malleja, kannattaa hyödyntää. Kiertävät ryhmämentorit on hyvä olla tapahtumassa mukana jatkossakin, jotta opiskelijat pääsevät mahdollisesta ”pattitilanteesta” sujuvasti eteenpäin.

Toimeksiantajien haasteet ja tehtävänanto on pystyttävä muotoilemaan selkeästi. Haasta opiskelijat kuitenkin luovaan ajatteluun. On syytä muistaa, että 24 tunnin aikana ennätetään muotoilla korkeintaan prototyyppiluonnos tai idea ratkaisusta. Täysin valmista digitaalista ratkaisua on mahdoton toteuttaa kyseisessä ajassa. Hackathonin järjestäjätahon tulee etukäteen esittää vaihtoehdot, miten ideaa tai prototyyppiä voi lähteä jatkajalostamaan hackathonin jälkeen, ja kartoittaa, mihin toimeksiantajat ovat valmiita sitoutumaan. Yksi parhaimmista hackathonin tuloksista on jatkumo yritysten ja opiskelijoiden yhteistyön välillä.

REKEY-HANKE YHTEISKEHITTÄMISEN TAUSTALLA

Mara häkkää -hackathonin mahdollisti ReKey-hanke, jonka tavoitteena oli rakentaa yhteistyömalleja restonomikoulutuksen ja elinkeinoelämän välille. Tällä mallilla pyritään vahvistamaan mara-alan palveluliiketoimintaosaamista ja sen kilpailukykyä. ReKey-hankkeessa on ollut mukana n. 60 restonomikouluttajaa, 1000 restonomiopiskelijaa ja yli 100 yritystä. Hankkeen toteuttivat 13 matkailu- ja ravitsemisalalan koulutusta tarjoavaa ammattikorkeakoulua Suomessa.

LÄHTEET

Matkailun merkitys kansantaloudelle s.a. Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.mara.fi/toimiala.html> [viitattu 20.9.2019].

Pk-toimialabarometri: Matkailu ja majoitus. 2018. Työ- ja elinkeinoministeriö. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161137/pk-barometri_matkailu_syksy%202018.pdf?sequence=1&isallowed=y [viitattu 20.9.2019].

Visit Finland. 2019. Tilastotietoja Suomen matkailualalta. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.businessfinland.fi/suomalaisille-asiakkaille/palvelut/matkailun-edistaminen/tutkimukset-ja-tilastot/tilastopalvelu-rudolf/> [viitattu 20.9.2019].

TUTKIMUKSELLISELLA KEHITTÄMISTOIMINNALLA VASTAUKSIA MATKAILIJOIDEN MUUTTUVIIN ODOTUKSIIN

Johanna Heinonen

Sosiaalinen media, lentohäpeä, älykkäät palvelut, esteettömyys ja vastuullisuus; siinä vain muutama termejä, jotka kuvaavat matkailun tulevaisuutta ja asiakkaiden ostokriteereitä. Matkailun merkitys maailmassa ja Suomen kansantaloudessa kasvaa koko ajan, mutta osaammeko panostaa oikeisiin asioihin?

MATKAILUSTA KERÄTÄÄN KOKO AJAN UUTTA TIETOA

Matkailun määritelmäksi on annettu ihmisten liikkuminen elinpiirinsä ulkopuolelle korkeintaan 12 kuukaudeksi rentoutumaan, oppimaan, tutustumaan kulttuuriin, osallistumaan tapahtumiin, nauttimaan ruuasta yms. (Tilastokeskus s.a.). Moninaisuutensa vuoksi matkailu onkin yksi maailman nopeimmin kehittyviä ja merkittävimpiä toimialoja.

Viimeisimmässä matkailun tilinpidossa vuodelta 2017 on todettu, että matkailun osuus on 2,6 prosenttia Suomen bruttokansantuotteesta (Business Finland 2019). Matkailun ns. laaja klusteri, johon sisältyvät majoitus, ravitsemispalvelut, ohjelmapalvelut, henkilöliikenne sekä vuokraus ja leasing, työllistää yli 5 prosenttia suomalaisista, ja sen liikevaihto on 19,6 miljardia euroa. Kun vielä huomioidaan matkailun liitännäiselinkeinot, kuten ICT, elintarvikkeet, kauppa ja kirjanpito, ei matkailun merkitystä voi enää vähätellä. (Jänkälä 2019.)

TRENDIT TUKEVAT ASIAKKAAN YKSILÖLLISYYTTÄ

Matkailussa eletään murrosta, jossa personoidut kokemukset ja yksilöity tarjonta yleistyvät matkailun kehittämisessä ja myynnissä massaturismin ja pakettimatkojen tilalle. Monistettujen, toisiaan muistuttavien matkapalvelujen sijaan arvostetaan aitoutta ja eettisyyttä ja etsitään uusia kohteita. Keskeisiksi myyntiargumenteiksi muodostuvat kestävä kehitys ja ainutlaatuisuus ruuassa, kohtaamisissa, majoituksessa ja ohjelmapalveluissa. Lisäksi hidas matkustus junalla ja laivalla puhuttaa lentohäpeän korostuessa. (Kosonen 2019.)

Myös asiakasryhmät muuttuvat. Yksittäismatkailu kasvaa, ja toisaalta maailmalta nousee suuri potentiaali erilaisilla tarpeilla varustettuja kohderyhmiä. Tämän myötä vastuullisuuden liittyvät osa-alueet, kuten yhteisöllisyys, esteettömyys, kulttuuriperimän säilyttäminen ja tasa-arvo, nousevat merkityksellisiksi. (Destinations International 2019).

Digitaalisuus on tuonut mukanaan nopeuden ja helppouden vaatimukset ostamiseen. Tuotteiden tulee olla helposti löydettävissä ja varattavissa. Myyntikanavien tulee olla luotettavia ja hinnoittelun kilpailukykyistä, koska asiakas pystyy helposti selvittämään ja vertailemaan kilpailijoiden hintoja. Tarinallistetut, mutta aidot tuotekuvaukset ja laadukkaat kuvat vaikuttavat ostopäätökseen. Sosiaalisen median, erityisesti Instagramin ja videoiden, merkitys matkapäätöksiin kasvaa. (Destinations International 2019).

Reaaliaikaisuus ja älykkyys ovat tulevaisuuden trendejä matkailussa. Asiakas odottaa matkansa aikana laadukasta tietoa suoraan mobiililaitteeseensa. Hän toivoo lippujen olevan helposti ostettavissa ja reittien löydettävissä esim. avoimen datan avulla. Lisäksi asiakkaat toivovat uudenlaisia, kontrolloitavia lisätyn todellisuuden tai virtuaalisuuden avulla luotuja elämyksiä rikastuttamaan kokemustaan. (Destinations International 2019).

TYÖNJAKOA, ENNAKOINTIA JA YMMÄRRYSTÄ

Matkailun monialaisuus luo haasteita useille toimialoille ja valtakunnallisille ja alueellisille toimijoille. Tästä syystä vaaditaan entistä avoimempaa keskusteluyhteysttä ja aitoa yhteistyötä eri toimijoiden välillä valtakunnallisesti ja alueellisesti sekä yritysten kesken. Jotta Suomen matkailu pysyisi kansainvälisesti kilpailukykyisenä, tulee uusiin trendeihin ja asiakkaiden tarpeisiin vastata tukemalla innovaatioita ja investointeja, kehittämällä asiakkaiden tarpeisiin vastaavia tuotteita, kouluttamalla ja tutkimalla matkailua sekä markkinoimalla tehokkaasti. (Jänkä 2019.)

Valtakunnallisesti tämä tarkoittaa erityisesti kansallisia tuki- ja kehitystoimia, joista vastaavat Visit Finland, työ- ja elinkeinoministeriö sekä erilaiset matkailun etujärjestöt. Näiden tehtävänä on luoda se sateenvarjo, johon alueellisen kehittämisen ja yritysten toiminnan tulisi tähdätä. Apuna tässä on systemaattinen tutkimustyö ja avoin vuoropuhelu eri sidosryhmien kanssa sekä selkeiden tiekarttojen tekeminen tulevaisuuteen mm. vastuullisuudesta ja digitaalisuudesta. (Jänkä 2019.) Lisäksi erilaiset kehitystrendit, kuten kulttuuri- ja ruokamatkailu kansainvälistymisen ohella, luovat vaateen tuotteistuksen sekä myynnin ja markkinoinnin hallinnasta koko matkailusektorilla.

Alueellisesti erilaiset maakunnalliset ja kunnalliset Visit-organisaatiot sekä elinkeinoyhtiöt vastaavat matkailutuotteiden näkyvyydestä sekä usein myös matkailun kehittämistoiminnasta. Monet kunnat kuitenkin painivat erilaisten rahatarpeiden parissa, ja niinpä matkailuun ja sen kehittämiseen investoitavat eurot ovat usein niukat, mikä vaikuttaa tehtävien toimenpiteiden laajuuteen. Usein keskitytäänkin vain olennaiseen markkinointiin ja kärkiyrityksiin, vaikka pitäisi panostaa pitkäjänteiseen, tulevaisuuteen katsovaan ja suunnitelmalliseen johtamiseen. (Visit Finland 2019.)

Erilaiset hankkeet ja hankerahat toki auttavat alueellista kehittämistyötä. Haasteena näille on kuitenkin se, että hakijoita on monia eikä erilaisista hankesuunnitelmista käydä avointa keskustelua. Samaa rahaa on hakemassa isoja ja pieniä organisaatioita hyvin eritasoisiin hankkeisiin. Hyvin määritelty matkailun kehittämisstrategia, joka huomioi sekä alueen ominaisarvot, matkailun trendit että asiakkaiden tarpeet, ja työnjaollinen roolitus selkeyttäisivät hakijoiden ja myös rahakirstun vartijoiden toimintaa. (Visit Finland 2019.) Vuosia kestänyt hanketoiminta on tietyillä alueilla ja tietyissä yrityksissä vääristänyt yrityksen omaa roolia. Yritysten tulisi muistaa, että yrityksen kehittäminen, markkinointi ja myynti ovat viime kädessä yrityksen omalla vastuulla. Erilaiset toimijat voivat antaa tähän tukea ja vinkkejä, mutta eivät tehdä asioita yritysten puolesta.

Matkailun trendejä tutkittaessa on yritysten toiminta noussut keskeiseksi maailmalla. Destinations International (2019) listaa matkailuyritysten tärkeimmät strategiat. Alueelle tai yritysliin itseensä kohdistuvia strategioita ovat yhteisöllisyys, vastuullisuus, tiedon kerääminen ja hyödyntäminen, osaamisen lisääminen, investoinnit ja verkostoituminen.

Asiakkaisiin ja kysyntään liittyvät strategiat puolestaan keskittyvät elämysten ja sisällön luomiseen, asiakkaiden sitouttamiseen sekä digitaalisten, kaksisuuntaisten ja helppojen ratkaisujen kehittämiseen.

Jotta matkailutoimiala kykenisi vastaamaan kansainvälisiin trendeihin ja kysyntään, tulisi kaikkien toimijoiden, niin valtakunnallisten kuin alueellisten, käydä keskustelua keskenään ja ymmärtää toistensa sekä muiden toimijoiden, kuten oppilaitoksien ja yhdistyksien, roolit. Lisäksi tarvitaan kehittämisen tueksi tietoa, jota analysoidaan yrityksissä, alueellisesti ja kansallisesti vaadittavalla tavalla.

OPPILAITOKSISSAKO MAHDOLLISUUS?

Oppilaitosten rooli on muuttunut tiedon jakajasta aktiiviseksi kehittäjäksi ja jopa suunnan näyttäjäksi. Erityisesti ammattikorkeakouluissa matkailua kehitetään kaikilla tasolla ja monesta eri näkökulmasta ammattikorkeakoululain mukaisesti. Muuttunut rooli on kuitenkin aiheuttanut hämmennystä matkailupiireissä, kun entisestä kouluttajasta onkin tullut konsultti, kehittäjä ja asiantuntija. Ammattikorkeakoulut koetaan jopa joskus kilpailijoiksi.

Ammattikorkeakoulut – ja muutkin oppilaitokset – tarjoavat ainutlaatuisen lisän yhteistyökenttään. Yhteisymmärryksessä päätettävät hankkeet, koulutukset ja tutkimukset voivat parhaillaan luoda alueelliselle ja valtakunnalliselle matkailukentälle selkeän mallin, josta kaikki toimijat hyötyvät. Erityisesti tutkimuksellinen osaaminen ja näkemys on monien oppilaitosten vahvuus, jota ei ole vielä osattu tarpeeksi systemaattisesti hyödyntää alueellisessa kehittämisessä.

Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulussa matkailun kehittämisen kärjiksi on valittu kansainvälisiä trendejä noudattaen vastuullisuus, digitaalisuus ja luovat elämykset. Näiden kärkien puitteissa tehdään erilaisia hankkeita, mutta myös yritystoimeksiantoja, tutkimuksia ja selvityksiä sekä suunnitelmia. Kaikessa toiminnassa tähdätään kansainvälisyyteen, alueelliseen vaikuttavuuteen, aloitteellisuuteen ja avoimuuteen. Lisäksi seurataan aktiivisesti trendejä ja pyritään tuomaan Kymenlaakson ja Etelä-Savon alueella erilaisia uusia kokeiluja tuotteistukseen, koulutukseen ja viestintään.

Tiivis yhteistyö Visit Finlandin kanssa mm. digitaalisuudessa ja vastuullisuudessa kantaa hedelmää alueella. Lisäksi pyrkimys yhteistyöhön ja työnjakoon alueellisten matkailuorganisaatioiden kanssa viitoittaa matkailun tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa.

Matkailuyritykset ovat oleellinen yhteistyökumppani oppilaitoksille, niin myös Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoululle. Matkailuyrityksiä tulee kehittää yhteistyössä niiden itsensä kanssa ja niiden asettamiaan reunaehoja kunnioittaen. Erilaisten palvelujen, neuvon- ja ohjeiden tarjoaminen yrityksille vaikkapa opiskelijaprojekteina tai hankeyhteistyönä on elinehto matkailun kehittymiselle maakunnissa. Ilman kilpailukykyistä yrityskenttää kun ei ole alueellista matkailutoimintaakaan.

LÄHTEET

Business Finland. 2019. Matkailutilinpito. Matkailun talous- ja työllisyysvaikutukset 2016–2017. Visit Finland tutkimuksia. Business Finland, Visit Finland 2019. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.businessfinland.fi/499c03/contentassets/4b07e15186484a69b62e991ed85a6c45/matkailutilinpito_2016-2017.pdf [viitattu 19.11.2019].

Destinations International. 2019. DestinationNEXT. Futures Study 2019 — a strategic road map for the next generation of global destination organizations. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://destinationsinternational.org/sites/default/master/files/Destination-NEXT%202019_v2.pdf [viitattu 19.11.2019].

Jänkä, S. 2019. Matkailun toimialaraportti. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2019:3. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161292/TEM_3_2019_Matkailun_toimialaraportti.pdf [viitattu 19.11.2019].

Kosonen, K. 2019. Matkailija on verkossa, oletko sinä? Esitys Kymenlaakson matkailuparlamentissa 7.11.2019. PDF-dokumentti. Saatavissa <https://www.xamk.fi/tutkimus-ja-kehitystoiminnan-blogi/kymenlaakson-matkailuparlamentti-kehotti-revittelemaan-rohkeasti/> [viitattu 19.11.2019].

Tilastokeskus s.a. Matkailun määritelmä. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://www.stat.fi/meta/kas/matkailu.html#tab1> [viitattu 19.11.2019].

Visit Finland. 2019. Selvitys Suomen matkailuorganisaatioiden toimintamalleista. 19.9.2019. PDF-dokumentti. Saatavissa <https://www.businessfinland.fi/4aaab2/globalassets/julkaisut/visit-finland/tutkimukset/2019/selvitys-suomen-matkailuorganisaatioiden-toimintamalleista.pdf> [viitattu 19.11.2019].

IV

YHDENVERTAISUUS TAVOITTEENA JA MONINAISUUS RIKKAUTENA

YHDENVERTAISUUS JA PAIKKARIIPPUMATTOMAT NUORTEN PALVELUT

Jussi Ronkainen ja Marja Moisala

Palvelut keskittyvät kaupunkeihin, mutta maaseudulla asuu edelleen satoja tuhansia nuoria. Yhdenvertaisten palvelujen turvaaminen kaikille on entistä tärkeämpää tulevaisuudessa, jos nuorten määrä maaseudulla vähenee. Koska maaseudun nuoret asuvat pitkien välimatkojen päässä palveluista, lähtökohtia nuorten palveluiden kehittämiseksi ovat digitaalisuus ja paikkariippumattomuus.

Pirstaleisen ja alueellisen ad hoc-toiminnan sijaan tarvitaan innovatiivista, monitieteistä ja tutkimukseen perustuvaa palvelujen kehittämistä, jotta tarpeet ja resurssit voitaisiin huomioida ja optimoida mahdollisimman hyvin.

MITÄ TIEDETÄÄN NUORTEN PALVELUISTA JA YHDENVERTAISUUS SAATAVUUDEN HAASTEISTA?

Suomalaisista 16-29 -vuotiaista nuorista lähes 80 prosenttia asuu kaupunkialueilla. Myös palvelut keskittyvät enenevässä määrin suuriin taajamiin, mikä on maakuntien syrjäseudulla asuvien nuorten arkielämässä merkittävä eriarvoistumiseen johtava tekijä (Armila 2016; Eriksson 2016; Tuuva-Hongisto ym. 2016.). Maakuntatasolla kyse on samalla kertaa maakuntien välisestä mutta myös maakuntien sisällä tapahtuvasta eriarvoistumiskehityksestä. Syrjäseuduksi mielletty maakunta jakautuu näin myös omaan sisäiseen syrjäseutuunsa (Harinen 2015). (Penttinen & Ronkainen 2018).

Maaseutu ei kuitenkaan ole autioitunut nuorista, sillä esimerkiksi vuonna 2017 maaseudulla asui 16-29-vuotiaita nuoria lähes 200 000 (Tilastokeskus 2019). Nuorten ja palveluiden kohtaaminen on tärkeää maaseudun kehityksen näkökulmasta, koska nuoret ovat maaseudun taloudellisen toimeliaisuuden lähde (Lehtonen & Tykkyläinen 2008). Nuorisotyö ja -politiikka kuuluvat kunnan tehtäviin. Nuorten keskittyminen kaupunkialueille tuo nuorisopoliittisia haasteita siitä, miten vastata nuorisolain tavoitteisiin nuorten yhdenvertaisesta pääsystä palveluohjaukseen erityisesti kunnissa, joista palveluita ovat karsittu tai ne ovat pitkien välimatkojen päässä. Nuorten näkökulmasta suurimmat kuulut palveluiden saatavuuden ja käytön välillä ovat harvaan asutulla maaseudulla (Penttinen & Ronkainen

2018). Koska maaseudun nuoret asuvat pitkien välimatkojen päässä palveluista, lähtökohtia nuorten palveluiden kehittämiseksi ovat digitaalisuus ja paikkariippumattomuus.

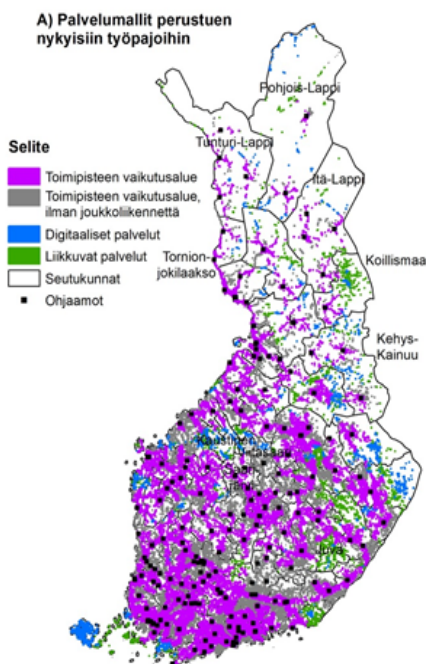
Varsinkin harvaan asutulla maaseudulla valmiudet paikkariippumattomien palveluiden käyttämiseen ovat kuitenkin muita alueita heikkomat, koska todennäköisyys nopean tietoliikenneyhteyden saatavuudella on selvästi muita alueluokkia alhaisempi. Harvaan asutulla maaseudulla on aikaisemmassa tutkimuksessa esitetyn arvion perusteella vain noin 39 prosenttia väestöruuduista kytkettynä nopeisiin tietoliikenneverkkoihin (Pyykönen & Lehtonen 2016). Tilanne kuvastaa digitalisaation eriarvoistavaa luonnetta, jossa ne maaseutualueet, jotka hyötyisivät digitaalisista palveluista eniten, jäävät tulevaisuudessa todennäköisimmin ilman näitä palveluita (Pyykönen & Lehtonen 2016). Vaihtelevat mahdollisuudet digitaalisten palveluiden käyttöön asettavat omat haasteensa nuorten palveluiden kehittämiseksi ja edellyttävät toisaalta palvelujen tarjonnan tarkkaa ja monitieteistä kartoittamista.

PAIKKARIIPPUMATTOMIEN NUORTEN PALVELUIDEN KEHITTÄMISEKSI TARVITTAVA TIETO

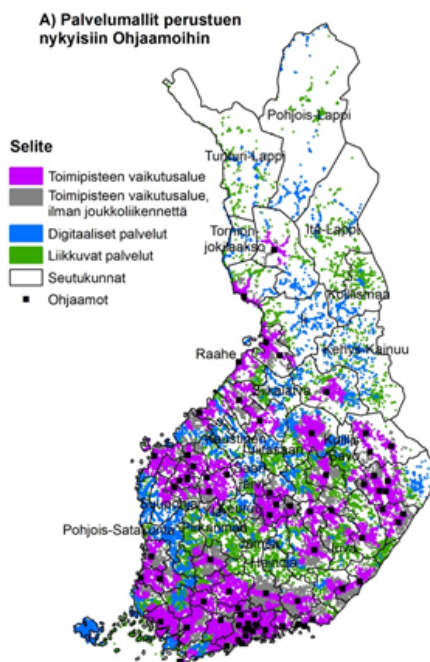
Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu, Juvenia ja Luonnonvarakeskus tutkivat nuorten palveluiden nykytilaa paikkatietoanalyysillä, kirjallisuus- ja policy-katsauksella, asiantuntija- ja nuorten haastattelulla sekä asiantuntijoille toteutetulla eDelfoi –verkkokyselyllä. Monialaisen kartoituksen tavoitteena oli luoda mahdollisimman hyvä tutkittuun tietoon perustuva pohja palveluiden kehittämiselle ja politiikkasuosituksille. Tarkastelun kohteena olivat erityisesti nuorten työpajat sekä monialaiset matalan kynnyksen Ohjaamot.

Luonnonvarakeskuksen Olli Lehtosen ja Toivo Muilun toteuttamassa paikkatietoanalyysissä yhdistettiin lukuisia erilaisia tietokantoja (tietoliikenneyhteydet [valokuitu], joukkoliikennetiedot, väestöennuste, nuorten sijoittuminen väestöruuduille) työpajojen ja Ohjaamoiden sijaintitietoihin. Analyysin avulla voidaan esittää suosituksia siitä, missä päin Suomea kannattaisi kehittää digitaalisia, liikkuvia tai perinteisiä Ohjaamo- ja työpajapalveluita.

Analyysin perusteella digitaalisilla palveluilla voidaan täydentää Ohjaamo- ja työpajapalvelujen saavutettavuutta erityisesti Etelä- ja Länsi-Suomessa alueilla, joilla nuorten lukumäärä on pieni, fyysisiin palveluihin on pitkät etäisyydet, joukkoliikenne on heikko, mutta tietoliikenneyhteyksien saatavuus on hyvä. Liikkuvilla palveluilla voidaan parantaa Ohjaamo- ja työpajapalvelujen saavutettavuutta erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomessa alueilla, joissa nuorten lukumäärät ovat pieniä, etäisyydet fyysisiin palveluihin ovat pitkät, joukkoliikennepalvelut etäällä ja tietoliikenneyhteyksien saatavuus on heikko. Näissä olosuhteissa nuorten palvelut ovat erityisen riippuvaisia paikkaperustaisesta suunnittelusta, jos palveluja halutaan kohdentaa näille alueille.

Kuva 10. Paikkatietoanalyysi työpajapalveluiden kehittämismalleista

Kuva 11. Paikkatietoanalyysi Ohjaamo- palveluiden kehittämismalleista

Aikaisempaan tutkimukseen ja paikkatietoanalyysiin perustuvat mallinnukset tulevaisuuden palveluista alistettiin asiantuntija-arvioinnille hyödyntämällä eDelfoi-verkkokyselyä sekä palveluiden kohderyhmään kuuluvien nuorten haastatteluja. Näillä aineistoilla oli mahdollisuus tarkentaa kuvaa tulevaisuuden digitaalisista palvelumalleista sekä niiden kehittämiseen liittyvistä laadullisista ja teknisistä tekijöistä.

Verkkovälitteisten palvelujen kehittämisessä on esimerkiksi tärkeää huomioida ja tietää tarkemmin, miksi nuori haluaisi valita verkkopalvelun (yksinäisyys vs. uudet yhteisöt, anonymitteetti, itselle ominaisempi tapa olla vuorovaikutuksessa jne.). Keskeisiä kysymyksiä ovat myös, miten kohtaaminen, yksilö- ja ryhmänohjaus, yhteisöllisyys ja luottamus rakentuvat verkkovälitteisesti. Varsinkin ryhmämuotoiset verkkopalvelut vaativat vielä kehittämistä. Digitaalisten palvelujen kehittämisessä on myös huomioitava, että osalle nuorista kasvokkainen kohtaaminen ja palveluun osallistuminen paikan päällä on arjen kannalta merkityksellistä.

TUTKIMUSTULOKSISTA KÄYTÄNNÖN KEHITTÄMISEEN: VERKKOTYÖPAJAT JA MAAKUNNALLINEN OHJAAMO

Digitaalisten palvelujen kehittäminen vaatii valtakunnallista koordinoitua ja tietoturval- lisen alustan, joka huomioi nuorten osallistumisen matalan kynnyksen ja sujuvan, nuorille ominaisen käytettävyyden (esimerkiksi mahdollisuus käyttää monipuolisesti tekstiä, kuvaa, puhetta ja videota). Kuntiin on hankittava myös riittävät laitteistot alustojen käyttöön se- kä nuorten että ammattilaisten osalta ja tarjottava ammattilaisille lisäkoulutusta nuorten verkkovälitteisestä kohtaamisesta.

Tutkimustuloksia hyödynnetään konkreettisesti muun muassa maakunnallisen Ohjaamo- mallin hahmottelussa, johon yhdistetään suosituksia verkkovälitteisten palveluiden kehittä- misestä. Mallin perusajatuksessa fyysiset Ohjaamopisteet ovat kaupungeissa ja pienemmät kunnat saavat tukea verkkovälitteisesti oman alueensa ”pääohjaamoista”. Mallilla edistetään maaseudulta loittonevien erityispalvelujen sujuvampaa saavutettavuutta.

Juvenia on myös pilotoinut ja kehittää edelleen verkkovälitteistä työpajatoiminnan mallia, jossa voidaan tarjota kaikille nuorille samat mahdollisuudet osallistua eri työvalmennuk- sen muotoihin asuinpaikkakunnasta riippumatta. Verkkotyöpajan sisällöt on suunniteltu tukemaan erityisesti nuorten digitaalisia valmiuksia. Ensisijaisen tärkeää on valmennuksen taustalla oleva verkkopedagogiikka, joka tukee nuoren luovuutta ja omien vahvuuksien löytämistä ja jonka pohjalle yksilö- ja ryhmäohjausta rakennetaan. Kaikkein parhaiten verkkotyöpaja toimisi valtakunnallisesti koordinoituna verkkopalveluna, sillä alueelliset resurssit ovat toimintaan liian pienet.

Digitaalisuus ei ole pelkästään kaupunki-maaseutukysymys. Paikkariippumattomien palve- luiden kehittäminen voi madaltaa myös kaupungeissa asuvien nuorten kynnystä osallistua palveluihin. Nuorten tarve dialogiselle ja kohtaavalle työotteelle pysyy samana, tarjottiinpa palvelu verkossa tai kasvokkain.

LÄHTEET

Armila, P. (2016) Hylkysyrjäläisnuorten arjen rytmit ja piirit. Teoksessa Armila P., Halonen, T. & Käyhkö M. (toim.) Reunamerkintöjä Hylkysyrjästä. Nuorten elämänraameja ja tulevaisuudenkuvia harvaanasutulla maaseudulla. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura 117.

Eriksson, S. (2016) Palvelujärjestelmän rooli ja koettu hyvinvointi. Teoksessa Eriksson, S. & Ronkainen J. (toim.) Mitä nuoret ajattelevat palveluista? Itä-Suomen nuorisopuntarissa. Nuoret ja palvelujärjestelmä. Mikkeli: Mikkelin ammattikorkeakoulun tutkimuksia ja raportteja 109, 88–93.

Lehtonen, O. & Tykkyläinen, M. (2008). The Emerging Shortage of Labour in Forestry in a Remote Coniferous Region: A Brake on the Massive Use of Biofuels. In Andersson, K., Eklund, E., Lehtola, M. & Salmi, P. (Eds.) Beyond the Rural-Urban Divide. Bingley: Emerald. s. 25–55.

Penttinen, P. & Ronkainen, J. (2018) Maakuntien nuoret – palveluiden paitsiossa vai paalupaikalla? Teoksessa Gissler, M, Kekkonen, M., Känkänen, P. (toim.) Nuoret palveluiden pauloissa. Nuorten Elinolot 2018 – vuosikirja. Helsinki: THL, 34-45.

Pyykönen, M. & Lehtonen, O. (2016). Kiinteän laajakaistan merkitys maaseutualueiden ja kuntien kehityksessä. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 56/2016. Helsinki: Luonnonvarakeskus.

Tuuva-Hongisto, S. & Pöysä V. & Armila, P. (2016) Syrjäkylien nuoret – unohdetut kuntalaiset? Helsinki: Kunnallisan alan kehittämissäitiö, Tutkimusjulkaisusarjan julkaisu nro 99.

”ETTÄ KAIKILLA OLISI JOKU, JOHON TUKEUTUA”

Anna-Liisa Hännikäinen-Uutela

Sukupolvien yhdenmukaisuus ja kunkin sukupolven oma perintö näyttäytyvät merkityksellisinä tulevaisuuden koulu- ja työuran sekä hyvän elämän rakentumisessa – ja nuorten hyvinvoinnissa. Yhteisöllistä oppilaitosnuorisotyötä kehittävä Yhessä!-hanke on kartoittanut toisen asteen oppilaitosten ja opiskelijoiden haasteita ja mahdollisuuksia yhteiskunnallisten muutosten ja koulutusuudistusten keskellä.

SUKUPOLVIEN AALLOT JA PÄRJÄÄMINEN

Järvensivun ja Syrjän (2014, 56–57) mukaan suomalaisessa työelämässä vaikuttaa tällä hetkellä useita sukupolvia: suuret ikäluokat (1945–1954), öljykriisin sukupolvi (1955–1964), hyvinvoinnin sukupolvi (1965–1972), lamasukupolvi (1973–1979), Y-sukupolvi eli diginatiivit (1980–1990) ja Z-sukupolvi eli globaalin taantuman sukupolvi (1991–). Vanhin on eläköitymässä tai eläköitynyt, ja viimeisin on vähitellen astumassa työelämään. Kunkin sukupolven nuoruuden herkkyysvaiheet suhteutuvat työllisyys- ja taloustilanteisiin, joihin

vaikuttavat mm. avoimet työpaikat, työttömät työnhakijat sekä bruttokansantuotteen ja teollisuustuotannon muutosprosentti.

Sukupolvien elämänkuluissa näkyvät kullekin aikakaudelle tyypilliset indikaattorit, kuten öljykriisi ja kasvun kyseenalaistuminen 1970-luvulla, kasinotalouden aika 1980-luvulla, idän kaupan romahtaminen, pankkikriisin ja devalvaation aiheuttama konkurssiaalto 1990-luvun alussa sekä suuren globaalien taantumien aika vuodesta 2008 eteenpäin sekä it-buumi ja siihen liittyvän kuplan puhkeaminen vuosituhannen lopussa.

Arvot ja asenteet aaltoilevat pehmeiden ja kovien arvojen korostumisen välillä läpäisten koko yhteiskunnan. Myös sukupolvet aaltoilevat nousu- ja laskukaudella nuoruuden herkkyysvaiheen eläneiden välillä: joka toisessa sukupolvessa ilmenee jonkinasteista samankaltaisuutta arvoissa ja asenteissa. Peräkkäiset sukupolvet poikkeavat toisistaan, vaikka niissä on yhteiskuntakehityksen näkökulmasta myös samankaltaisuutta.

Z-SUKUPOLVEN HAASTEET JA MAHDOLLISUUDET

Opetushenkilöstön puheissa on hankkeen aikana noussut esiin huoli kahden laman aikana nuoruuteen kasvaneen, koulusta elämään parhaillaan siirtyvän Z-sukupolven tulevaisuudesta. Työelämän ja yhteiskunnan muutokset ja moninaistuminen vaikuttavat nuorten ammatinvalintaan ja elämässä selviytymiseen. Vertaisryhmätoimintoja järjestettäessä selvitimme nuorten huolia haastattelemalla. Kartoitimme, poikkeavatko Z-sukupolven nuorten tulevaisuudenkuvat ja -haaveet edeltävien sukupolvien vastaavista.

Onko niin, kuten Järvensivu (2014, 25) kirjoittaa: jokainen sukupolvi kantaa mukanaan jotain vanhaa, se ei synny tyhjästä eikä tyhjiöön. Kunkin sukupolven kokemukset ketjuuntuvat, muodostuu tarina. Sukupolvelle syntyy omanlaisensa mielenmaisema sen pohjalta, millaisessa ajan hengessä se elää nuoruutensa. Myös lapsuudenkokemuksilla ja myöhemmillä kokemuksilla on merkityksensä.

ZETOJEN TYÖELÄMÄ

Haastattelujen perusteella on tulkittavissa, että koulu- ja työelämän muutoksista sekä sukupolvien työorientaation erilaisuudesta huolimatta yksilön elämässä ovat merkityksellisiä samankaltaiset asiat sukupolvesta riippumatta. Z-sukupolven opiskelijoiden näkemykset tulevaisuuden työelämästä välittyvät nuorten kuvauksissa näin:

”Teknologia muuttaa elämäämme jo ihan lähivuosina. -- se vaikuttaa myös työelämään. Työmarkkinoista tulee globaalimpia. -- ammatit ei säily samanlaisina -- työelämä pirstaloituu; tehdään luovia projekteja, joissa toteutetaan itseään, sehän on kaikkien unelma, töitä silloin kun itse haluat, niitä töitä mitä itse haluat. Siinä on se oma vapaus ja se kurja puoli; sit sä teet niitä

töitä milloin vaan, missä vaan ja oot koko ajan tavoitettavissa. -- Pitää olla monta ammattia, ihmiset tekee eri töitä elämänsä aikana. Elinikäinen oppiminen, mitä koko ajan korostetaan. Ei niin ku et käyn lukion ja meen töihin ja si töitä kunnes eläkkeelle.” (Kerttu.)

”Meistä halutaan yrittäjiä ja me työllistetään itseämme, pystyisimme tarvittaessa olemaan oma työnantajamme. -- Ennen selkeä suunnitelma: koulu, ammatti, siinä eläkkeelle asti. Meillä se on sitä, että sama kierros käydään monta kertaa. -- Pitää hankkia monta ammattia elämän aikana. Pitää olla valmis joustavuuteen. Nykyään työnhaussa työnantajat painottaa sosiaalisuutta, ryhmätöytäitoja. -- Missään ei sanota, että halutaan työntekijä joka tykkää tehdä itseksensä ja on hiljaisempi ja pohdiskelleva.-- Tulevaisuudessa ohjataan konetta, joka tekee käsityön. Kaikki tehdään koneilla. Joka työssä käytetään koneita ja ohjelmistoja.” (Piritta.)

”Koneille tarvii korjaajia ja ohjelmoijia, muttei niin paljoa, mitä työvoimaa olisi tarjolla. Liikaa työvoimatarjontaa suhteessa työpaikkoihin. Yksi ihminen voi hallita n. 20 robottia. -- Must tuntuu, ett monet työskentelee ulkomailla, kun maailma somen kautta pienenee. -- Sellaista tulee olemaan aika paljon. Nykynuoret on sellaisia, jotka haluaa mennä ja kokeilla. Maailma kiinnostaa ja nykyään on mahdollisuuksia mennä maailmalle.” (Saara.)

ZETOJEN TULEVAISUUS

Vuosien 2017–2019 aikana tapahtuneet koulu-uudistukset eivät voi olla vaikuttamatta nuorten arkeen, kun kouluissa toivotaan itseohjautuvuutta ja nuoret joutuvat kantamaan vastuuta opintojensa edistymisestä. Nuorten puheissa tulevaisuuden haaveet ovat kuitenkin sukupolvesta toiseen, yhteiskunnan muutosten keskellä pysyneet jokseenkin muuttumattomina. Keskeistä on toive käydä koulu loppuun, saada ammatti ja tulla omillaan toimeen – selviytyä elämässä.

”Ettei elämä olisi yksitoikkoista. Olisi uusia asioita kokeiltavana. Pysyisi terveenä, että voisi kokeilla uusia asioita.-- Toivon että pääsen koulut läpi, saisin töitä -- päästäis pois ulkonäkökeskeisyydestä ja annettais kaikkien olla mitä on -- arvostetaan lähimmäistä ja toisia, ei olisi hirveää katkeruutta ja negatiivista ilmapiiriä koko aika. Musta tuntuu että sellasta on, some kasvattaa sitä. Se on turhaa -- Hirmuisen raskasta elää sillä tavalla. Paljon kivempi istua kavereiden kanssa, kuunnella musiikkia, jossain järven rannalla vaikka.-- Kaikilla olisi joku, johon tukeutua. Kauheesti yksinäisiä ihmisiä, joilla ei oo ketään -- ois joku, jolle jutellakin ja joka vaikka kysyis mitä kuuluu.” (Kerttu.)

”Meidän sukupolvea ei voi syyttää pessimismistä, meidän elämän aikana tapahtunut 2 suurta lamaa, me ollaan imetty ympäristöstä sellainen pessimistisyys taloutta kohtaan. Me ollaan kuitenkin alaikäisiä, 2 lamaa on aika paljon sille ajalle -- Toivon, että homma toimii. Mikään ei mene erityisen huonosti, jos menee niin on fiksattavissa. Tulee toimeen taloudellisesti ja löytää paikkansa yhteiskunnassa. Nykyään jo 30 v burnout. Huolestuttavaa. Jonkun työ- ja opinto-kulttuurista tulee muuttua.” (Saara.)

”Tulevaisuuteen on paljon erilaisia skenaarioita, vaihtoehtoisia tulevaisuuksia. Epävarmuus leimaa. Nuorena tulee pohdittua paljon tulevaisuutta, mitä tulee tekemään työkseen ja missä asuu ja näin -- sanotaan että tulevaisuus pelottaa nuoria, ilmastonmuutos, suuret uhat, kaikki menee surkeesti. Mut ite oon tosi optimistinen sen suhteen, et kyl elämä kantaa vaikka mitä tulee eteen.-- Toivon tulevaisuudelta, että henk koht että ihmiskunnan kannalta, että asiat muuttuisi paremmiksi. Kollektiivisiksi ihmisillä ja otuksilla olis parempi olla -- Työ jolla on merkitystä -- mä uskon et riittää sellanen työ, missä pääsee mullistamaan jos nyt ei koko ihmiskunnan maailmaa, niin jonkun yksittäisen ihmisen maailman -- tulevaisuudesta toivon -- että Suomi saa rakennettua kaikki koulunsa kuntoon sillee et koulutus on huippulaatusta, ja opettajat ja oppilaat viihtyy.” (Piritta.)

VANHA KONSTI ON IHAN YHTÄ HYVÄ KUN PUSSILLINEN UUSIA

Nuorten kertomuksista voi tulkita, että heidän tuekseen ei tarvita kouluihin ja opettajien työvälikkoon uusia innovaatioita. Kuten Kerttu toteaa, riittäisi, kun ”jokaisella olisi joku johon tukeutua”. Onko nykypäivän koulujen – ja perheiden – pulmana uudistusten keskellä yhteisöllisyyden puuttuminen? Tuntuu, että enää ei ole olemassa monen sukupolven perheyhteisöjä eikä tiiviitä kyläyhteisöjä, jotka antaisivat mallin tulevan sukupolven kasvatukselle ja kehitykselle.

Näennäiset yhteisöt, kuten erilaiset someyhteisöt eivät riitä; niistä puuttuu todellinen kasvotusten tapahtuva sosiaalinen kanssakäyminen, jonka hallitseminen on merkityksellistä tulevaisuuden työelämässä – ja nuorten haaveilemassa hyvässä elämässä. Yhteisökasvatuksen keinoin voidaan tukea nuoren opintojen loppuun saattamista ja valintojen tekemistä elämää varten. (Hännikäinen-Uutela 2004.) Yhteisöllisellä oppilaitosnuorisotyöllä rikotaan rajoja ja voitetaan esteitä matkalla kohti aikuisuutta.

On tärkeää muistaa, että jokainen sukupolvi on paitsi aikansa lapsi, myös tulevaisuutensa sekä työuransa tekijä. Tähän nuori tarvitsee vahvaa tukea kouluasteesta riippumatta. Yhteisöllisyyden lisääminen oppilaitoksissa ja kasvattajayhteisöjen tukena on tähän hyvä ratkaisu – kaikilla on sitten joku, johon tukeutua.

LÄHTEET

Hännikäinen-Uutela, A.-L. 2004. Uudelleen juurtuneet. Yhteisökasvatus vaikeasti päihderiippuvaisten kuntoutuksessa. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 252. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Järvensivu, A. 2014. Sukupolvet ja avainkokemukset. Teoksessa Järvensivu, A., Nikkanen, R. & Syrjä, S. 2014. Työelämän sukupolvet ja muutoksissa pärjäämisen strategiat. Tampere: Tampere University Press, 19–34.

Järvensivu, A. & Syrjä, S. 2014. Sukupolviaaltoteoria ja suomalaisen työelämän sukupolvet. Teoksessa Järvensivu, A., Nikkanen, R. & Syrjä, S. 2014. Työelämän sukupolvet ja muutoksissa pärjäämisen strategiat. Tampere: Tampere University Press, 41–59.

Järvensivu, A., Nikkanen, R. & Syrjä, S. 2014. Työelämän sukupolvet ja muutoksissa pärjäämisen strategiat. Tampere: Tampere University Press.

MARGINAALIN POLITIIKKA RUOHONJUURITASOLLA

Sirkka Komulainen

Heikompaan asemaan liitetään käsitys eräänlaisesta marginaalissa olemisesta, jolloin henkilöt tai ryhmät joistakin ominaisuuksista tai elämän käännteistä johtuen eivät ole mukana yhteiskunnan valtavirrassa. Tässä artikkelissa tarkastellaan marginaalisuuden käsitettä taustaksi kehittämistoiminnalle ja etsitään vastauksia siihen, mitä marginaalisuudella tarkoitetaan, miksi siihen on tärkeää puuttua ja miten käsite näyttäytyy tutkimus- ja kehittämistyössä.

SOSIAALIALA JA MARGINAALISUUS

Sosiaalialan ammattilaisten tehtävänä on tukea ihmisten elämää ja hyvinvointia tarjoamalla ohjaus-, neuvonta-, hoiva-, huolenpito- ja kasvatuspalveluita. Työnkuvaan kuuluu lisäksi ihmisten auttaminen erilaisissa kriisitilanteissa ja elämäntilanteiden hallinnassa. Tehtäväalueita ovat esimerkiksi lastensuojelu, nuorisotyö, mielenterveys- ja päihdetyö, vanhustyö ja vammaistyö.

Sosiaalialalla tehtävä työ on lakisääteistä. Sen tarkoituksena on turvata jokaiselle perustuslain mukainen oikeus ihmisarvoisen elämän edellyttämään välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Erilaisissa elämäntilanteissa oleville ihmisille suunnatuilla palveluilla pyritään turvaamaan sekä yksilön, perheen että koko yhteisön hyvinvointi. Suomalaisessa sosiaalipolitiikassa korostetaan sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisyä.

Sosiaalityön asiakkuus ja palvelujen tarve liittyvät toisinaan koettuun ja/tai todelliseen marginaalisuuteen yhteiskunnassa. Sana marginaali juontaa juurensa latinan kielen sanasta *margó*, reuna tai ero. Marginaalilla on tyypillisesti käsitetty jotain, mikä on virallisen yhteiskunnan laidoilla.

Marginaalin käsitteeseen voidaan liittää esimerkiksi vähemmistöryhmät yhteiskunnassa. Osallisuutta edistävissä kehittämishankkeissa kategoriat, kuten romanit, vammaiset tai maahanmuuttajat vähemmistöryhminä, noudattavat tällaisia jakolinjoja. Yhdenvertaisuuden toteutumiseksi yhteiskunnassa ajatuksena on, että vähemmistöön kuuluvan ei tarvitse marginalisoitua niin, että hän jää yhteiskunnan ulkopuolelle. Marginaalisessa positiossa olevalla voi olla kaksinkertaisesti esteitä valtavirtaistukseen, kuten esimerkiksi rakenteellinen syrjintä yhteiskunnassa. Tällöin kaikki ei ole kiinni yksilön omista ponnisteluista, vaan on kyse koko yhteiskunnan ilmiöistä ja rakenteista (Mills 2000).

KUKA ON MARGINAALISSA JA MIKSI?

Puhuttaessa marginaalipositioista, on tärkeää pohtia, kuka niitä määrittelee ja miten pysyviä marginaalisuuden tilat ovat. Marginaalisuus on tyypillisesti ongelmalähtöistä, ja se on usein pysyvämpiluonteista kuin esimerkiksi kriisitilanne. Usein kuitenkin marginaalipositioon voi päätyä kriisitilanteen seurauksena (sota ja pakolaisuus, työttömäksi jääminen, onnettomuuden seurauksena syntynyt vammautuminen ja niin edelleen). Pysyvämpiä marginaalipositioita muodostavat edelleen rotu, kieli ja kulttuuri.

Marginaalisuus on myös eri käsite kuin esimerkiksi eräänlainen 'hippiys', jossa yhteiskunnan reunamilla oleminen on tavoiteltavaa ja esimerkiksi nuorisokulttuurin kontekstissa 'viileää'. Valtavirtapuhetavoissa marginaalisuudesta puhutaan usein turvallisuus- tai taloudellisena uhkana, etenkin radikalisoitumispuheissa. Keskusteluissa olennaista on, halutaanko olla

marginaalissa, onko se itse asiassa hyvä positio vai onko sinne päädytty vastentahtoisesti. Läheisiä termejä marginaalisuudelle ovat esimerkiksi 'osattomuus', 'köyhyys', 'rikollisuus' eli tekijät, joita ei yleensä liitetä aktiiviseen kansalaisuuteen.

Viime vuosien Suomessa luotiin sittemmin jo purettu aktiivimalli, jonka tarkoitus oli tuoda henkilöitä marginaalista valtavirtaan. Oletuksena oli eräänlainen harkittu, ideologinen tai muista ongelmista johtuva työttömyys/patologia, johon aktiivimalli on eräänlainen lääke. Voidaan väittää, että ajatusmalli on ekplisiittisesti uusliberalistinen ihmiskäsitykseltään, jossa ongelmien juurisyyt nähdään yksilöiden ominaisuuksina tai tekojen puutteina. Tällaisesta keskustelusta usein puuttuvat kytkökset laajempiin yhteiskunnallisiin ja globaaleihin kehityksiin, kuten suhdannevaihteluihin, demografisiin tekijöihin ja alueellisiin eroihin, joiden puitteissa yksilöt toimivat.

Aktiivisuus–passiivisuus-vastinparia itsessään voidaan luonnehtia sosiaalisesti rakennetuksi. Valtiotieteiden tohtori Nina Kahma (2011) on tutkinut väitöskirjassaan yhteiskuntaluokan ja kulttuurin kulutuksen välistä suhdetta. Kahma tarkasteli yhteiskuntaluokkien välisiä eroja television ja elokuvien katsomisessa, lukemisessa, musiikin kuuntelussa, kuvataiteen ja liikunnan harrastamisessa sekä ulkona syömisessä. Työväenluokka näyttäytyy tutkimuksessa passiivisempänä kuin keskiluokka. Toisaalta Kahma toteaa, että työväenluokan passiivisuus ei kuitenkaan ole niin yksioikoista kuin tutkimustuloksista saattaisi päätellä. Voi olla, että kyselyssä ei tiedusteltu niitä asioita, joissa työväenluokka on aktiivinen.

Samoin nyky-Suomessa voidaan kysyä, miten määrittelimme keski- ja työväenluokan ja miten pysyviä tällaiset positiot ovat. Brittiläisessä tutkimuksessa yhteiskuntaluokkia nähtiin olevan seitsemän: eliitti, vakiintunut keskiluokka, tekninen keskiluokka, varakas työväenluokka, perinteinen työväenluokka, uudenaikainen palveluluokka ja prekariaatti. Sosiaalialan kannalta huolestuttavaa yhteiskunnallisessa kehityksessä ovat marginaalisuuden uudet muodot ja uudenlaiset prekariaatit, joihin voidaan lukea myös työssäkäyvien köyhyys.

MARGINAALISUUDEN POLITIIKKA HANKKEIDEN JA TIETEEN KEINAIN

Hanketyön rooli sosiaalialalla on tunnistaa ihmisarvo, ihmisoikeudet ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus sekä toimia näiden asioiden edistämiseksi. Sosiaalialan eettiset periaatteet laajemmin sisältävät ihmisen oikeuden ilmaista tunteitaan ja kielteisiä kokemuksiaan, arvostavan vuorovaikutuksen ja luottamuksen, itsemääräämisoikeuden ja osallisuuden, jokaisen ihmisen ainutlaatuisen kokonaisuuden huomioon ottamisen, ihmisen voimavarojen ja vahvuuksien huomioimisen, oikeuden osuuteen voimavaroista, yhdenvertaisuuden, epäoikeudenmukaisten toimintatapojen ja käytäntöjen vastustamisen sekä syrjinnän vastustamisen ja erilaisuuden hyväksymisen.

Kestävän hyvinvoinnin hanketyötä tehdään myös rakennerahastojen rahoituksella, jonka lähtökohdat on muotoiltu Euroopan unionin politiikkaohjelmissa. Rakennerahasto-ohjelman toimeenpanossa noudatetaan yhdenvertaisuuden periaatteita, mikä tarkoittaa, että mm. valmistelussa, päätöksenteossa, hankkeiden valinnassa ja toteutuksessa, seurannassa, raportoinnissa ja arvioinnissa toimitaan syrjimättä mitään ihmisryhmiä.

Syrjinnän tunnistaminen on perusedellytys yhdenvertaisuuden toteutumiselle. Ohjelmassa huomioidaan, että ketään ei saa syrjiä sukupuolen, iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Palveluja kehitettäessä huomioidaan myös, etteivät fyysiset esteet vaikeuta niiden saavutettavuutta. Esteettömyys on lähtökohdana, ja sitä edellytetään kaikkien toimintamallien, palveluiden ja rakenteiden kehittämisessä.

Syrjäytymistä koskevaa keskustelua voidaan ajatella myös kriittisesti yhteiskuntatieteiden kautta. Esimerkiksi sosiologian 'kantaisä' C. Wright Mills näki monien modernin yhteiskunnan sosiaalisten ongelmien, kuten syrjäytyminen johtuvan siitä, etteivät ihmiset enää ymmärtäneet ja nähneet yhteyttä oman elämänsä ongelmien ja haasteiden ja rakenteellisten kysymysten välillä. Tämän mikro- ja makrotasojen välisen yhteyden rakentamisen Mills näki yhteiskuntatieteiden tehtäväksi.

Sosiaalityössä voidaan ajatella, että kehittämisen ja tieteen näkökulmat tulevat yhteen eikä kumpikaan sfääri sulje toisiaan pois. Tämän lisäksi tarvitaan poliittista tahtotilaa toimia eriarvoisuuden vähentämiseksi. Aktiivisuus–passiivisuus-tyyppiset dikotomiat eivät välttämättä parhaiten kuvaa niitä polveilevia todellisuuksia, joita ihmiset reaalielämän tilanteissa kohtaavat.

LÄHTEET

Ammattinetti s.a. Sosiaalialan työ. WWW-dokumentti. Saatavissa: http://www.ammattinetti.fi/ammattialat/detail/12/23_ammattiala [viitattu: 19.3.2019].

Heikkinen, A. (toim.) 2017. Arki, arvot ja etiikka Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Talentia. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/docs/Talentia_Etiikkaopas_2017.pdf [viitattu 16.8.2019].

Horton, H. 2019. The seven social classes of 21st century Britain - where do you fit in? Telegraph 13.3.2019. Verkkolehti. Saatavissa: <https://www.telegraph.co.uk/news/uk-news/12037247/the-seven-social-classes-of-21st-century-britain-where-do-you-fit-in.html> [viitattu x.x.2019].

Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu s.a. Sosionomi AMK. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.xamk.fi/koulutukset/sosionomi-amk/?gclid=CjwKCAiA99vhBR-BnEiwAwpkuPYE1ZZEGLwigvYvkZczLUyBwPVe_MhBE2HQlf_NCOnej9Oly90kdxoCMXQQAvD_BwE [viitattu 19.3.2019].

Kahma, N. 2011. Yhteiskuntaluokka ja maku. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, sosiaalitieteiden laitos, Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-6699-3> [viitattu 16.8.2019].

Kananen, M. 2018. Inklusiivista, moniäänistä ja vaikuttavaa – nuorisotutkimuksen arvopohjaa etsimässä. Teoksessa Komonen, K. & Ronkainen, J. (toim.) Punaisen langan virkkausta – Näkökulmia nuorisotyön koulutukseen, tutkimukseen ja kehittämistyöhön. Xamk kehittää 46. Mikkeli: Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu.

Mikola, E. & Tietäväinen, A. Marginaalin politiikka. <https://people.uta.fi/~at65545/marginaali.htm> Viitattu 19.3.2019.

Mills, C.W. 2000. The sociological imagination. New York: Oxford university press.

Rakennerahastot s.a. Yhdenvertaisuus. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.rakennerahastot.fi/yhdenvertaisuus> [viitattu 19.3.2019].

Ruuska, M. 2011. Keskiluokka harrastaa, duunarit makaavat kotona. Ylioppilaslehti 16.10.2011. Saatavissa: <https://ylioppilaslehti.fi/2011/10/keskiluokka-harrastaa-duunarit-makaavat-kotona/> [viitattu 16.10.2011].

AIVOTUONNILLA KONE KUNTOON

Miia Karttunen

Suomi yskii työvoimapulassa. Kone ei käy kunnolla. Mistä löydetään Loimaalle lääkäri ja Simpeleelle sairaanhoitaja, Rovaniemelle rakennustarkastaja ja Miehikkälään myyntiedustaja? Syyskuun 2019 ammattibarometrin mukaan pula osaavasta työvoimasta on monilla aloilla huutava. Samanaikaisesti Suomessa koetaan työttömyyttä. Varsinkin EU:n ulkopuolelta Suomeen muuttaneiden henkilöiden on hankalaa työllistyä. Työmarkkinan tarpeet eivät siis kohtaa työvoiman tarjontaa. Mitä ammattikorkeakoulut voisivat tehdä, että maahanmuuttajien osaamispotentiaali saataisiin suomalaisen työmarkkinan menovedeksi?

EPÄTASAPAINOA OSAAMISEN TARPEESSA JA TARJONNASSA

Työ- ja elinkeinoministeriön ammattibarometrin (2019) mukaan luovan työn ammateissa on työvoiman ylitarjontaa, mutta monilla muilla aloilla on pulaa osaavasta työvoimasta. Barometrin mukaan työvoimapulasta kärsii etenkin sosiaali- ja terveysala, mutta myös liiketalouden ja palveluiden sekä tekniikan osaajista on pulaa. Työvoimapula koettelee niin pitkää koulutusta ja erikoisosaamista vaativia ammatteja kuin suorittavan työn ammatteja, joihin on lyhyt koulutus. Ammattibarometrissa tarkasteltiin 200:aa ammattia, joista jopa 54:llä havaittiin työvoimapulaa. Pulasta kärsivien ammattien osuus on kasvussa edellisvuosien barometreihin verrattuna. Suuntaus heijastelee Suomen demografista kehitystä: väestö vanhenee, syntyvyys vähenee. Työtä on, mutta tekijöitä puuttuu.

Tilanne on nurinkurinen, sillä samanaikaisesti Suomessa koetaan työttömyyttä. Varsinkin EU:n ulkopuolelta Suomeen muuttaneiden henkilöiden on ns. kantasuomalaisia hankalampaa työllistyä, vaikka heillä olisikin työhalua ja mahdollisesti myös alan koulutusta. Hankalampi työllistyvyys näkyy esimerkiksi siinä, että maahanmuuttajat työllistyvät harvemmin koulutustaan vastaaviin vakituisiin tehtäviin ja toisaalta koulutusta vastaavissa tehtävissä maahanmuuttajat pystyvät harvemmin solmimaan vakituisen työsuhteen. Maahanmuuttajien osuus Suomen väestöstä kasvaa, mikä on yksi demografisen kehityksen linja. Samalla kasvaa Suomen monikulttuurinen osaamispotentiaali, jota suomalaisella yhteiskunnalla ei ole varaa olla tunnistamatta ja hyödyntämättä.

VIENTI VETÄÄ, TUONTI TAKKUA

Aivoviennillä tai aivovuodolla tarkoitetaan pitkälle koulutettujen ihmisten lähtöä töihin ulkomaille. Suomen aivovienti on lisääntymässä (Sintonen 2017, 8), mutta aivotuonti takkua. Nykyinen hallitus pyrkii lisäämään työperäistä maahanmuuttoa (Pääministeri Antti Rinteen hallituksen ohjelma 2019, 135), vaikka Suomi on tälläkin hetkellä muuttovoittomaa (Suomen virallinen tilasto 2019). Pulmana on se, että maahanmuuttajien osaaminen jää tunnistamatta ja hyödyntämättä. Osalla Suomeen muuttavista on ennestään korkeakoulutusta tai hyvät kognitiiviset valmiudet korkeakouluissa opiskeluun. Maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden osuus suomalaisen korkeakoulututkinnon suorittaneista ja suomalaisissa korkeakouluissa opiskelevista on kuitenkin suhteellisen pieni.

Pääministeri Antti Rinteen hallituksen ohjelma (2019, 166–168) nostaa yhdeksi päätavoitteekseen sen, että koulutus toimisi yhteiskunnallisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden rakentajana. Hallitusohjelmassa (mts. 162–164, 169–170) linjataan, että korkeakoulutuksen saavutettavuutta tulee kartoittaa korkeakoulutuksen sosiaalisen, alueellisen ja kielellisen tasa-arvon toteutuminen sekä eri vähemmistöryhmien korkeakoulutukseen hakeutumisen mahdolliset esteet ja edistää koulutukseen pääsyä ja läpäisyä. Erityisesti maahanmuuttajataustaisten lasten

ja nuorten oppimisen edellytykset ja tuki koulutuksen nivelvaiheissa halutaan turvata, kuten myös aikuiskoulutuksessa aliedustettujen ryhmien osallistuminen jatkuvaan oppimiseen.

Hallitusohjelma perustuu valtioneuvoston Korkeakoulutus ja tutkimus 2030-luvulle -visioon (2017, 5), jossa todetaan, että suomalaisen koulutusjärjestelmän vahvuus on se, että se vahvistaa koulutuksellista tasa-arvoa ottamalla käyttöön koko väestönsä lahjakkuusreservin. Todellisuudessa väestöryhmien tasapuolisessa tavoitettavuudessa on kuitenkin vielä paljon kehitettävää: kantasuomalaisia ja kansainvälisiä vaihto- ja tutkinto-opiskelijoita suositaan, mutta maahanmuuttajien “väylät korkeakoulujärjestelmään ovat vielä muuta väestöä kaapeampia” (Maahanmuuton vastuukorkeakoulutoiminta 2017, 29).

KIELESTÄ KIINNI

Haasteet tiedostetaan, tavoitteet pystytään kuvaamaan ja keinoja kartoitetaan. Miksi kone kuitenkin yskii? Maahanmuuttajien työnsaantia ja korkeakouluttautumista hidastavat puutteet suomen kielen taidossa (Lepola 2017, 10–11). Myös maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden ohjauksessa on parantamisen varaa (Maahanmuuton vastuukorkeakoulutoiminta 2017, 29; Lepola 2017, 13–14).

Suomalaiset korkeakoulut etsivät ratkaisuja tilanteeseen erilaisten hankkeiden avulla. Esimerkiksi OKM:n nimeämän SIMHE-verkoston (Supporting Immigrants in Higher Education in Finland) korkeakoulut – Jyväskylän, Helsingin ja Turun yliopistot, Metropolia- ja Karelia-ammattikorkeakoulut sekä Oulun ammattikorkeakoulu – ovat viime vuosina pilotoineet kansallisia ja alueellisia ohjaus- ja neuvontapalveluita ja näin tukeneet korkeakoulukelpoisten ja korkeakoulutettujen maahanmuuttajien koulutuspolkuja. (Maahanmuuton vastuukorkeakoulutoiminta 2017, 30–31.)

Korkeasti koulutettujen maahanmuuttajien osaaminen käyttöön Suomessa -hankkeen (2018–2020, OPH) fokuksessa on Helsingin ja sen lähiympäristön maahanmuuttajien kotoutumista edistävä ekosysteemi, ja hankkeessa ovat mukana pääkaupunkiseudun kaupungit, korkeakoulut ja TE-toimisto. Diakonia-ammattikorkeakoulun koordinoima Maahanmuuttajat korkeakoulutukseen ja työelämään -hanke (2017–2019, ESR) puolestaan tähtää AMK-opintojen suunnitteluun ja pohjustamiseen toisen asteen opintojen aikana esimerkiksi suomen kielen opintojen ja työelämässä tapahtuvan oppimisen keinoin.

Lisäksi Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi on tehnyt selvityksen maahanmuuttajien korkeakoulutukseen pääsystä (Lepola 2017) ja on parhaillaan kokoamassa tietoa integroitumista edistävästä ja estävistä tekijöistä Ulkomaalaistaustaisten opiskelijoiden osallisuus suomalaisessa korkeakoulutuksessa -arvioinnissaan. Tilanteen kartoitus on ensiarvoisen tärkeää. Tulevaisuudessa on yhä tärkeämpää saada korkeakoulutettuja, monipuolisia osaajia kehittämään yhteiskuntaa. Kyse on siis osaamistarpeiden ennakoinnista.

Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu (Xamk) osallistuu opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamaan Valmentavasta valmiiksi -hankkeeseen (2018–2019, OKM). Tämän hankkeen tavoitteena on maahanmuuttajataustaisille henkilöille suunnatun, korkeakouluopintoihin valmentavan koulutuksen kansallinen kehittäminen ja digitaalistaminen. Hankkeen laatiman suosituksen mukaan maahanmuuttajien korkeakouluopintoihin valmentava koulutus on puolivuotinen, 30 opintopisteen laajuinen koulutuskokonaisuus, johon haetaan Opin-topolku.fi-palvelun ja valintakokeen kautta ja joka sisältää suomen ja englannin kielten, matematiikan, digitaalisten taitojen sekä yleisten opiskeluvalmiuksien opintoja.

Valmentavasta valmiiksi -hankkeen valmistelemaa koulutusta voidaan tarjota monialaisesti tai alasuuntautuneesti, ja esimerkiksi valmentavan koulutuksen jälkeen varsinaisiin korkeakouluopintoihin hakeutumista voidaan tietyillä aloilla helpottaa luomalla valmentavan koulutuksen jatkoksi erillishakukanava. Tällaista suunnitellaan sosiaali- ja terveysalalla, liiketalouden alalla ja tekniikan alalla, toisin sanoen aloilla, joilla kärsitään työvoimapulasta. Valmentavan koulutuksen ja erillishakujärjestelyjen kautta pyritään ohjaamaan osaamista niille ammattialoille, joita työvoimapula eniten koskettaa. Valmentavan koulutuksen pääfokuksena on riittävän suomen kielen taidon varmistaminen, eli koulutus kohdistuu keskeisimpään maahanmuuttajien koulutuspolkuja ja työllistymistä hidastavaan syyhyn, puutteelliseen kielitaitoon.

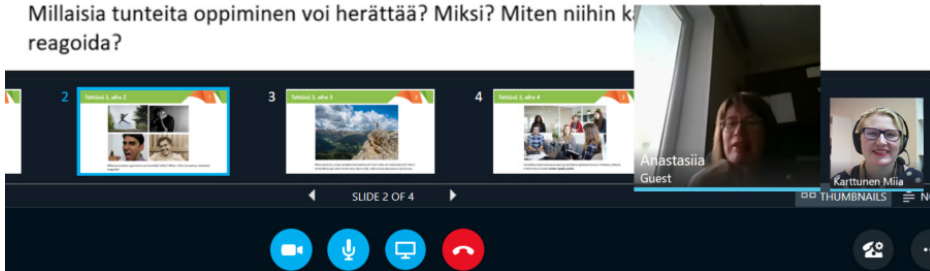
Hankkeen laatimia kansallisia suosituksia testattiin kevään ja kesän 2019 aikana verkko-opetuksena toteutetussa pilotissa, jossa oli mukana noin 50–60 opiskelijaa eri puolilta Suomea. Hanke on toimenpidevaiheessa, ja sen vaikuttavuutta voidaan vasta arvailla, mutta opetus- ja kulttuuriministeriö seuraa tiiviisti pilotoinnin tuloksia eli sitä, miten opiskelijoiden kielitaito parani intensiivisen verkkokoulutuksen aikana ja miten koulutus vaikutti pilotin osallistujien mahdollisuuksiin korkeakouluun hakeutumisessa. Alustavat tulokset ovat positiivisia.

AMMATTIKORKEAKOULU - KUIN TÄYDEN PALVELUN HUOLTOASEMA

Ammattikorkeakoululain mukaan ammattikorkeakoulujen tehtävä on opetustehtävänsä lisäksi harjoittaa työelämää palvelevaa ja alueen elinkeinorakennetta uudistavaa tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa. Ammattikorkeakoulut ja niiden toiminnan rahoittajat ovatkin keskeisen tehtävänsä äärellä, kun kanavoivat voimavarojaan omien alueidensa väestön työelämätaitojen lisäämiseen. Yhden TKI-hankkeen ja yhden korkeakoulunkin voimavarat ovat riittämättömät, mutta volyymin kasvattamalla ja verkostoina toimien vaikuttavuus lisääntyy. Työvoimakoneen yskissä on hyvä, että ammattikorkeakoulujen TKI-toiminta ja sen rahoittajat eri puolilla maata ovat valppaina tunnistamassa työelämän muutosten haasteita ja tarjoamassa työllisyyttä ja koulutustasoa parantavia käytännön ratkaisuja.

Millaisia tunteita oppiminen voi herättää? Miksi? Miten niihin k
reagoida?

Korkeakouluopintoihin valmentava, maahanmuuttajataustaisille henkilöille suunnattu koulutus ei yksin ratkaise Suomen työvoiman ja työn kohtaamattomuuden ongelmaa mutta on askel oikeaan suuntaan. Suomi tarvitsee koko väestönsä, myös maahan muuttaneiden ja tulevaisuudessa muuttavien osaamisen. Yhteiskunnallamme ei ole varaa torjua aivotuontia tai jättää hyödyntämättä sen kautta kertynyttä osaamista. Maahanmuuttajat törmäävät monesti asiantuntijakoulutuksen hankkimisen ja koulutusta vastavan työn saamisen esteisiin, joita raivaamalla – esimerkiksi juuri valmentavan koulutuksen, tehostetun suomen kielen opiskelun ja uraohjauksen keinoin – parannetaan yhteiskunnallista tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja mahdollisuuksia saada kone kuntoon, koko väestön osaamispotentiaali käyttövoimaksi. Koulutus ja uraohjaus ovat tehokkaita mekanismeja yhteiskunnallisessa muutoksessa.

LÄHTEET

Ammattibarometri. 2019. Työllistymisen näkymät eri ammateissa, syyskuu 2019. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.ammattibarometri.fi/> [viitattu 29.9.2019].

Korkeakoulutus ja tutkimus 2030-luvulle. Taustamuistio korkeakoulutuksen ja tutkimuksen 2030 visiotyölle. 2017. Opetus- ja kulttuuriministeriö. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://minedu.fi/documents/1410845/4177242/visio2030-taustamuistio.pdf/b370e5ec-66d3-44cb-acb9-7ac4318c49c7/visio2030-taustamuistio.pdf> [viitattu 25.7.2019].

Lepola, L. 2017. Ammattikorkeakoulujen maahanmuuttajille järjestämä korkeakouluopin-toihin valmentava koulutus vuosina 2010–2017. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 2017:15. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://karvi.fi/app/uploads/2017/06/KAR-VI_1517.pdf [viitattu 4.5.2018].

Maahanmuuton vastuukorkeakoulutoiminta. 2017. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2017:38. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-502-0> [viitattu 7.9.2018].

Pääministeri Antti Rinteen hallituksen ohjelma 6.6.2019. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:23. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-756-7> [viitattu 28.7.2019].

Sintonen, K. 2017. Osaamisvaihtotase yhä enemmän miinuksella. Acatiimi. Professorien, tieteentekijöiden ja yliopistojen opetusalan lehti 8, 8.

Suomen virallinen tilasto. 2019. Nettomaahanmuutto selvästi edellisvuotta pienempää vuonna 2018. Tilastokeskus 17.6.2019. WWW-dokumentti. Saatavissa: http://www.stat.fi/til/muutl/2018/muutl_2018_2019-06-17_tie_001.fi.html [viitattu 26.7.2019].

